

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2022. január-február • XXXIII. évfolyam 1-2. (374-375.) szám

Ára: 600 Ft

- **Hajnóczy Gyula építész töredékben maradt visszaemlékezése városára és iskolájára**
- **Filmek magyar változata – fordítás, felirat szinkron**
- **Polgárháború, gyógyítás, állatvédelem – interjú dr. Sulyok Péter Baja Városért díjas állatorvossal**
- **Bíráskodás, szakértés és családfakutatás – dr. Pencz Kornél bemutatkozása**
- **Bajai sikerek diákszínházi fesztiválokon és tanulmányi versenyeken**

Fotó: Molnár Attila

9771416446126

Fagyott világ, heves indulatok

Mayer János

■ Fagyos tél van. Nemcsak az utcák hidegek, hanem az emberek szíve is. Az örület ragálya elszabadult, az emberség mintha apró szigetekre szorult volna vissza a rögeszmés gyűlölködés jeges tengerén. Ha a közbeszéd színvonalát, a panaszok áradatát nézzük, azt hihetnénk, legalábbis háború van: az emberek éheznek, fűtetlen szobákban fagyoskodnak, a kiszolgáltatott dolgozó *lábára rálép a tél*, s elcsigázott, rettegő partizánok a végső nagy küzdelemre készülnek, hogy visszavegyék országukat a gonosz megszállóktól. Sikerük esetén pedig *eljön majd (mert jönnie kell) az ítéletnap*, amely után *jaj a legyőzötteknek!*

Apró szépséghiba – vagy kommunikációs zavar –, hogy e segélykiáltások megfogalmazói a járvány közepén tengerentúli turistaparadicsomokból, nyugati jólétekből buzdítják kitarásra és harcra híveiket, akiknek a játék a bőrére megy. Újabban nemcsak büszke vezérek, hanem küldetéses megszállottsággal rendelkező messiások is bejelentkeznek ügyeletes népboldogítóknak. Miután megváltókra egyes körökben

hatalmas igény mutatkozik, a fanatikus híveket az sem zavarja rögeszméikben, ha az „ige” helyenként hamiskásan cseng, a megígért jövőt igencsak ködbe burkolják, s a „mestert” mártíromságra kész apostolok helyett hétrpróbás cselszövők, valamint hatalom- és pénzéhes potyalesők kísérik. Elégedetlenség idején persze nagy tere van a szélhámosoknak, hamis prófétáknak és hivatásos forradalmároknak, még ha elképzeléseik nem is terjednek túl a megromlott világ elutasításánál.

Kicsit több mint száz évvel ezelőtt recgett-ropogott „az úri Magyarország” rendszere, és aligha vitás, hogy sok fontos kérdést (nemzetiségi ügyek, választójog, földreform, szociális problémák) nem sikerült megoldania, a világháború és a nyomában érkező spanyolnátha pedig az elkeseredésbe taszította az addig is sokféle teher alatt nyögő magyarságot. A bukás után két, magát forradalminak mondó rendszer kezdett bele a *szébb jövő* építésébe, és sokan voltak, akik naiv áhítattal bíztak az igazságosabb világ eljövételében. Átmenetileg a legjobb esetben is középszerű képességű (*Károlyi Mihály*) vagy egyenesen torzult lelkű (*Kun Béla*) politikusokat ruháztak fel az ügyeletes megváltó szerepével – nem csoda, hogy végül csalódnuk kellett. Egyikük végzetes naivitással bízott a nemrég még ellenséges nyugati antanthatalmak jóindulatában, hogy aztán megtapasztalja: érdemben szóba sem állnak vele. A másik a megszállott fanatizmusával törekedett arra, hogy *a múltat* (jelképeiben is) *végképp eltörölje*, s akiknek nem tetszett az elvtársai által kínált *szép új világ*, azok ellen a legdurvább eszközöktől sem riadt vissza, hogy aztán a végső összeomlás előtt messzire meneküljön. A nagy tervekből pedig semmi sem valósult meg, az ország letargiába süllyedt.

Nehéz évünk lesz. Félek, túl sok lesz a verbális erőszak (és jó, ha csak az), és bárhogy alakulnak is a következő hónapok, sokan lesznek, akik nagyot fognak csalódní. Akár azért, mert a remélt változások nem történnek meg (és tovább kell nyögni „a gyűlölt rezsim igája alatt”), akár azért, mert kiderül: „a messiások” nem isten fiai, hanem pusztán harmadosztályú szemfényvesztők, akik feltámadás és isten országának eljövetele helyett csak olcsó bűvésztükkökre és szappanbuborékként szétpukkanó, délibábos illúziók keltésére képesek. (Ideiglenesen persze ez is hozhat közönségsikert, de hosszabb távon a bukás garantált.) És van még ennél is rosszabb forgatókönyv: a *káosz és zűrzavar*, az anarchia, ahol a józan észnek, higgadtságnak semmi terepe sem marad, és a tetteket indulatok, gyilkos ösztönök irányítják.

Egy évszázada mindegyikre láttunk példát, az eredményt ismerjük: talán egyetlen másikban sem zúdult egymás után annyi tragédia a magyarságra, mint a „borzalmak századában”, a huszadikban. „*Légy fegyelmet!*” – tanácsolta önmagának József Attila egy sok évvel ezelőtti téli éjszakán, s ezt nekünk sem ártana szem előtt tartanunk, mielőtt megfűjünk a harci kürtöt. Van elég bajunk a két éve ránk telepedő, újra és újra erőre kapó ragállal, nem kell ott is ellenséget („*sötétben megbúvó ellenforradalmárt?*”) keresni, ahol nincs is.

Illúzióromboló voltam? Meglehet. De ne mondja senki, hogy nem szóltam előre. Persze, amikor zúgnak a harci indulók, és *a gondolat épp szörnyű lakodalomba készül*, akkor ezt nem szokták meghallani, vagy legfeljebb egy *őrült, rémülésteli zavart ész meséjét* hallják ki belőle. Adja az ég, hogy tévedjek.

Legyen jobb évünk, mint 2021 volt! ■

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:

Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számmlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Tartalom

– Egy iskolai pályázat a szerb megszállás után (<i>Sarlós István forrásközlése</i>).....	3
– Jelentősebb évfordulók 2022-ben (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	4
– Városi és megyei kitüntetések a közelmúltban (<i>BH-összeállítás</i>).....	5
– A Bacsányi-síremlék titkai (<i>Jász Anikó írása</i>).....	6
– Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista története (<i>Hajnóczy Gyula önéletrajza, 1. rész</i>).....	7
– Filmek magyar változata – Fordítás, felirat, szinkron (<i>Nevelés Zoltán tanulmánya</i>).....	10
– Gergely Ferenc 90 éves (<i>Mayer János köszöntője</i>).....	14
– Át kell élni a poklot, hogy eljuthassunk a kegyelmi állapothoz... (<i>Sándor Boglárka interjúja dr. Sulyok Péterrel</i>).....	15
– Hogyan lettem környezet-történész (<i>Rócz Lajos írása</i>).....	20
– George Washington-ünnepség Baján (<i>Sarlós István forrásközlése</i>).....	21
– Egy bajai család zenei vonatkozásai (<i>Gergelyné Békei Irén hagyatékából közlése</i> Marosvásárhelyi Gergely Anna).....	23

– Sikerek és tehetségek a Bajai III. Béla Gimnáziumban (<i>Mészárosné Szőnyi Zsuzsanna összeállítása</i>).....	25
– Új utakon, régi alapokon (<i>Dely Géza évtértékelő beszámolója</i>).....	28
– „Baráti társaságból valódi országos egyesületté tudunk válni...” (<i>Mayer János interjúja dr. Pencz Kornéllal</i>).....	30
– A Teremtés Kapujának születése (<i>Nagy-Lóki Lajos írása</i>).....	34
– Tájak, városok, emberek (<i>Buzetky Győző élménybeszámolója</i>).....	36
– Szédereste (<i>Hamar Péter novellája</i>).....	40
– „...véggímberülten szalmakupac alatt feküdtem, az erős szél betakart hóval...” (<i>Doni napló részletei. Közlétesít: Csanádi László</i>).....	43
– A Bajai Honpolgár tartalommutatója, 2021 (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	45
– Új év, új remények, új terv, új ételek (<i>Szünder Dezső receptje</i>).....	48

Egy iskolai pályázat a szerb megszállás után

Sarlós István

■ Az 1918-21 közötti szerb megszállás mintegy három éve nagyon megviselte Baját. A megszállás címén gazdaságilag kirabolt városban 1922-ben fokozatosan indult újra az élet az évekkel korábban megszokott kerékvágásban. A megszálló Szerb-Horvát-Szlovén Királyság közigazgatási rendszere számos csapást mért a magyar iskolarendszerre és a magyar egyházakra is. A római katolikus egyházat ért támadások áttételesen kihatottak az iskolákra is, mivel ezek meghatározó részének a fenntartója volt egyben. A *Ciszterci Rend Római Katolikus Főgimnáziuma* (1922-től III. Béla Gimnázium) a körülményekhez képest nyugodtan vészelte át a megszállás éveit, de az eltelt közel három év kimerítette az iskola tartalékait. A „felszabadulás” után, már 1921 végén az iskola a városhoz fordult az önképző köre számára némi pályázati támogatásért.

„Baja város tekintetes tanácsának, Helyben

Az ifjúság irodalmi szárnypróbálgatásait szaktanári vezetés mellett, az önképzőkörökben úgy irányítani, hogy az Magyarország jövő intelligenciája számára, majd nemzeti értékévé váljon, olyanképpen, hogy az életbe kikerülő ifjúság már kiforrott stílussal, megfelelő rutinnal és alapos tárgyismerettel tudjon foglalkozni az irodalommal és a tudományokkal, s így az intelligenciája vezető szerepét betölthesse, minden iskolai önképzőkörnek nemes feladata.

A bajai ciszt. [ciszterci] r. [rend] róm. [római] kath. [katolikus] főgimnázium kebelében működő »Tóth Kálmán önképzőkör« is ezt a feladatot óhajtja megvalósítani. Ezért avval a kéressel fordul Baja város tekintetes tanácsához, hogy irodalmunk zsengeinek buzdításával, tagjai számára, kik tehetségük szerint: a.) szépirodalmi, b.) tudományos, c.) művészeti (képzőművészet, zene, ének, slöjd, amateur fényképezés, stb.) d.) szavaló-előadói, e.) sakk és f.) karitatív szakosztályokba oszolva dolgoznak önképzésükön, ezen tanévre némi pályadíjat és tételt kitűzni, s a díjat és a tétel címét a vezető tanár úr címére átküldeni méltóztatásuk.

Kérésünk ismétlésével, maradtunk a »Tóth Kálmán önképzőkör« nevében,

Baja, 1921. december

[olvashatatlan aláírások]

ifj. [ifjúsági] elnök, titkár, jegyző

Dr. Gondán Felicián

vezető tanár.”

A megkeresés kerülő úton jutott el a bajai polgármesteri hivatalhoz, mivel december-

ben a város főispánjához került, aki támogató hozzájárulásával január 3-án továbbította a polgármesternek.

„*Bácsbodrog vármegye, Baja thjf. [törvényhatósági joggal felruházott] és Szabadka sz. [szabad] kir. [királyi] városok főispánjától.*

203. szám. / főisp. 1921.

Polgármester Úr!

Baja.

A bajai ciszt. r. róm. kath. főgimnázium kebelében működő »Tóth Kálmán önképzőkör«-nek a vármegyei /városi/ törvényhatósághoz intézett beadványát pártolól azzal a kéressel küldöm meg Alispán /Polgármester./ Úrnak, miszerint figyelemmel a törvényhatóság anyagi teherbíró képességére – szíveskedjék módját ejteni annak, hogy az ifjúság munkakedvének felkeltésére és fokozására bizonyos összegű pályadíj tűzessék ki.

Baja, 1922. évi január hó 3-án.

[olvashatatlan aláírás]

főispán.”

Dr. Vojnics Ferenc polgármester számára a főispáni kérés a város nehéz anyagi helyzete mellett nem jelentett egyszerű feladatot. A közigazgatás újraindításához minden egyes koronára szüksége volt, így az önképzőkör számára kiírandó pályázat díja csak jelképes lehetett, és még ezt is meg kellett szavaztatnia a közgyűléssel. A január 6-án hozzá érkező kérelmet a január 14-i közgyűlésen tárgyalta a törvényhatósági bizottság, amely 200 koronát határozott meg a Megszállás és a bajai diák című pályázat összdíjazásaként.

„240/ kig. [közigazgatási] 1922.

ky. [közgyűlési] 98.

Bajai ciszt. róm. kath. főgimnázium »Tóth Kálmán önképzőkör«-nek kérvénye a folyó tanévre pályadíj és tétel kitűzése iránt.

Határozat.

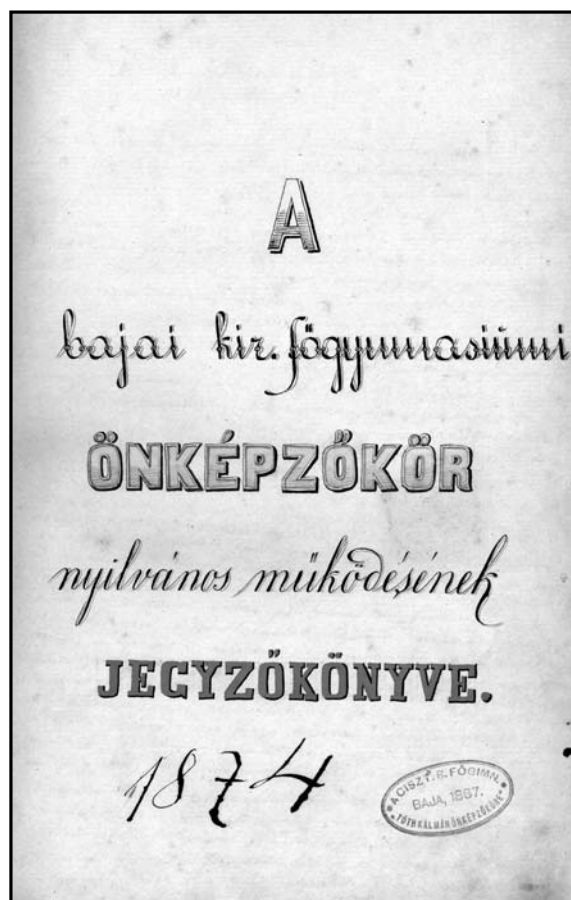
A közgyűlés a tanulóifjúság munkakedvének felkeltésére és fokozására a bajai ciszt. róm. kath. főgimnázium »Tóth Kálmán önképzőkör«-ének tagjai részéről a »Megszállás és a bajai diák« tételre beérkező legjobb munka után a házi pénztári költségelőirányzat VIII.

cím 93. tétele alatt 200 (kettőszáz) korona pályadíjat tűz ki.

A pályadíjat a tanári kar véleményes jelentése alapján városi tanács ítéli oda és utalványozza ki.

Baja város 1922. január hó 14. napján tartott közgyűléséből.”

A 200 korona egyben a győztesnek, vagy megosztva a helyezetteknek kiadásáról az iskolai tanári karból összeállított bírálóbizottság hozta meg a döntését. A háború előtti időkből maradt fizetőeszköz, a korona 1922-ben a gazdaságot fokozatosan megbénító inflációba került, és az ország pénzügyi helyzetének stabilizálását csak a népszövetségi kölcsön és a pengő 1927. január 1-ji bevezetése jelentette. A kitűzött 200 korona 1922 elején sem számított nagy összegnek, és az infláció erősödésével gyorsan értéktelenedett. A gimnáziumban kiírták, majd lefuttatták a pályázatot, az eredményhirdetést csak a tanév végén tartották meg, így a pályázati támogatás kérdését a városi tanács is függőben tartotta, június 14-én érkezett meg az elbírálás a városhoz, végül június 19-én fizették ki a házipénztárból a 200 koronát. ■

A III. Béla Gimnázium Tóth Kálmán Önképzőkörének 1874-ben megnyitott jegyzőkönyvi naplója. Az önképzőkör 1867-től az iskola államosításáig (1948) működött.

Jelentősebb bajai évfordulók 2022-ben

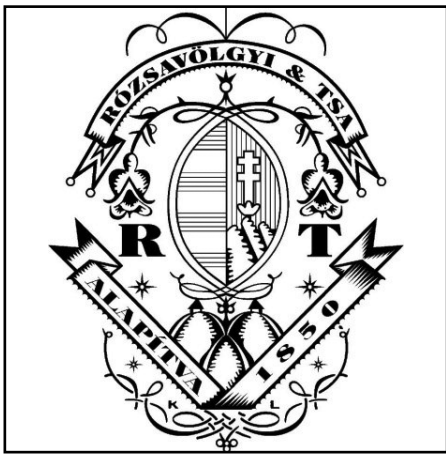
Összeállította: Jász Anikó

■ **265 éve, 1757-ben**

– **Megkezdte működését a város első középiskolája** a ferences kolostorban a „kisgimnázium”, a mai III. Béla Gimnázium elődje.

■ **200 éve, 1822-ben**

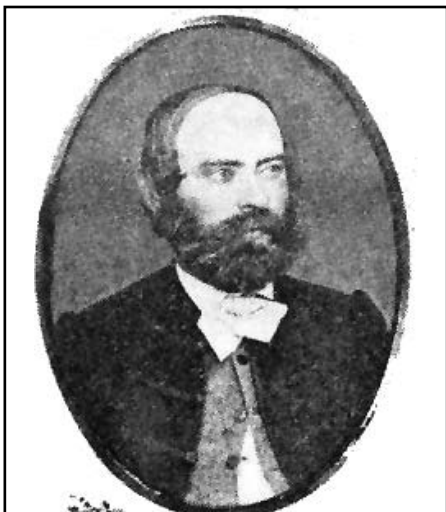
– **született Baján Rózsavölgyi Gyula.** Rózsavölgyi Márk hegedűművész és zeneszerző fia alapította a Rózsavölgyi Zeneműkiadót (1850), Magyarország legrégebb, ma is működő zenei kiadóját. († 1861. augusztus 18., Pest)

A Rózsavölgyi és Társa cég emblémája

■ **195 éve, 1827-ben**

– **május 31-én született Czirfusz Ferenc tanár, ügyvéd, helytörténeti kutató** Lovászpatonán (Veszprém m.). 1852-1870-ig a bajai gimnáziumban tanított, majd Eötvös József megbízta a bajai tanítóképző megalapításával és az intézet új épületének megvalósításával. Baja oktatási életének 24 éven át volt meghatározó személyisége. († 1901. április 29., Zombor)

Czirfusz Ferenc

– **Szent Flórián szobrot állíttatott Arnó György városi szenátor** a belvárosi templom mellett. A szobor alkotója valószínűleg Domenico Berti.

■ **180 éve, 1842-ben**

– **március 13-án született Széles Áron református lelkész** Matolcson (Szatmár m.). Negyvennyolc éven át (1874-1922) vezette a bajai gyülekezetet.

■ **100 éve, 1922-ben május 28-án hunyt el Baján.**

■ **175 éve, 1847-ben**

– **március 12-én született Baján Schulhof Lipót csillagász.** Fő kutatási területe az üstökösök és a kisbolygók megfigyelése volt. Az MTA levelező tagja, a Francia Becsületrend kitüntette. Emlékét az égbolton a róla elnevezett 2384 Schulhof kisbolygó őrzi (1943). († 1921. október 10., Párizs)

– **június 29-én felszentelték az első bajai evangélikus imaházat.**

– **Megalakult a Bajai Takarékpénztár.**

■ **160 éve, 1862-ben**

– **Baja megváltotta magát utolsó fölszurától** gróf Zichy-Ferraris Félixől, ezzel megkezdődött a város önálló élete és fejlődése.

■ **155 éve, 1867-ben**

– **május 10-én született Baján Bogdanovics (Lázár) Lucián görögkeleti szerb pátriárka.** A tragikus körülmények között elhunyt egyházi méltóság földi maradványai a karlócai felsővárosi templomban nyugszanak. († 1913. szeptember 01-06?, Bad Gastein, Ausztria)

Bogdanovics Lucián (Istorijski Muzej Srbije)

– **október 10-én született Bellosics Bálint pedagógus, néprajzkutató** Rédcisen

(ma Szlovénia). A bajai tanítóképző tanára volt 1892-1913-ig, majd haláláig az intézmény igazgatója. († 19016. június 15., Baja)

■ **150 éve, 1872-ben**

– **május 12-én született Baján Telcs Ede szobrász és éremművész.** Emlékét városunkban a Táncsics M. és Telcs E. utca sarkán álló szülőháza és a Kölcsey F. utcai lakótelepen látható Hüvelyk Matyi szobor őrzi. († 1948. július 18., Bp.)

■ **145 éve, 1877-ben**

– **május 17-én felszentelték a Szent János kápolnát,** mely a vízimolnárak adományaiból épült fel.

■ **140 éve, 1882-ben**

– **január 29-én született Lovasy Ödön gyógyszerész, karikaturista** Kócspusztán (Heves m.). 1910-től huszonnégy éven át volt tulajdonosa az *Üdvözítő gyógyszer*tárnak (a mai Tóth Kálmán téren). († 1934. január 20., Baja)

■ **130 éve, 1892-ben**

– **július 1-én született dr. Csörsz Károly orvos, ideggyógyász egyetemi magántanár** Esztáron (Hajdú-Bihar m.). A magyar populációgenetika és ikerkutatás elindítója. 1928-tól korai haláláig a bajai kórház ideg- és elmeosztályának főorvosa volt. († 1935. augusztus 30., Baja)

Dr. Csörsz Károly sírja a bajai Rókus temetőben

■ **115 éve, 1907-ben**

– **november 18-án született Baján Rábl Béla műkedvelő színjátész és rendező.** Negyvenöt éven át szórakoztatta szülővá-

rosa közönségét, és profi színészek mellett is megállta a helyét a színpadon. Méltón őrzi emlékét a Szent László ÁMK szintársulata, a Rábl Színpad. († 1986. augusztus 03., Baja)

Rábl Béla (www.rablszinpad.hu)

110 éve, 1912-ben
– **Megkezdődött Bajánál a Dunavölgyi Főcsatorna építése** a Duna bal partján.

100 éve, 1922-ben
– **Megalapították a Kiscsávolyi plébániát.**
– **Baja város megalapította a hivatásos tűzoltóságot.**

– **Megalakult a Városi kerítészet** a korábbi Rezső-telep területén, Borbíró Ferenc polgármester kezdeményezésére.

95 éve, 1927-ben
– **június 18-án született Weinträger Adolf festőművész, pedagógus, a Bajai Tanítóképző főiskolai tanára** Diószegen (Sládkovcovo, Szlovákia). Művészi pályája során mintegy 200 csoportos és 49 alkalommal egyéni kiállításon vett részt hazánkban és külföldön is. Számos díjjal, kitüntetéssel méltatták pedagógiai és művészi munkásságát. († 1987. december 16., Baja)

60 éve, 1962-ben
– **avatták fel a Vízbe lépő lány szobrot** a tanítóképző udvarán (Kutas László alkotása).

50 éve, 1972-ben
– **főiskolai rangot kapott a Bajai Felsőfokú Vízgazdálkodási Technikum,** majd a Budapesti Műszaki Egyetem Vízgazdálkodási Főiskolai Karaként

működött tovább.

– **felavatták a Kliegl József-szobor-kompozíciót** a Barátok temploma melletti parkban (Kliegl Sándor alkotása).

45 éve, 1974-ben
– **május 1-jén avatták fel a Korsós nőit ábrázoló szobrot** a városháza udvarán (Mikus Sándor alkotása).

30 éve, 1992-ben
– **Eötvös József-emlékoszlopot állítottak** az Eötvös József Általános Iskola előkertjében (Fish Kovács László fafaragó alkotása).

25 éve, 1997-ben
– **helyezték el a Fülep Lajos-emléktáblát** a református templom Petőfi Sándor utcai falán (Csíkszentmihályi Róbert alkotása). (Fülep L. 1922–27 között volt a bajai gyülekezet lelkésze.)

25 éve, 1997-ben
– **Baja és Thisted** (Dánia) között a testvérvárosi kapcsolat kezdődött.

20 éve, 2002-ben
– **július 10-én Baja és Erdőszentgyörgy** (Románia) testvérvárosi szerződést kötött.

– **október 17-én elhelyezték az 1956-os jeges árvíz emléktábláját** a zsilip múzeum mellett (tervezte: Klossy Irén).

– **felállították Bajaszentistvánon az I. és II. világháború, illetve az 1956-os áldozatok emlékkeresztjét** a Szent István király plébániatemplom mellett. ■

Városi és megyei kitüntetések a közelmúltban

■ Baja Város Képviselő-testülete 2021. december 18-án tartotta meg ünnepi ülését, amelynek során átadták a legmagasabb városi elismeréseket. A díjazottakat *Nyirati Klára* polgármester köszöntötte. A Városháza dísztermében tartott ünnepség keretében **PALIK VERA, HARSÁNYI ZSOLT és HARSÁNYINÉ DR. FODOR GYÖNGYI** *Baja Város Díszpolgára*; **MÉSZÁROS MIKLÓS és DR. SULYOK PÉTER** *Baja Városért*; **LÁSZLÓ ERIKA** *Baja Város Közszolgálatért*; **HAJDÓK RÓBERT** *Baja Város Közneveléséért és Felsőoktatásáért*; **DANKÓ JÓZSEF és ERDEI O. KÁROLY** *Baja Város Kultúrájáért* (mindketten posztumusz); **DR. NYIRATI GÁBOR GYÖRGY és DR. SZABÓ ZSUZSANNA** *Baja Város Egészségügyéért*; **BÁLIND MÁTYÁS és a MOGYI SPORT EGYESÜLET BAJA** *Baja Város Sportjáért*; **SZABÓ ISTVÁN** *Baja Város Fejlesztéséért*; **GYARMATI ANTALNÉ** *Baja Város Szociális Feladatai Ellátásáért*; **B. SZABÓ LÁSZLÓ** *Baja Város Pro Caritate Díja*; **GEDOVICS ZOLTÁN és MIHÁLOVICS ENIKŐ** *Baja Város Közbiztonságáért*; **GLASENHARDT JÁNOS és GUGÁN ANTAL** *Baja Város Nemzetiségeiért*; **DR. BERNSCHÜTZ SÁNDOR** *Baja Város Polgármestere Kitüntetett Díja* elismerésben részesült.

A Bács-Kiskun megyei Prima-díjakat a kecskeméti Four Points by Sheraton Hotelben adták át 2021. november 28-án. A Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) által alapított kitüntetés elnyerői között bajai és környéki jelölt ezúttal nem szerepelt, de a vaskúti **KRAUL ANTAL FÚVÓSZENEKAR EGYESÜLET** a „Népművészet és közművelődés” kategória győztese lett. Az elismeréseket *Weninger Richárd*, a VOSZ megyei elnöke és *Ádám Imre*, a VOSZ elnökhelyettese adta át.

A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége (KÓTA) tanár kategóriában 2022. január 22-én szakmai díjjal jutalmazta **DR. CSEH BÉLA** karnagyot, címzetes iskolaigazgatót, a Sükösdői Népdalkör alapító vezetőjét.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma ■

Mesélő bajai sírkövek 4.

A Bacsányi-síremlék titkai

Jász Anikó

■ A Rókus temetőben a főkaputól balra eső parcellában található a *Bacsányi* család sírja. A fehér márvány obelisz három generációhoz tartozó ugyanazon Bacsányi József nevet viselő férfiak és feleségeik földi maradványait őrzi. A névazonosság *Batsányi (Bacsányi) Jánossal* (1763, Tapolca – 1845, Linz) nem véletlen, a Baján élt Bacsányiak rokonai a felvilágosodás nagy költőjének. (A költő az emigrációban ts-sel írta a nevét.)

Legidősebb Bacsányi József 1843-ban Tapolcán született, apjától, Györgytől megörökölte a Bacsányiak tímár házát, amelyet később eladott, és Budapesten telepedett le (1882), ahol köpölyöző, fogathúzó, eretvágó borbélymesterként kereste kenyerét a Rác fürdőben. Feleségével, *Szabadi Annával* (1860–1934) és fiukkal 1898-ban Bajára költöztek, itt hunyt el 1930-ban.

Az ifjabb Bacsányi József 1892-ben született Budapesten, az iskolát már Baján kezdte, majd az ékszerész szakmát választotta. A tanoncévek (1904–1908) után Budapesten továbbképezte magát az ötvös és szobrász iparművész szakiskolában, ahol műötvs képesítést szerzett. Ifjú ékszerészegdként gyalog indult nyugat felé a korban szokásos vándorútra Németországba, hogy szakmai tapasztalatokat szerezzen. Visszatérve Bajára nagyon mozgalmas életút várta. Az első világháborúban egészségügyi okok miatt nem vett részt, 1919-ben a délvidéki direktórium idején azonban hírszerzői és agitatori tevékenységet folytatott. Emiatt a fehér terror alatt letartóztatták, és nehéz börtönidőszakot töltött Szekszárdon. Szabadulása után tudott csak önálló üzletet nyitni a Zichy Bódog (ma Tóth Kálmán) tér 4. számú házban, ennek ma társasház áll a helyén.

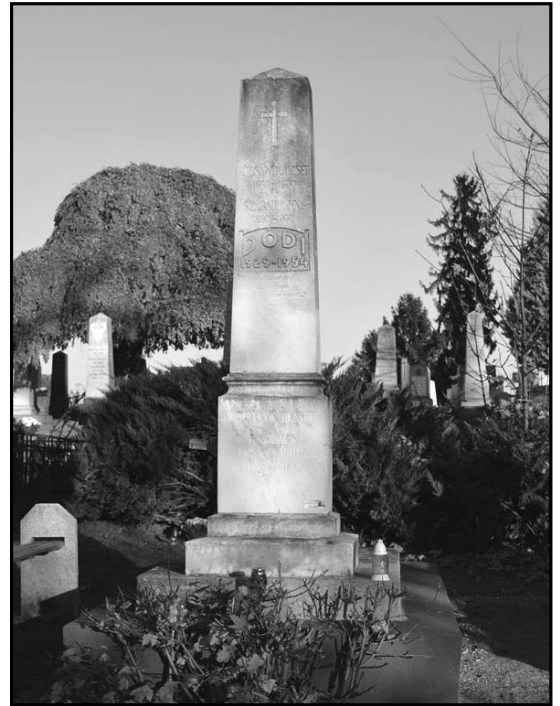
Sírkő részlet

1928-ban megnősült, felesége *Veress Ilona* (1900–1988) Baja első diplomás védőnője volt. A következő évben fiuk született, aki szintén a József nevet kapta, de fiatalon, 1954-ben 26 évesen elhunyt. A síremléken, amelyet bizonyára az édesapa tervezett, jellegzetesen tüntették fel a nevét, művészien megrajzolt betűkkel csak a bensőséges *Dódi* becenevet és az évszámokat vésték a márványba.

A harmincas években Bacsányi József a városban több megtisztelő társadalmi megbízást kapott. Tagja lett a városi törvényhatósági bizottságnak, és megválasztották az ipartestület alelnökének. 1933-ban koholt vádak alapján 58 vádattal együtt bíróság elé kellett állnia a nevezetes „bajai kommunista perben”, az állami és társadalmi rend erőszakos felfogatására irányuló vétség miatt. A tanúvallomások alapján azonban felmentették a vádak alól.

A következő évben 1934-ben előtérbe került a Batsányi Jánossal való rokonsága, amelyre a család sohasem kérkedett. A Petőfi Társaság kezdeményezte, hogy Batsányi János és felesége hamvait hazahozzák Linzből szülővárosába, Tapolcára. Ennek folyamán felkutatták a még élő Bacsányi-rokonokat, így találtak rá Bacsányi József-re, akinek a költő a dédnagybátyja volt. (Akkor még öt leszármazott élt, férfígon csak ketten, Baján.) Bacsányi József részt vett Linzben a hamvak hazaszállítására kiküldött bizottságban, a tapolcai ünnepélyes temetésen pedig a család nevében beszédet is mondott.

1935-ben a bajai műötvs rangos szakmai felkérést kapott. Szeged város polgármestere, *dr. Pálffy József* kérte fel egy különleges dirigens pálca elkészítésére, amellyel a Szegedi Szabadtéri Játékok híres zeneszerző karmester vendégét, *Pietro Mascagnit* kívánta megajándékozni. Kép sajnos nem maradt fenn az alkotásról, csak leírás. A művészi kivitelű, ötvözött karmesteri pálca 35 cm hosszú, ébenfából készült, hiacint (cirkon) és almantin kövekkel díszített, dúsan aranyozott volt. A barokk stílusú ötvözött

A Bacsányi család sírja a Rókus temetőben

aranyburkolaton Szeged címere, a mester három előadásának dátuma, egy szépen cizellált babérág és olasz emléksorok láthatók. Magyarul: „A szegedi szabadtéri játékok emlékére Mascagni mesternek. A polgármester.”

Bacsányi mester 1946-ban megbetegedett, és már keveset dolgozott, már csak órákat árusított és javított. 1977-ben végleg bezárta üzletét. Batsányi János költő utolsó leszármazottja 1980. szeptember 19-én hunyt el. ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsy Mihály utca 9.

CBA Belvárosi ABC,
Eötvös utca 1.

Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.

Líra Könyvesbolt,
Déri Frigyes sétány 5.

Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft.

Szentháromság tér 11.
Gazdabolt

(Baja, piacssarnok)

Aeneas Hajós Club – Hat gimnazista históriája

Hajnóczy J. Gyula önéletírása 1. rész

■ *Hajnóczy J. Gyula* (eredetileg ifj. Ritter Gyula) építész (1920–1996) Baja híres szülötte: országos hírű építész, régész és építészettörténész, a budapesti Műszaki Egyetem professzora, az MTA levelező tagja volt. Számos szakkönyvet, egyetemi tankönyvet írt, jó néhány híres magyarországi épület helyreállításának, sok történeti ásatásnak közvetlen részese volt, de az UNESCO megbízásából Núbiában is vezetett ásatásokat, és Ausztriában is feltárt római tárgyú építészeti emlékeket. Munkásságát 1968-ban Ybl Miklós-díjjal ismerték el, később Kossuth-díjat is kapott. Jelentős elméleti munkásságot is folytatott.

A Bajáról elszármazott hírneves tudós kapcsolata szülővárosával sosem szakadt meg, rendszeres résztvevője volt a gimnáziumi érettségi találkozóknak (az akkor még ciszter III. Béla Gimnáziumban maturált 1938-ban), és helyi barátaival haláláig tartotta a kapcsolatot. Az 1990-es években egyre többször tekintett vissza írásban pályája kezdetére, benne a bajai évekre is. A *Bajai Honpolgárban* előbb (1990/4.) *Bajáról indultam...* címmel írta meg véleményét a város építészeti arculatáról, majd – már halála után – 1997-ben négy részben jelent meg az *Aeneas hajós klub – Hat gimnazista históriája* című írása, amelyben az 1938-as évhez kapcsolódó élményeit elevenítette fel. Tudható az is, hogy ennek egyfajta folytatásaként nagyobb terjedelmű önéletrajzi munka megírását tervezte, amelyet azonban már nem tudott teljesen befejezni. A tervezett megjelentetés előtt az elkészült kéziratokat – feltehetően véleményezés céljából – elküldte egykori osztálytársainak, s így e kéziratokból megőrződött néhány darab. Az anyag egy részének korábbi változata *A város arculatának változásai – Bajai identitástudat a két világháború között* címmel a mára jogutód nélkül megszűnt *Ártér* c. folyóirat 1991/3. számában jelent meg, míg a visszaemlékezések egyes részeit *Városom és iskolám – Baja és a III. Béla Gimnázium* címmel ugyancsak az *Ártér* közölte 1997/1. számában.

A közelmúltban egy elhunyt osztálytárs hagyatékából a birtokunkba került *Hajnóczy Gyula* visszaemlékezéseinek egy teljesebb, ugyancsak kéziratos változata, amelyben a korábban publikált részek mellett eddig a nyilvánosság elé nem tárt részletek is szerepelnek. Miután egyrészt városunk híres szülőteréről van szó, másrészt a szövegek rendkívül sok, városunkra vonatkozó, értékes

információt tartalmaznak, a teljesebb szöveg közzététele mellett döntöttünk. Mára az egykor az *Ártérben* korábban olvasható részek is csak kevesek számára elérhetők, így ebben a szövegváltozatban az ott már megjelent szövegrészeket is megtalálják. Hajnóczy írása értékes kordokumentum, amelyben szakszerű, kritikus, de lokálpatrióta jellemzést ad szülővárosáról, lakóiról, iskolájáról és – már a szakember szemével – Baja építészetéről is. A szöveg kisebb helyesírási, gépelési hibáit javítottuk; ahol szükségesnek láttuk, a szerző szövegéhez megjegyzéseket fűztünk. (M. J.)

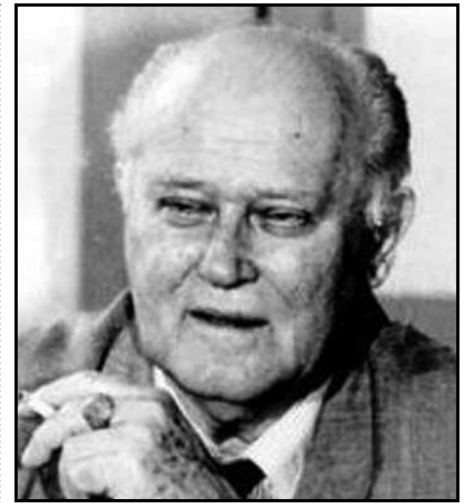
Praefatio – Egy vándor hazagondolása

Életem legszebb szakasza fűz Bajához, bajai diákéveimhez és így a gimnáziumhoz. Bátran mondhatom, hogy az a nyolc év, amit falai között töltöttem, meghatározó lett későbbi életem számára. Amit ott kaptunk, az olyan lehetőséget biztosított számunkra, hogy – a legkülönbélebb pályára kerülvén – valami kikerekedett az akkori indításokból. Roppant sokszínű, sokrétű nevelésben részesültünk.

A nyolc esztendő után tizenkét évig még bajai lakos voltam, utána fővárosivá lettem. Az érettségít követően mindig otthon vakációztam az egyetemi és a katonai szerepem során. Kedves emlékem, hogy szülővárosom anyagilag is segítette tanulmányaimat, egy kevéssé. Egyszer az édesapám kérésére a polgármester támogatott, másodszer a vasúti főmérnök, azért mert nyáron pályamunkán gyakorlatiaszkodtam.

S azután teljesült bennem az a vágy, amely több neves bajai embert vándorútra ösztökélt. Háromszor utaztam be a Nilus völgyét, eljutva a második kataraktáig Núbia felé, látogattam meg Hellászt és Itáliát, és barangoltam a Tigris és az Eufrátesz Mezopotámiájában, egészen le a Perzsa-Arab öbölig. Főleg ezek érdekelték, mert a tudományos érdeklődésem e területek felé vonzott. Nyugat-Európába csak később látogattam el, aminek az lett a következménye, hogy Pannonia provinciális római épületeleméit kutattam, és teremtettem a honfoglalás korát megelőző architektúráról szemléletes dialektikát.

Az egyiptomi élményeimről színes diaprozítívokkal számoltam be a bajai kultúrteremben, de hamarosan ezekről a távoli távlatokról visszaterelődtem fiatalságom saját körébe, hívén a mondást, hogy a hazaszeretetet a lokálpatriotizmus fundálja. Nos, több mint

Hajnóczy Gyula (1920-1996)

száz építészmérnök hallgató nyári gyakorlatát végeztettem otthon, amikor a Belváros körzetéről készült alaprajz és az épülethomlokzatok műemléki felmérése és szabadkézi rajzok grafikonja. Ezek sok példányát a tanácselnök úr a tanácsházának folyosóira függesztette. Baján ekkor szép múltjának idézetéről szorgalmaskodtak, és a régi archív fotókból készítettek a múzeumban kiállítást, és engem hívtak meg a megnyitó szónokának. A későbbiekben három évenként tartott triennálék egyikén előadtam a fiatal korban érzett élményeimet, s mindezt az *Ártér* le is közölte. (*A bevezetőben említett 1991-es írásról van szó – a szerk.*) Végezetül hadd mondjam el, hogy a Szentháromság főterének rendezésére készítettem – megbízás nélkül, csupán önszántamból olyan tervet, ami a mostani (*A szöveg az 1990-es évek közepén, a bajai főter felújítása előtt készült – a szerk.*) áldatlan forgalmi és parkolási összevisszaságot kitisztítaná.

És idéznem kell azt is, hogy nemcsak egyedül jómagam, de az 1938-ban érettségizett osztálytársaim is életük felejthetetlen oktavjának tartották nebulókorukat, és tartják még ma is [azok], akik élnek. Jól tudom, hogy szinte sok százra tehető az imigyen visszaemlékezők serege, de az érettségi találkozóink mindenkori létszáma igazolja, hogy az egyik leghűségesebb osztály a mienk volt. És az sem véletlen, hogy mi indítottunk egy alapítványt, amellyel a magyar nyelv és irodalom művelésében kiváló gimnazistákat jutalmazni lehet. (*Az osztályfőnökökről, dr. Gondán Feliciánról elnevezett kitüntető díj a III. Béla Gimnáziumban ma is létezik; egy adott tanévben a legjobb magyar nyelvű gyakorlati teljesítményt nyújtó tanuló pályázata díjazható vele – a szerk.*)

A majd hosszan elmesélendő szöveg hangulata más lesz, mint ennek az előszónak a komolykodása. Diákéveinket idézi, érzékelteti ez a közmondás: iuventus ventus. (*Ifjúság: bolondság – a szerk.*) Az ifjúság szellő, de a mi hajladozásunkat derekabbnak tudjuk, mint a maiakét, amelynek indítékait nem is nagyon értjük.

LIBELLUS PRIMUS

Capitulum primum – Régi napló idézete és folytatása

Commentarii diurni de navigatione, quam excursionem sex ad viros transscripti iuvenes litterarum in Danubio fecerunt. Interfuerunt excursioni Danubii: Antonius Bányász, Andreas Buzás, Julius Hajnóczy, Julius Helényi, Josephus Major et symbolice Edmundus Mézes.

A piros színű, keménykötésű naplófüzet ezekkel a hangzatos szavakkal kezdődött, melynek szerzője először én voltam, azután másodjára *Bányász Öcsi*. Az az érzésem, hogy a mottó nem hibátlan egészen, de jónak, hangulatosnak ígérkezett. A dunai kirándulás 1938 júliusában kezdődött, és célja Budapest volt, ahonnan egyhetes tartózkodás után csónakáztunk vissza Bajára. Nem egyforma létszámmal, mivel fölfelé *Mézes Dönci* nem tartott velünk – ezt jelezte a „symbolice” –, de felutazott Pestre, hogy már együtt csuroghasson velünk lefelé, de ekkor is csonka volt a klub, mivel *Buzás Bandi* és *Helényi Gyuszi* a metropoliszban élvezkedtek tovább. A napló érdekessége az, hogy a hazatérés történetét 1945 májusában rögzítette barátom, amikor katonaságából hazamerészkedett. Én ui. ellazsáltam az írást visszafelé, a naplófüzet is elkerült

A példakép a visszaemlékezés-írásban:
Major Máté

tőlem, de szerencsére megmaradt nála. (A *szövegrész az 1938-as dunai út leírására utal, amelynek leírását 1997-ben a Bajai Honpolgár négy részben közölte: 1997/8., 1997/9., 1997/12., 1998/2. – a szerk.*)

Ez a furcsaság nem jelentette azt, hogy a gimnáziumi élményeket elfeledtem, és azt sem, hogy szülővárosom elhalványult volna bennem. Sőt évek, évtizedek során állandóan az foglalkoztatott, hogy nemcsak diákéveimről, hanem annak színhelyéről is írok valamit. Már csak azért is, mert Budára költöztem, és a Bem rakparti lakóházunk földszinti ablaka a Dunára néz, amelyből állandóan nosztalgijával tekintetem a szürke hajjaira. A csónakkirándulásunkból meg azt is jól tudtam, hogy Baján, a Sugovica torkolatánál volt a fekete-tengeri végződésről mért 1479-es kilométerjelzés, előttem meg a rakpart alsó oldalának falán az 1648 km-es tábla [látszik], tehát a régi vízi utunk „zsinórjának” ismert hosszúsága hozzám érkezett. De hiába, mert csak nem volt erőm, hogy nekiálljak az írásnak.

Azután történt valami sorsdöntő. Megjelent a könyv: *Egy gyerekkor és egy kisváros emléke* című, amelyet ajándékba kaptam szerzőjétől, a következő dedikálással: „*Hajnóczy Gyulának, földimnek, Baja szeretetében társamnak, szeretettel: Major Máté, 73.8.22.*” Nos, *Major Máté* mint dékán kezelt le velem az építésztechnika avatásomon 1950-ben. Majd a principálisom lett, ő a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Elméleti Intézetének vezető professzora, jómagam meg az egyik oktatója lettem. Mindketten bajiaiak hát, mindketten azonos hivatásúak.

Bevallotta nekem, le is írta, hogy élete végét közeledni érezvén, csak ennek a könyvnek a megírása érdekelte. Előszavában írta meg a lényegét írásáról: „*És én nemcsak érzem, vallom is, hogy még az ilyen emlékezés is minden szubjektivitása ellenére történetírás, annak talán alacsonyabb rendű, mégis hasznos fajtája.*” Megírta a második kötetet is: *Férfikor Budapesten* címmel, ezt már így dedikálta: „*Hajnóczy Gyulának, földimnek és barátomnak szeretettel Major Máté, 1978 karácsonya.*” A harmadikat is papírra vetette – ha jól tudom –, de ez a fogalmazása könyvalakban nem látott napvilágot, mert 1978-ban [*helyesen: 1986-ban*] meghalt. (A kötet utóbb *Tizenkét nehéz esztendő 1945-1956* címmel megjelent, de ezt már *Hajnóczy sem érthette meg – a szerk.*)

Az első kötet néhány fejezete megjelent a kecskeméti *Forrás* irodalmi és művészeti folyóiratában. Akkortájt még sok bajai ismerőse élt, és bizony nagyon letették megnyilvánulásait, mondván, hogy tiszteletlen, udvariatlan stb. volt. A könyv formátumában

azután bizonyos korrekciókat tett, de amit „történetinek” érzett, azt bennhagyta. Amit én tudok stílusáról, az annyi, hogy *Illyés Gyulának* is adott egy példányt, aki letevés nélkül, egy egész éjszakát átvirrasztva olvasta el az első kötetet, és gratulált neki érte.

Az én elfogultságom érthető, mert ő védelmezőm volt olyan tanszéken, amelynek minden tagja pártvonalas volt, velem együtt, de én nem, és elhárította ambiciózus oktatótársaim buktatóit. Szeretett, és „kinézett belőlem valamit” mint földijéből, az Ybl-díj megszerzése érdekében kioktatott, hogy kihez, mivel forduljak, és ő volt az, aki adjunktus létemre megengedte, hogy az építészettörténeti tankönyvemet megírjam (*Hajnóczy Gyula: Az építészet története. Tankönyvkiadó, Bp. 1969., a könyv egyik lektora Major Máté volt – a szerk.*), és a nagydoktori disszertációm is támogatta stb.

Évtizedes együttműködéseink elegendőek voltak arra, hogy megismerjem egyéniségét, át tudjam tekinteni életének pólusait, amplitúdóját. Persze a gyerekkori emlékeiből szépen körvonalazódott későbbi teljes élete. A szülővárosi környezet, az építészeti érzékenység, a vallási, társadalmi, hazafiúi vágyai és ingadozásai, családjáról és ciszterci társairól, valamint ifjú barátairól vallott szeretete és kritikája, irodalmi próbálkozásai és szerelmi életének a zsengeje határozta meg ennek a nagy formátumú patriotista lelkének a struktúráját. Sokan nem szerették a későbbiekben, kommunistává lett aposztátának bélyegezték, sokan viszont csodálták a magyar építészet és művészettörténet meghatározójává lett szellemi óriást. Mindez igaz volt, meg nem is, nekem tudott dolog, és mégis mellékes, mivel szerette szülővárosát meg az enyémet, szeretett engem, és én is őt, hiszen barátjának titulált, s én patrónusomnak tudhattam.

Gyerekkori bajai élményei azonban nem az enyémekek voltak. Egy hosszú, termékeny korszak végső agóniája, ha bele is indult otthon a megcsorbított hazánk kezdeti eseményeibe. A későbbiekben a fővárosba került, és az új, megváltozott világot a helyszínen nem tapasztalhatta. És ez készítetett engem arra, hogy régi terveimet megvalósítsam. Az én generációm ui. akkor indult életnek, amikor ő Pestre ment, szereplőtársaim mindahánya pedig 1920-ban született, így ezt a kompániát a Trianon gyermekei alkották. És Csonka Bácska meg Baja, mint[hogy] soha nem volt megyeszékhely, egészen más szerepet töltött be, mint neki az előző, annak ellenére, hogy sok mindent azért átörökölt.

Az életem során azonban többször is írnom kellett, az építészettörténetről, a műemlékvédelemről jelentek meg cikkeim és könyveim.

És lettem a térelméletnek, a *spaciológiának* bizonyos kifundálója. De fiatalkori elképzelésem, hogy szépirodalmár lehetnék, nem valósult meg. A gimnáziumi önképzőkörben néhány zsenge kis versemet elszavaltam ugyan, de ezek harmatgyengék voltak. Egyet elküldtem az ÉS-nek, azt is visszaküldték, nem publikálták. Felnőtt koromban azután elkezdtem írni diákélményeimről, de írássom műfaját nem sikerült meghatároznom. Először *Bajai Dekameron* címen szerettem volna tíz novella csokrát egybefogni. Mind-egyik témáját felsoroltam, elkészítve a tartalomjegyzéket. Egyet meg is írtam írói álneven: *A városháza szenespincéje* címen. El is juttattam a kecskeméti *Forrás* lapjának, ámde a következőt válaszolták: „A lev. szerk. szomorú kötelessége, hogy a szerkesztőség visszautasította kéziratokat visszaküldje, a lektori vélemény sommázatának kíséretében: (...) újságírói szemléletű, nem jelentős emlékezés...” (1986. jan.16. Goór Imre)

Később megfordult a fejemben, hogy önálló regényt kellene alkotni, a főszereplők álnevével, nehogy megsértsek valakit is, ilyen citátummal: „E történetben szereplő szereplők, megesett események a képzelet szüleményei. Bármiféle hasonlóság, vagy megegyezés valóságos emberekkel, valóban megtörténtekkel: merő véletlen.” De most már, öreg fejjel jó és valódi regényt írni – az elsőt, ami egyben az utolsó – impotensnek tűnt.

Közben – Amerikától Európáig – világszer- te elterjedt a tényszerű riport-szerzemény, meg szerető szeretett professzorom ehhez hasonló könyvét legutóbb újból átélve, végül is a lelkem-fejem iszákjában, tömlő- jében összezsúfolódottakat csak ki akartam buggyantani. Ezért csordult ki most végül is minden kendőzetlenül, de persze szubjektív- vizmusomtól tarkálva.

Bizonyos adatoknak utánanézttem, de bár a város történetéről írt diákkorombeli forrását is felhasználtam, a legtöbbet azokból

az iskolai értesítőkből merítettem, amelyeket évenként rendre a cisztercita igazgatók megjelentettek. Nekem ezekből egy példány sem maradt meg, Bányász Öcsi azonban hat számát is megőrizni tudta. Ezeket adta kölcsönbe, és a jelenlegi gimnáziumi igazgatót, *Sipos János* urat megkértem (1994 – 2002 között állt a III. Béla Gimnázium élén), hogy küldje meg az első két évről készített értesítők másolatait, amit hálás köszönettel meg is kaptam. Így teljes a gimnázium nyolc esztendejéről készített évkönyvsorozat, kiegészülve az utánuk következőkből kért részletekkel.

A nekünk híres-neves dunai csónakkirándulásnak egyik scribeja tehát én voltam, a másiké Öcsi. Életünk sora azután úgy alakult, hogy a régi csapatból mi ketten – az eredeti írók – élünk együtt Budán, s jobbra sokszor találkozunk egymással. Az igazság az, hogy az ő emlékezete élesebb, mint az enyém – ő racionálisabb valaki, jómagam talán érzelmesebb vagyok – így sorozatos kérdőjeleimre hasznos tanácsokat tud adni. És hadd mondjam el itt azt is, hogy bár szakmai kerületemen mostanság is pedánsan illik fogalmaznom, e helyt bocsánatot kell kérnem elfogultságom miatti pontatlanságaimért.

A kör tehát bezárult. Ketten írtuk meg az Aeneas Hajós Club kirándulásának a naplóját, s most – több mint fél évszázadra rá – ketten emlékezvén előzményeire is, következményeire is, folytatjuk a szöveget. A jó Isten legyen irgalmas hozzánk, hogy be is tudjuk fejezni históriánkat, öröme azoknak, akik még élnek közülünk, tiszteletadésként akik elmentek végleg, és mindenki számára, akik ennek a különös kis vidéki városnak különös légkörét feledni nem tudják.

Hajnóczy Gyula és felesége síremléke Budapesten

A forrásaimról közölhetem, hogy az első mű – s az egyik fontos – *Dr. Rapcsányi Jakab* könyve Baja és Bács-Bodrog vármegye községeiről. A leglényegesebb a *Ciszterci Rend III. Béla reál-gimnáziumának* 1930-1938 közötti értesítője. Major Máté ide vonatkozó első kötete (1973) és a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának vizsgálata után (1951) Bálint László gimnáziumi igazgató több könyvet is írt. Ezeket [is] áttekintettem, de a „béláskodás” már valami egészen más, mint amit mi átéltünk.

Folytatjuk ■

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk továbbra is előfizethető.

Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára **330 Ft**, a dupla szám **600 Ft**. Előfizetési díjaink a következők.

- **Helyben** (házhoz szállítva) **4 000 Ft/év**
 - A **belföldön** történő előfizetés díja **8 000 Ft/év**;
 - A **külföldi** előfizetés díja (postaköltséggel) **20 000 Ft/év**;
 - Az **online** előfizetés díja nem változik, továbbra is **5 000 Ft/év**.
- Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

Tisztelt Olvasók!

Ezúton hívjuk fel figyelmüket a Bajai Honpolgár-estek következő előadására.

A mohácsi busójárás történeti-néprajzi szemmel

Előadó: **Dr. Ferkov Jakab** történész, néprajzkutató

Helyszín és időpont: Ady Endre Városi Könyvtár, 2022. február 18. 18 óra

Filmek magyar változata – Fordítás, szinkron, felirat

Nevelős Zoltán

■ A film ugyan alapvetően vizuális művészi forma, de már történetének kezdetén eldőlt, hogy szöveges elemeknek is fontos részük lesz az alkalmazott eszköztárban. Akár dokumentarista felvételekről legyen szó, akár fiktív történetek elbeszéléséről, magyar-angol-elbeszélő feliratok, narrációk, párbeszédek jelentek meg a filmekben. A szövegeket illetően pedig a nyelvi határokat átlépve, az irodalmi művek mintájára a filmek esetében is fordításra van szükség.

Felirat, szinkron, hangalámondás

A kezdeti időkben olyan merész megoldások is születtek, mint a mozielőadásokon alkalmazott kiabáló-magyarító emberek alkalmazása, akik élőben igyekeztek érthetővé tenni a filmvásznon látottakat, idővel azonban három alapvető módszer vált elterjedté: a felirat, a szinkron és az alámondás. A felirat már a némafilmek korszakában is kézenfekvő megoldás volt, hiszen a képsorokat megszakító táblák, az ún. *inzertek* helyet is biztosítottak a fordított szövegek megjelenítésének. Később, a hangosfilm elterjedésével a feliratok már az elhangzott szöveget azonos időben kísérvé, legtöbbször a kép alsó harmadában kerültek a képre, a filmszalagba égetett betűk formájában. A mai digitális kópiákon a betűket már tetszés szerint jeleníthetjük meg vagy tüntethetjük el, és akár különböző nyelvek közül is választhatunk.

A szinkron mint lehetőség a hangosfilm megjelenésével merült fel: a film hangjának lecserélése a fordítás nyelvének hangjára. Az eredeti színészek hangja helyett ekkor a fordítás nyelvén szóló színészek hangja lesz hallható. Itt érdemes megjegyezni, hogy egyes helyeken bevett gyakorlat volt, hogy a filmforgatásokon nem is rögzítettek hangot, a dialógusokat utószinkronként vették fel és komponálták össze a kísérőzenével és a hangkulisszával, zörejekkel. Ilyenkor nem is mindig a képen megjelenő szereplő mondta fel a szöveget, hanem valaki más, amire számos példa van akár az olasz, akár a magyar filmtörténetben is, legyen szó amatőr vagy akár világhírű színészekről is.

Hangalámondásról akkor beszélünk, ha a fordítás hangja mellett halkítva az eredeti hangsáv is hallható marad. A magyarországi gyakorlatban a dokumentum- és ismeretterjesztő filmek esetében szokták alkalmazni ezt az eljárást: a narráció alatt az eredeti narráció nem hallatszik, a képben is megjelenített interjúalanyok eredeti hangja azonban halkítva hallható marad. Vannak országok, például Lengyelország, ahol fikciós filmek

„Őszintén szólva, drágám, köpök rá.” Clark Gable az *Elfújta a szél* c. filmben

esetében is a hangalámondást alkalmazzák elsődlegesen, itt a nézői elvárások is ehhez alkalmazkodtak, számukra az érzelemmentes tolmácsolás nem zavaró, hanem természetesen kiegészítője az eredeti hanggal figyelhető színészi játéknak.

Földrajzi szempontból szemlélve, a szinkron elsősorban Európa központi területein jelenti a játékfilmek fordításának elsődleges módját: a magyarokon kívül a németek, az olaszok, a franciák, a spanyolok és a csehek szinkronizálnak. Az angol, a portugál, a görög, a román, a holland, a skandináv és a délszláv gyakorlat a feliratot részesíti előnyben moziban és televízióban egyaránt. Az alámondás Lengyelország mellett Oroszországban hagyomány. Mindezek mellett a gyermekeknek készülő filmeket a legtöbb helyen szinkronizálják, különösen az animációs filmeket, amelyek közt még a felnőtteknek készülő esetében is gyakran választják a szinkront (pl. japán animék angol szinkronnal).

A magyarországi gyakorlatban a játékfilmeket felirattal és szinkronnal is szokták játszani. Míg a felirat gyakoribb a moziban bemutatott filmek esetében, addig a televízióban a szinkron vált uralkodóvá. Egy-egy mozibemutató esetében elsősorban gazdasági szempontból kell döntenie a forgalmazónak, hogy felirattal vagy szinkronnal mutatja-e be az adott filmet, mert míg a szinkron elkészítése jóval költségesebb, a szinkronos vetítések jelentősen nagyobb számú közönséget vonzanak, így a befektetés busásan megtérülhet.

Amióta a filmek szinkronizálásának még csak az ötlete felmerült az 1930-as években, újra és újra fellángolt a vita: vajon megfelelő, elfogadható megoldás-e? Az első kísérletek csapnivalóan sikerültek, ami a szinkron elem-

zői számára adott igazolást, de már ekkor is voltak olyanok, akik belátva a kísérletek hiányosságait, arra számítottak, hogy ha a hibákat sikerül kiküszöbölni, a szinkron jó megoldást jelent. Az 1930-as években a hangosfilm okozta nyelvi nehézségek a nézőszám olyan mértékű visszaesését okozták, hogy az 1929-ben működő 539 mozi helyett 1934-re csak 398 maradt az országban. A mozik megmentése, illetve a magyar filmgyártás támogatása érdekében 1935-ben belügyminiszteri rendelet írta elő, hogy a bemutatott filmek legalább tíz százaléka legyen magyarul beszélő, amely lehet magyar gyártású, vagy magyarra szinkronizált külföldi film is. Ugyanebben az évben láttak hozzá az első szinkronizált film elkészítéséhez, amely a *Négy és fél muskétás* című német vígjáték volt, 1936-ban mutatták be. Az első évek szinkrontermése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, és röviddel később elhaltak az ez irányú kísérletek.

Az újabb, immár sikeres próbálkozásokra a második világháború utáni, szocialista berendezkedésig kellett várni, amikor a kultúrpolitika a szovjet filmgyártás alkotásait akarta a minél szélesebb hazai közönséghez eljuttatni, és erre a szinkronizált változatokban látta a lehetőséget. 1948-ban a *Hősök hajója* című szovjet film volt az első film a magyar szinkron történetének újabb fejezetében, és a kezdeti művészi és főként technikai nehézségek leküzdése után a szinkron hosszú távon létjogosultságot kapott a filmforgalmazásban. 1951-től megalakult a *Magyar Szinkronfilmgyártó Vállalat*, majd felépült a később legendássá váló *Pannónia Filmstúdió*, amely évtizedekig a szinkronizálás első számú központjának számított. A *Magyar Televí-*

zió 1957-es indulásától alapkövetelményként határozták meg, hogy a filmeknek a televízióban szinkronizáltan kell megszólalniuk, és a ritka kivételektől eltekintve ma is, amikor sok tucat televíziócsatorna elérhető már magyar nyelven, ez számít bevett gyakorlatnak.

Felirat vagy szinkron?

A szinkronvita azonban újra és újra fellángol, ha az utóbbi években erősen visszavetette is az, hogy a digitális médiumok lehetővé teszik, hogy a néző válasszon, feliratos vagy szinkronizált formában szeretné-e nézni a sugárzott filmet. A felirat pártolói vitairatáikban általában a műveltséggel kapcsolatos érveket hoznak fel: idegen nyelv élvezete, színészi alakítás egysége, olvasni tudás, míg a szinkron pártolói érvek nélkül is győznek többségi alapon, hiszen a közönség nagy része egyértelműen a szinkronos filmeket keresi, és a feliratosakat kerüli mind a moziban, mind a televízióban – ezt a nézettségi adatok világosan mutatják.

A filmet szerető és értően élvező néző szempontjából én úgy szeretem felvetni a kérdést, hogy mérjük fel, mit nyerünk és mit veszítünk a felirattal, illetve a szinkronnal, mert mind a két esetben van veszteség és nyereség is. A felirat mellett szól, hogy hallhatjuk a filmben szereplő színész hangját, alakítását a hangjával együtt figyelhetjük, bár nem (feltétlenül) értjük szavait. Az eredeti nyelv zeneisége révén a történet nyelvi közege, kulturális miliője is érzékelhető marad. Gyakran hangoztatott érv, hogy a feliratos filmekben élő népek jobban teljesítenek az idegen nyelvek, jellemzően az angol nyelv elsajátításában, mint a szinkronfüggő magyarok. Ezt annyiban pontosítanám, hogy ilyenkor általában olyan indoeurópai nyelveket hoznak fel példaként, amelyek beszélői számára egy másik indoeurópai nyelv elsajátítása sokkal kisebb erőfeszítést jelent, mint a teljesen más struktúrájú magyar nyelvet beszélők számára. A másik fontos szempont, hogy nem mindegy, milyen szinten áll az idegen nyelv ismeretében az adott néző. Tapasztalataim szerint bizonyos mértékben haladó szintű nyelvtudásnak már meg kell lennie ahhoz, hogy az idegen nyelvű dialógusok hallgatása fejleszteni tudja az idegen nyelvi kompetenciát, magyarul: ha a néző egyáltalán nem ismeri az idegen nyelvet, a film nézése során maximum egy-két szót (pl. köszönöm, igen, nem, köszönések) tud elcsípni, és ezek is csak többszöri előfordulás után rögzülhetnek, viszont ha már rendelkezik némi szókincs-csel és mondatalkotási képességgel, annak aktiválását már nagyban segítheti az idegen nyelvű dialógusok követése. További előnye a feliratozásnak elkészítésének gyorsasága és olcsósága, így feliratos formában a fil-

Humphrey Bogart kimondja a Casablanca legendás zárómondatát, amely a magyar fordításban egész másként hangzik

mek jóval szélesebb köre hamarabb válhat elérhetővé, mint szinkronnal (ld. filmfesztiválok, interneten bemutatott filmek, jellemzően szűkebb közönségre számot tartó filmek).

A felirattal szemben a szinkron előnye, hogy épen hagyja a képet – ami vizuális művészeti ágról lévén szó, mégiscsak a legfontosabb alkotóeleme. A felirat, bár ma már nem égetik bele a filmszalagba, jelentős területet fed le a képből, akár még a kép egy épen lényeges részletét ki is takarhatja, de mindenképpen megbontja a kép kompozícióját, és az olvasásra koncentráló néző kénytelen lesz a film jelentős részét csak a periferikus látásával követni. Szinkronizált filmet nézve, mivel a szemnek nem kell feliratot olvasnia, a tekintet szabadon szemlélheti a teljes filmképet, követheti egy-egy részlet mozgását, elmerülhet a színész tekintetében, akár egy sok beszéddel járó konfliktus közepette is. Míg a felirat kénytelen rövidíteni, egyszerűsíteni, olykor távirati stílusra redukálni a közlendőt, a szinkron jobban alkalmas az eredeti szöveg információtartalmának és stiláris gazdagságának átadására, aminek eredménye az, hogy mindenképp teljesebb mértékben vagyunk képesek megérteni egy film szövegben megfogalmazott részét, mint felirat segítségével. Végezetül említessék meg a szinkronban közreműködő színészek hangbeli alakítása is, amely sokat hozzátehet az élményhez, és amelynek magyar földön erős kultusza is kialakult a közönség körében, nem véletlenül, hiszen a kezdetektől a legnagyobb színpadi és filmszínészeink is vállaltak szinkronfelkéréseket, és hozzájárultak e művészeti ág, vagy ha tetszik, kulturális jelenség jó hírének öregbítéséhez.

A digitális televíziózás, a DVD, a BluRay-lemezek, a video-on-demand szolgáltatások révén ma már a legtöbbször szabadon választhat a néző felirat és szinkron között,

mérlegelheti, egy adott esetben az eredeti hang adta egyedi hangulat vagy az idegen nyelv gyakorlása miatt a feliratot választja-e, vagy éppen az akció önfeledt követhetősége vagy esetleg egy patinás, régi szinkronszerposztás miatt a szinkronos verziót választja-e. Veszteség valahol mindenképp megjelenik, de ez már az irodalomban sem volt másképp, hiszen lehetetlenség, hogy olvasók milliói ugyanúgy értsék és élvezzék egyszerre *Szophoklész*, *Shakespeare* vagy *Tolsztoj* műveit, mintha azok az anyanyelvükön íródtak volna. Kénytelenek vagyunk fordítók munkájára támaszkodni, és lemondani bizonyos értékelemről, amelyek a mű eredeti nyelvéhez kötődnek, cserében azokért a kincsekért, amelyek még a fordítás szűrőjén keresztül is megközelíthetővé válnak számunkra.

A fordítás feladata

A középiskolai irodalomoktatás egy-két helyen foglalkozik a műfordítás problematikájával, amikor kiválasztott költemények többféle magyar fordítását közli egymás mellett. A fordítók, többnyire maguk is neves költők, egymástól látványosan különböző módon fordították a verseket, különböző módon próbálva visszaadni magyar nyelven az eredeti költemények hangulatát és zeneiségét, de mindenekelett arra voltak jók ezek a példák, hogy megértessék az irodalmat tanuló ifjúsággal, hogy a fordítás mennyivel több pusztán szótárazásnál; hogy egy irodalmi szöveg fordítása egy saját lábán megálló, önálló alkotás kell, hogy legyen, mintha eredetileg magyarul született volna meg. Noha a filmek szinkronizálása során ritkán fordulnak elő magas irodalmi értékű szövegek, itt is igaz, hogy valami újnak, valami önálló egésznek a teremtésére van szükség, és ez vonatkozik mind a szöveg, mind a hanganyag elkészítésére. Az alapelv itt is az kell, hogy legyen: mintha a mű eredetileg magyarul született volna meg.

A filmszöveg fordításában lényeges, hogy az nem pusztán információt közöl, hanem drámai funkciót is ellát. Tehát azon túl, hogy a történet megértéséhez, a szereplők megismeréséhez szükséges ismereteket kell közölnie (e téren különösen az expozíció jeleneteiben kell ügyelni arra, hogy minden szükséges információ elhangozzék), a szereplők egymáshoz való kapcsolatáról és annak a cselekmény folyamán bekövetkező változásairól is tudósítania kell a nézőt. Olykor, kényszerű rövidítés esetén, a fordító választania kényszerülhet, az adott megszólalásnak mi a legfontosabb szerepe: a közölt információ, esetleg a szereplő vagy az őt körülvevő milió egyéni színének megjelenítése, vagy két szereplő viszonyában beálló változás (pl. összevesznek, vagy épp enyhül köztük a feszültség).

A stílus is lényeges eleme a filmszövegnek, akár az ábrázolt korszak, akár a társadalmi közeg szempontjából. A fordítónak ilyenkor nagy hasznára válhat, ha a munkát megelőzően feltöltkezik olyan nyelvi élményekkel, például az adott korszak szépirodalmának olvasásával, akár jellegzetes szóhasználat kijegyzetelésével, amelyekkel gazdagíthatja a megszülető szöveg stílusát. A vulgaritás mértékének eltalálása is fontos, ennek a kérdésnek a kezelése ráadásul a film korhatár-besorolására is hatással lehet.

Formailag elsősorban a szöveg hosszára kell ügyelni, mind a felirat, mind a szinkron esetében; előbbinél az olvashatóságot kell szem előtt tartani (mozifeliratok esetén mérőszáma is van annak, milyen filmhosszra milyen hosszú feliratot lehet elhelyezni), utóbbinál a rámondhatóság számít. A magyar általában hosszabb szavakat használ, mint a leggyakoribb idegen nyelvek, amelyekről a fordítás történik, ezért a fordítónak szinte folyamatosan a rövidítéssel kell bajlódnia, de azért olyan is előfordul, hogy magyarul annyival rövidebbre jön ki egy mondat, hogy szavak betoldására, ismétlésére van szükség. Máshol hossz miatt akár egy-egy dialógus mondatainak, információinak átszerkesztésére is szükség lehet. A szinkron jellegzetessége még, hogy a szájmozgásra is ügyelni kell, különösen akkor, ha a szereplő ajkainak mozgása jól látszik a képen. Ilyenkor igyekezni kell a látható szájmozgásra minél jobban illeszkedő, illetve attól minél kevésbé elütő hangzókat választani: például erős ajakkerekítésre nem passzol egy ajakrészes szó.

Filmfordítás közben mindazonáltal jórészt csupa olyan dologra kell ügyelnie a fordítónak, mint bármilyen más szöveg fordítása esetében. Akár ismeretterjesztő filmről van szó, akár fikciós alkotásról, bizonyos háttértudásra is szükség lehet: térképen követni a helyszíneket (tisztában lenni távolságokkal,

„Senki sem tökéletes.” Joe E. Brown és Jack Lemmon a *Van, aki forrón szereti* zárójelenetében

települések felépítésével), történelmi neveket, időpontokat ellenőrizni, növény- vagy állatfajok elnevezéseinek utánanézni. A magyarban például különlegességnek számít, hogy külön szó a *királynő* és a *királyné*, amire más nyelvek jellemzően ugyanazt a szót használják (pl. *regina*, *queen*, *Königin*); ilyenkor minden esetben ellenőrizni kell, az illető az uralkodó felesége volt-e, vagy maga az uralkodó. A különböző vallások, felekezetek szóhasználatát illik pontosan használni, akkor is, ha esetleg az adott ország felekezeti viszonyai nem is feleltethetők meg a magyarországi helyzetnek: egy katolikus szerzetest semmiképp sem illethetünk a reformátusok „tiszteltes úr” megszólításával, hanem a „tisztelendő úr” a helyes, de a *mise*, *szertartás*, *istentisztelet* szavakat is a megfelelő esetekben kell használni.

A sportban szintén okozhatnak nehézséget az országok közti különbségek: a futball mást jelent Európában, mint Amerikában, ez közismert, ezért régebben az amerikai focira fordítók gyakran használták a *rögbi* szót (amely egy másik sportág), hogy jelezzék, hogy itt valami bunyós fajta fociról van szó, de a mióta már Magyarországon is van amerikai-foci-bajnokság, ez többé semmiképp sem elfogadható. Az amerikai futballban kiemelt pozíció a *quarterback*, amelyet a szótár *hátvédnek* fordít, holott itt a csapat legnagyobb figyelmet kapó tagjáról van szó (akiért a filmekben általában vetekszenek a lányok), de csapatbeli szerepe sem hasonlít az európai labdajátékok hátvédjeiére. Amikor a fordító ilyen zavarral találkozik, érdemes a szakirodalomban körülnéznie, sokszor egy gyors internetes keresés is segít: jelen esetben az *irányító* szó jó megoldás.

A különböző korszakok szóhasználatában is tájékozottnak kell lenni: egy 1940-es évek-

ben felépített lakóházas településrészre nem korhű a *lakópark* elnevezés, ami jóval későbbi szülemény, az *újtelep* sokkal inkább az. A technikai fejlődés terén is óvakodni kell a tévedésektől: WC-ről például nem beszélhetünk, csak *árnycsék*ről akkor, amikor az előbbi még nem létezett, és azt is tudnunk kell, hogy például a rock and roll hőskorának sztárja még biztosan nem *kazettára* rögzítette bemutatkozó anyagát, hanem *szalagra*.

A tegeződés és magázódás az egyik sarkalatos hibalehetőség még az erre odafigyelő fordítók számára is. A különbségtételt nem ismerő (pontosabban már nem használó) angol nyelvből fordítva a fordítónak érzésre kell választania, hogy két szereplő tegeződni, vagy magázódni fog-e egymással, esetleg a korkülönbség vagy rangbeli alá-fölérendeltség okán felemás megoldást választ-e, és utána azt következetesen végig kell vinnie a szövegben; esetleg egy indokolt fordulóponton dönthet összetegeződésről is (az angolban ezzel párhuzamos lehet a keresztnéven szólítás). Új helyzet a filmforgalmazásban, hogy manapság sok más nyelven szóló film is angol nyelvű szöveggel érkezik; ilyenkor jó, ha a fordító, még ha nem is beszél az adott nyelvet, képes felismerni a magázódás-tegeződés különbségét például egy spanyol eredetiben.

Egy percre se feledjük, hogy a film elsődlegesen képi művészet, a szöveg sosem független a képtől, hanem képpel együtt érkezik a nézőhöz. Sok félreértéstől kíméli meg magát a fordító, ha a képen látott információkat is felhasználja. Úgy nem fordulna elő olyan, hogy *trikónak* nevez egy jól láthatóan galléros-gombos inget, amelynek még a kivasalásáról is beszélnek, vagy nem egy *világos sört* kérne a szereplő, mielőtt mélybarna nedűt nyomnak a kezébe. Ha

látunk egy gyermekkori képet a falon egy nagylányról és egy másfél fejjel kisebb kislányról, akkor az azóta felnőtt szereplőkről sem beszélünk *bátyként* és *húgként*, mert láttuk, a lánytestvér az idősebb.

A képhez igazítás akkor is fontos, ha a szöveget éppen rövidíteni volna szükséges. Amikor például a hajón álló *David Attenborough* azzal nyomatékosítja szavait, hogy toppant egyet a lábával, akkor a szövegből nem érdemes kihagyni az „itt a lábam alatt” részletet, miközben egyébként a rövidebb „a tengerben” megjelölés is elég volna. Egy-egy hangsúlyos gesztushoz is a megfelelő szavakat kell illeszteni, akkor is, ha a szórend elsőre mást adna ki. Ha pedig egy megszólalásra látványos reakciót látunk egy másik szereplőtől, akkor ott olyan szavakra van szükség, amelyek azt a reakciót (nevetés, megdöbbenés stb.) indokolhatják – akkor is, ha a rövidítés érdekében az adott mozzanatot egyébként szívesen ki is hagynánk.

A szó szerinti fordítás kísértése

Ha az eredetihez nagyon hasonló magyar szó is van, vagy ha kézenfekvő a tükörfordítás, a fordító könnyen csapdába eshet. Mivel elsősorban angol nyelvterületről érkező filmekkel foglalkozom, angol példákat fogok idézni. Vannak olyan esetek, amikor valaminek magyarul más a neve, mint angolul (pl. az angol *Middle East* nem *Közép-Kelet*, hanem *Közel-Kelet*, a *Holy Roman Empire* pedig nem *Szent Római Birodalom*, hanem *Német-római Birodalom*). Latin eredetű szavak nem biztos, hogy ugyanazt jelentik egyik vagy másik nyelven: aki *determined*, az nem *determinált*, nincs akarataiban korlátozva, hanem *éppenséggel* nagyon is *elszánt*, a *pathetic* nem *patetikus*, hanem *szánalmas*. Hiába létezik a nonszensz szó magyarul is, inkább a türelmetlenség, a bosszankodás szól belőle, nem az a gyöngédség, mint az angol *nonsense*-ből, amelyet inkább a *csacskaság* szó ad vissza. A *walk* első szótári megfelelője a *sétál*, de ha valaki arra hivatkozik, hogy kifáradt emiatt, akkor sokkal inkább azt kell mondania, hogy *gyalog jött*.

Az idiómák, szófordulatok szó szerinti fordításai olykor csak suta megoldásokat eredményeznek, de jelenthetik épp az ellenkezőjét is, ahogy egyszer a „*Here we go!*” lett „*Menjünk már!*” egy fordításban, amikor a „*Na, megérkeztünk!*” lett volna találó. További példák: *I was miles away.* – *Nem voltam itt.* – Helyesen: *Elkalandoztam.* / *You didn't look back.* – *Nem néztél vissza.* – Helyesen: *Faképnél hagytál.* / *I could live with myself.* – *Jó lesz nekem egyedül.* – *Nem fájna érte a szívem.*

„Csak semmi cicó!” Egy mondat, amely a magyar fordításban vált szállóigévé
(Woody Allen: *Fogd a pénzt és fuss*)

A megszólaló szöveg

A fordítás élete nem ér véget a szöveg leírásával; amikor a színművészek megszólaltatják, további műgondra van szükség. A fordító feladata, hogy kiejtési listát is csatoljon a magyar nyelvű szöveggel, de a rutin sokszor az angolos, még inkább az amerikai kiejtés felé húzza a színészt, mintha a svéd nyomozó (*Kurt Wallander*), a mexikói forradalmár (*Simón Bolívar*) és a francia divattervező (*Christian Dior*) nevét mind angolosan kellene ejteni. A helyes kiejtéshez jó tanácsadó lehet a *forvo.com* oldal, ahol a világ számos nyelvén szavak, nevek ezreinek kiejtését lehet meghallgatni.

Egy idegen tájszólást magyarul természetesen lehetetlen megszólaltatni, de amikor dramaturgiai szerepe van, sokszor kénytelenek vagyunk valami jelet elhelyezni, amelyre reflektálhat a jelenet. Amikor egy névtelen telefonálóról csak azt tudják elmondani, hogy szicíliai tájszólásban beszélt, egy erősen ízes magyar hanggal tudjuk azt az illúziót kelteni, mintha tájszólást hallottunk volna. Idegen akcentust, orosz, franciát sok magyar színész képes kitűnően mímelni, ami megfelelő ízléssel megfelelően színezheti egy szereplő beszédét, élményszerűbben, mintha mindenki egyforma magyar köznyelven beszélne a szinkronsávon.

Előfordul olyan is, amikor az eredeti nyelv számára is idegen nyelvű mondatok hangzanak el a filmben, és ezek leírásával az eredeti szöveggel sem bajlódik, sokszor még a fordítást sem adja meg, csak jelzi, hogy idegen nyelvű szöveg van ezen a helyen. Ilyenkor a szerkesztőre vagy a szinkronrendezőre vár, hogy rekonstruálja az idegen nyelvű szöveget, az adott nyelvet ismerő segítőkkel, ha el akarják kerülni, hogy a szereplő hol az eredeti hangján, hol a szinkronhangján

szóljon. A munkánkban a közelmúltban egy angol és egy német bűnügyi filmben is előfordultak román nyelvű dialógrészek, ezeknél kapóra jöttek azok az erdélyi származású színészek, akik anyanyelvi szinten beszélnek a románra: a szöveg leírásában is tudtak segíteni, majd a felvételen virtuóz módon váltogatták a szerepnek megfelelően a magyar beszédet a románra.

A szállóigék sorsa

Híres filmek egy-egy mondata, szófordulata annyira megragadta nézőit, hogy az a filmbeli szövegösszefüggésen kívül, a hétköznapi nyelvhasználatban is elterjedt, magyarul szállóigévé vált. A fordításban ritkán történik ez meg ugyanúgy, mint az eredeti nyelvben. A fordítónak nem is az a dolga, hogy szállóigét gyártson, ahogy az eredeti forgatókönyvíróknak is a drámára kell összpontosítani, nem arra, hogy a filmen kívül hogyan teljesít majd egy-egy jól eltalált megfogalmazás. Így történhetett, hogy az *Elfújta a szél* híres, cenzúrafeszegető beszólása, „*Frankly, my dear, I don't give a damn!*”, magyar változatában, bármilyen pontos is, nem vált különösebben emlékezetessé: a „*Ha elhagysz, mi lesz velem?*” kérdésre feleli *Clark Gable*: „*Őszintén szólva, drágám, köpök rá.*”

Az is előfordulhat, hogy éppen a magyar szövegben születik ott szállóige, ahol az eredetiben nem volt. Jó példa erre a *Fogd a pénzt és fuss* című korai *Woody Allen*-film elfuserált bankrablási jelenete, ahol a *gungub*, magyarul *stukker-slukker* félreolvasásos poén mellé a fordító, *Szeredás András* az „*act natural*” felszólítás helyébe, ami eredetiben nem vicces, odatett egy ráadás félreolvasásos szóviccet, amely igazi szállóigévé vált: „*Csak semmi cicó!*”

A filmtörténet híres zárómondatai közé tartozik a *Casablancában* *Rick (Humphrey*

Bogart) zárszava a francia rendőrfőnök-höz, amely szó szerinti fordításban így szól: „Louis, azt hiszem, ez egy gyönyörű barátság kezdete.” A mondat a legkedveltebb filmes idézetek egyike, a film magyar szövegében azonban valami egész mást találunk: „Louis, maga ugyanolyan szentimentális, mint én.” E fordítás botránnykó a puristák számára, de ha végignézzük a teljes jelenetet, észreveszünk, hogy a *szentimentális* szó többször is előfordul benne, ráadásul utalás történik a szó egy korábbi előfordulására is a filmben. A zárómondatban így a szónak a két szereplő kapcsolatát gazdagító, következetesen felépített jelentése kap lezárást és csattanót, így bármennyire vágyhatunk is az eredeti szavak tükörfordítását hallani, Nagy Vilma megoldása dramaturgiai magasságban az eredetinel, miközben tökéletesen kifejezi azt a lelki kapcsolatot, amelyet az eredeti mondat.

Zárásként álljon itt egy híres zárómondat, amivel senkinek nem lehet semmi baja, hiszen olyan egyszerű, mint amilyen nagyszerű, és tükörfordítása az eredetinek: a *Van, aki forrón szereti* végén hangzik el, miután a

Ma már választhatunk szinkron és felirat között (Jennifer Ehle az 1995-ös *Büszkeség és balítéletben*)

női szerepéből hirtelen kilépő Jack Lemmon lekapja fejről a parókát ezekkel a szavakkal: „Férfi vagyok.” Mire így szól a válasz: „Senki sem tökéletes”, lezárva a komédiát. (A szer-

ző az MTVA filmszerkesztője, az írás a *Bajai Honpolgár-estek* keretében, 2021. november 26-án elhangzott előadás szerkesztett változata.) ■

Gergely Ferenc 90 éves

Mayer János

■Lapunk rendszeres szerzője, GERGELY FERENC történész, nyugalmazott középiskolai tanár a közelmúltban, január 15-én ünnepelte 90. születésnapját, amelyhez minden munkatársunk nevében ezúton is gratulálunk! E kilenc megélt évtized közül ugyan csak egy kapcsolódik közvetlenül városunkhoz (az ünnepelt 1955–65 között a III. Béla Gimnázium tanára volt), ám a diákjai körében „Seriff” néven is ismert tanár úr maradandó nyomot hagyott maga után városunkban. Nemcsak kiválóan felkészített tanítványai révén (akik közül többen maguk is tudós emberek lettek), hanem tudományos munkássága révén is. A főképp a magyar ifjúsági szervezetek történetét vizsgáló tanárember volt a szerzője a *Baja, 1956* c. monográfiának (1996), amelynél teljesebb összefoglalása azóta sem készült a forradalom helyi eseményeinek, és részese volt a forradalom után jelentős részben emigráló gimnazisták további sorsát feldolgozó *Hazádnak rendületlenül...* c. kiadvány megszületésének is. A *Bajai Honpolgár* lapjain szinte az alapítástól kezdve, 1990 óta jelentkezett cikkeivel, elsősorban bajai vonatkozású források feldolgozásán alapuló tanulmányokkal, személyes visszaemlékezésekkel, fő kutatási területeit összefoglaló írásokkal, recenziókkal és nekrológokkal. 1997-ben Schmidt Antal életút-interjú készített

vele. Önéletrajzában (*Kántor fia, a bitang*) is hosszabb részt szentel a bajai éveknél, és élvezetes jellemzést ad a város 60–70 évvel ezelőtti viszonyairól. Méltathatnánk persze a több sportágban is jeles sportembert, a lelkiismeretes kollégiumi tanárt vagy intézeti kutatót is, de erre vannak nálunk hivatottabbak is.

A legutóbbi időig visszatérő szerzője lapunknak. Írásait komoly forráshűség, szakszerűség és alaposág jellemzi; számos olyan témát feldolgozott (pl. az 1950-es rendszerellenes bajai összeesküvését vagy az 1956 után pedagóguspereket), amely ilyen részletességgel ismeretlen volt még a kor történetében jártas olvasó számára is. Bár szerkesztőként olykor küzdeni kellett nagy terjedelmű, kiválóan adattolt írásainak folyóiratunk keretei közé illesztésével, biztos állíthatjuk: megérte a fáradságot!

Biztosak vagyunk benne, hogy még rengeteg, el nem beszélt történet rejtőzik tarsolyában – már csak ha néhai apósa, Cseres Tibor író hagyatékának feldolgozására gondolunk, az is izgalmas kihívás –, így önző módon nem kívánhatunk mást, mint hogy legyen ideje, energiája és

jó egészsége ahhoz, hogy terveit megvalósíthassa, mi pedig élvezettel olvashassuk az eredményt.

Kedves Tanár Úr! Isten éltesen sokáig!
A *Bajai Honpolgár* szerkesztősége ■

„Át kell élni a poklot, hogy eljuthassunk a kegyelmi állapothoz...”

Dr. Sulyok Péterrel vajdasági kezdetekről, állatorvoslásról, modern állatvédelemről

■ Három évtizede bajai lakos DR. SULYOK PÉTER, akit legtöbbször az állatok gyógyítójaként, illetve a magyar néphagyományokat tisztelő és művelő néptáncosként ismernek, személyisége azonban ennél jóval összetettebb. Nem is csoda: a Vajdaság szülőtte, családfáját azonban a Monarchia koráig vissza tudja vezetni, ez a történet pedig nem szükkölködik kalandos, olykor tragikus fordulatokban sem. Maga sem mindennapi körülmények között kényszerült elhagyni szülőházát, hogy néhány rövidebb kitérő után megbecsült bajaivá váljon, akinek hosszú évtizedeket felölelő tevékenységét tavaly Baja Városért kitüntető díjjal ismerte el a városi képviselő-testület. Ebből az alkalomból beszélgettünk vele otthonában.

Sándor Boglárka

■ A régmúlt emlékeit sem túl nehéz előhívni: dr. Sulyok Péter vaskos, patinás, vászonba kötött fotóalbumot vesz elő, benne katonás rendben sorakoznak az itt-ott megsárgult vagy megfakult, de csaknem kétszáz éves fényképek, amelyek egytől egyig őseit ábrázolják. – *A Magyar Szent Korona fennhatósága alá tartozó, császárhű katonák voltak* – mondja elnéző mosollyal, utalva a család egyik ágára. És bár az ő közvetlen felmenői Zombor környékén telepedtek le, gyökerei valamikor Magyarországon eredtek meg.

– A családom a Bakonyból származott el a Monarchia idején. Voltak közöttük katonák, egyházi emberek, tanárok, szakírók. Az egyik ág Horvátországba került, Eszék alatt voltak birtokaik. Kisnemesek voltak, a kiegyezés után veszítettek pozícióikból. Rokonunk volt *Csermák Mihály* dandártábornok is, akiről Baján teret neveztek el, a nagypapám még tartotta a kapcsolatot a Csermák-rokonsággal. A kiegyezés után a dédnagypapám, *Sulyok Ferenc* Zomborban telepedett le gyarmatáru-kereskedőként, így vált ketté a család, a fotóalbumot pedig az eszéki rokonok őrizték. Kalandos úton került hozzám. Egy rokonom Eszéken volt építész-tanár, mindenki ismerte. A könyvet a szomszédja – akinek történetesen épp egy bajai hölgy volt a felesége – mentette ki Vörösmartról, és egy hideg, sötét őszi éjszakán becsengetett hozzám (akkor már Baján éltünk) azzal, hogy szerinte ez engem illet. Nagyon meglepett, mert azt hittem, minden odalett a hagyatékból.

– *Hogyan alakult a zombori ág sorsa?*

– Az első világháborúban mindkét nagypapám rohamkatonaként sorozták be, de hatalmas szerencsével túléltek az olasz frontot. Mire visszatértek, szinte a teljes

Bácska a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz tartozott, szerb királlyal a trónon. Anyai ágon a német iparos *Holpert* családból származom, nagypapám a visszatérése után úgy döntött, hogy itt nincs jövő, és elindult Amerikába. Nem kapott beutazási engedélyt, csak Kubáig jutott, ahol évekig bauxitbányában dolgozott fekete munkásokkal együtt. Végül visszatért, és megalapította Zombor legnagyobb húsfeldolgozó üzemét, mellette pedig egy jéggyárat is létesített. Több alkalmazottat foglalkoztattak, megnősült, két lányuk született, egyikük az édesanyám. 1944-ben nagypapám magyar katonaként osztályellenségnek és háborús bűnösnek nyilvánították – én tehát koncepcióként elítélt háborús bűnös unokájaként nőtem fel, szerb közegben, ezt a bélyeget végül 1987-ben sikerült jogi úton eltörölni. A bácskai vérbosszút nagypapám csak azért úszta meg, mert előző éjjel el tudott menekülni Zomborból, másnap már jöttek érte Tito partizánjai. Helyette végül nagyanymat börtönözték be Szabadkán, miután mindenüket – házat, tanyát, földeket, üzemeket – elvették, a két lányt pedig kidobták az utcára. Végül az egyik volt alkalmazottjuk fogadta be őket, és vigyázott rájuk, míg nagyanymat kiengették, és kötelezték, hogy váljon el háborús bűnös férjétől, akkor visszakapta az üres házat és a lányait. Másik nagypapám, *Sulyok József* többek között ismert futbalista volt, még a Ferencváros is igazolni akarta, Bajáig is eljutott a híre, végül tisztviselőként dolgozott a Duna-Tisza akkori angol tulajdonú cégnél. Magyar katonaként ő is menekült az oroszok elől, Szekszárdon esett fogságba mindkét nagypapám, bár akkor még nem tudták, hogy a két család később összefonódik, de őket a történelem már összesodorta. Anyai nagypapámnak szerencsére eltört a karja, ezért nem vitték

Dr. Sulyok Péter

Fotók: Kelemen Áron

el a Gulágra, mert nem tudott dolgozni, Sulyok nagypapám azonban elvitték, túlélte. Apám 1944-ben magyar levontként került orosz fogságba, ahol felfigyeltek arra, hogy igen ügyes az elsősegélynyújtásban. Ápolószemélyzetre nagy szükség volt a rengeteg sebesült mellé, ezért az oroszok ott tartották a kórházban, ez mentette meg a rosszabb sorstól. Később – már nős emberként – apám Zágrábban beiratkozott orvosi egyetemre, 1950-ben diplomázott, és Bezdánba került. Akkor még a Vajdaságban az orvosok fenntarhattak privát praxist, 1960-ban azonban megfosztották őket ettől. Akkor apám letette a pszichiátriai szakvizsgát, végül osztályvezető orvos lett Zomborban. Édesanyám 1929-ben született, a háború végén gimnazista volt. Akkor kezdődött a szocializmus építésének időszaka, ami elég hamar liberális szocializmussá vált ahhoz képest, hogy a Varsói Szerződés államaiban milyen diktatúra volt még. Anyám beiratkozott a tanítóképzőbe, két év alatt be is fejezte, és 1948-ban már dolgozott Kupuszinán. Közben megismerte apám, elment vele Zágrábba, ahol horvátul tanította a gyerekeket, és eltartotta apám is, míg ő befejezte az orvosi egyetemet. Magam a bezdáni szolgálati helyen születtem 1956-ban, csodás gyerekkorom volt hét éves koromig. Édesanyám buzgó pedagógusként szerb iskolába íratott úgy,

hogy addig egyetlen szót sem beszéltem szerbül, ő azonban bízott abban, hogy megállok a helyem, magyarul pedig majd hallás után megtanulok írni. Később elmondta: mivel tudta, hogy a jó oktatási intézmények mind szerbhorvát nyelvűek, azt akarta, hogy minél jobb esélyeim legyenek. Igaza is lett, hiszen amikor 35 évesen Magyarországra kerültem, valóban nagy részben bepótoltam, amit a magyar kultúra terén mulasztottam. Addig viszont valóban mindent szerbhorvátul tanultam. Ugyanabba a zombori gimnáziumba jártam, ahol a szüleim is végeztek: az erős asszimilációt mutatta, hogy egy évfolyamon az öt szerb osztály mellett egyetlen magyar működött. Az 50-es évek már az amerikai álom életérzésében teltek, szüleim már jól ismerték ezt az álvalóságot. Az én fiatalkoromat pedig a hippikorszak hatotta át, magam is ezt éltem. Nyitottak voltak a határok, átjött ez a rontó jellegű ideológia, amit mi persze abszolút szabadságként éltünk meg.

– *Hogyan lett a hippiből állatorvos?*

– 1971-ben, 45 évesen meghalt édesapám egy autóbalesetben, egy másik ember hibájából. Akkor hamar fel kellett nőnnöm. Anyám nagyon összetört, hiszen a támaszát veszítette el. Bennem látta a reménységet, miközben magam is összetörtem lelkileg. Mégis beiratkoztam 1974-ben az újvidéki orvosi egyetemre, mert ez volt az elvárás, de nem éreztem jól magam ebben a közegben. Otthagytam az egyetemet, komoly krízisbe kerültem, fél évre el is vonultam a világ elől. Apám a jungista pszichiátria híve volt, sokat jártunk Zürichbe, a jungisták központjába, ahol sok barátja volt azokban a körökben: egyikük segítette átvészelnem ezt a krízist, végül 1976-ban beiratkoztam Szarajevóban az állatorvosi karra. Azonnal éreztem, hogy megtaláltam a saját utamat.

– *Ehhez nyilván kellett kötődés az állatokhoz.*

– Bennem ez mindig megvolt, és a családi indíttatás is erősítette ezt, hiszen volt tanyánk, lovaink, a nagyszüleim gazdálkodtak. Édesanyám viszont egyáltalán nem kedvelte az állatokat, nem örült, ha kutyát vagy macskát akartam tartani, egy idő után azonban már nem ellenezte. Mindig tele voltam egyéb állatokkal is: voltak egereim, patkányaim, tengerimalacaim, halaim, pedig abban az időben a kisállattartás egyáltalán nem volt ennyire elterjedt. Kígyókat is tartottam. Egyszer arra értem haza, hogy anyám egy szék tetején kuporog sápadtan, és mutatja nekem, hogy üres a terrárium, kiszökött a kígyó! Persze, ő ezt nem találta olyan viccesnek, mint én.

Rendelés közben

– *Milyen volt Szarajevóban az állatorvosképzés?*

– Csodálatos! Abban az időben Szarajevó világváros volt, nem véletlenül tartottak ott téli olimpiát is. Kulturális központként hatalmas szellemi forrást mozgósított, három vallás és több nemzetiség keveredett benne. Az állatorvosi kar a zágrábi egyetem leányintézményeként kezdett működni az 50-es években. Nemrég online találkozó keretében emlékeztünk meg a diplomaosztónk negyvenedik évfordulójáról, mivel a későbbi háborús események miatt az a generáció teljesen szétszóródott a világban. Mintegy hatvanan végeztünk, az évfolyamunkon mindenféle nemzetiség (muszlim, horvát, szerb, kosovói, macedón, magyar) képviseltette magát. Nagyon gyakorlat-központú oktatást kaptunk, senki sem hagyhatta el úgy az egyetemet, hogy pl. nem herélt ki egy csödört. Kisállatokkal is foglalkoztunk már, a szaporodásbiológia tanszék már akkor felismerte az ivartalanítás jelentőségét. 1979-ben létrehoztunk Szarajevóban egy állatvédő egyesületet, amelynek alapító és vezetőségi tagja voltam. A muszlimok vallása tiltja az élőlények gyilkolását, emiatt is rengeteg kutya él falkákba verődve ezeken a területeken. Az elvadult falkák szaporodnak, és létrehoznak egy olyan genetikai állományt, mint az Ausztráliában élő dingóé. Máiig nagy dilemma, hogy a dingó mi is valójában.

– *Mivel foglalkozott az egyesület?*

– Gyógyítottunk, és ivartalanítási programokat szerveztünk, akkoriban leginkább

a kóbor kutyák esetében, de nyilván a kóbor macskákat is elláttuk. Ezek voltak az állatvédelem kezdetei. Később, ahogy globalizálódott a világ, fejlődtek és szaporodtak a húskezelési, tartósítási, fagyasztási eljárások, az állateledel-, illetve egyéb tartozékok, felszerelések ipara is ráeszmélt erre a lehetőségre, és elkezdtek menedzselni az ágazatot. Ez okozta később azt a problémát is, hogy ennyi kutya és macska született. Régen nem így volt, mert az emberek megmondták, hány állatot tudnak tartani háztartási hulladékon, a 80-as évekre azonban ez megváltozott: a kutya és a macska került az eledelgyártók fókuszába. A kisállatipar hozta magával azt a féktelen túlszaporodást, amelynek most próbálunk gátat vetni. Nem kis feladat, de látni kell, hogy ez kökemény üzleti alapon keletkezett, az alapja pedig az emberi felelőtlenség. Mi már negyven évvel ezelőtt is ez ellen harcoltunk. Jártam ki Zürichbe is, még egyetemistaként megismerhettem az 56-os disszidens *dr. Komáromi Jánost*, aki ott fejezte be az egyetemet, és Svájc egyik leghíresebb állatorvosa lett. Nagyon sokat tanultam tőle, asszisztálhattam neki. Találkozhattam a minőségi, magas szintű ellátással, hiszen Svájc már akkor is nagyon fejlett technikával rendelkezett. Rájöttem ugyanakkor arra is, hogy ez is egy szűk mezsgye, amely elvezethet oda, hogy valaki szakbarbárrá váljon.

– *Hogyan indult a pályája az egyetem után?*

– Még nem akartam elkötelezni magam, ezért a diplomázás után kicsit körülnéztem

a világban. Jártam Angliában, Franciaországban, Németországban, Svájcban, és próbáltam kitalálni, mit is szeretnék. Végül visszahúzott a szívem Vajdaságba, és mivel katonakötelesnek számítottam, 1981-ben leróttam kötelességemet a jugoszláv hadsereg felé. Katonai állatorvosként szolgáltam, főként a lovakkal és élelmeszer-biztonsággal foglalkoztunk. Kaptunk egy három hónapos általános katonai kiképzést, utána szakkiképzéseken vettünk részt Szarajevóban, végül Macedóniába kerültem hegyivadász-kiképzőként. Málhás lovakkal foglalkoztunk, azok szállították a haditechnikát, a felszerelést, az ágyúkat, aknavetőket. Kétszáz lóval dolgoztunk, az időm nagy részét nyeregben töltöttem. Ott tökéletesítettem a lovaglótudásomat, amelyet a lipicai ménésnél alapoztam még az egyetemista éveim alatt, egy kötelező nyári gyakorlat során. Leszerelésem után elmentem falusi állatorvosnak Bezdánba. Onnan Kollutra (Küllöd) kerültem, egyedüli magyarként. Nagy szeretettel fogadtak, örültek, hogy végre lett állatorvosuk. A hegyvidékről betelepített kolonista szerbek még őrizték az állattartási tradícióikat, 600 fejőstehénnel dolgoztam, már akkor bevettük az amerikai típusú extenzív tartást, húshibridekkel. Évente 25 ezer hizót, több ezer bikát adtak le, akkor ebből éltek az emberek. Kilenc évig éltünk ott, jól éreztem magam.

– *Mikor alapított családot?*

– Életem asszonyával még Bezdánban találkoztam. Mindenképp el akartam jönni onnan, mivel ott születtem, és tudtam,

hogy ott nem lehetek próféta, a bezdáni embereknek én mindig Petike maradok. Valószínűleg azért kellett ott kezdenem a pályámat, hogy megismerjem *Erikát*, aki azóta is mindenben társam. Ő is mindig szerette az állatokat, szakmája szerint is állattenyésztő, de mindig is az asszisztensként dolgozott. Az édesanyja többek között kecskéket is tartott, egyszer kihívott egy beteg állathoz, és akkor rácsodálkoztam, hogy ez a szép lány tud kecskét fejni! Két gyermekünk született még otthon (a harmadik már Baján), ők Kolluton jártak óvodába, otthon magyarul és szerbül is beszélünk velük.

– *Az idilli életnek azonban véget vetett a politika...*

– A problémák 1991-ben kezdődtek. 1989-ben leomlott a berlini fal, felbomlott a bipoláris politikai felosztás, és elkezdődött egy új világrend kialakítása, ami a neuralgikus pontok felrobbanásával járt. Jugoszlávia volt az egyik ilyen pont, amely nem tudott beállni a felosztásba, hanem saját elképzeléssel rendelkezett. Ezt hamar meg akarták semmisíteni, ezért berobbantották a háborút, amelynek a töltete adott volt, a gyutacs viszont azok kezében volt, akik ezt még 1918-ban összerakták! Zajlott a mozgósítás, értem is éjjel jöttek, dübögtek az ajtón. Gondoltam: biztosan kólikás egy ló vagy ellik a tehén, hiszen egy állatorvost éjjel ilyen indokokkal szoktak felzavarni, de ezúttal a besorozós biztos állt kint. Utasítottak, hogy azonnal húzzam fel az uniformist, amit akkor már otthon kellett tartani. A családom azt sem

tudta, hol vagyok, Erika a fronton keresett, a bogojevói hídnál talált rám, szanitéc voltam. Mindez arra volt jó, hogy eldöntsem: én ebből a jövőben szeretnék kimaradni! Elég, ha csak annyit mondok: az unokatestvéreimet a horvát oldalon sorozták be. Ez a polgárháború, ami testvérháborúként a legpiszkosabb jelleggel rendelkezik.

– *Hogy lehetett szabadulni a folytatás alól?*

– Egy hónapnyi szörnyűséges frontszolgálat után a zombori csapatunk kapott három nap szabadságot. Az első napon átjöttem Magyarországra. Az embargó miatt hiánycikknek számított a benzin, hatalmas sorok várták a határnál, hogy átjöhessenek benzinért. Kollutnál a határőrök jól ismertek, kérdezték is: *Hová mész, doktor?* Mondtam, hogy megyek benzinért. Átengedtek. Utána tizenhat évig nem mehettem vissza, csak jóval később rendeződött a státuszom. A 90-es évek végén édesanyám is át tudott települni. Erika és a gyerekek rögtön másnap jöttek utánam, miután üzentem nekik, hogy átértem. Itt találkoztunk Baján, a Csermák téren, de akkor még nem tudtam a rokonságról. Nem akartunk maradni, itt hagytuk az autót, és elmentünk mindannyian Svájcba. Nem volt könnyű, mert én sosem akartam otthagyni a Vajdaságot, nagyon ragaszkodtam a szülőföldemhez. Néhány hétig maradtunk Svájcban, közben igyekeztem összeszedni magam a frontélmények után. Át kellett gondolni, mihez kezdjünk, de Svájcban nem bírtunk volna megmaradni, mert ott csak azoknak kedvez az élet, akik bele tudnak simulni a nagyon precíz rendszerbe. A menekültstátuszért folyamodók előbb egy táborba kerülnek – oda gyűjtik az összes bevándorlót, akár a Balkánról, akár Afrikából, akár Közép-Keletről érkezik –, az adminisztráció pedig eldönti, ki milyen asszimilációs szinten van, meddig maradhat. Megszűnik az önállóság, a szabadság; aki oda bekerül, teljesen kiszolgáltatottá válik. Mindent felmérnek, és bármikor kiutasíthatnak, ha úgy gondolják, valaki nem alkalmas arra, hogy svájci polgárrá váljon. Ez egy megtervezett jóléti állam, az emberek is úgy élnek, mint a kis csavarok az óraműben, én pedig nem ilyen voltam, és a gyerekeimnek sem ilyen életet szántam. Visszajöttünk Magyarországra. Sokan megkérdezték már, jó döntés volt-e: szerintem ez volt a legjobb döntésem. Végre szembesülhettem a magyar gyökereimmel, ami addig kimaradt az életemből ott, ahol leéltem az első 35 évemet. A magyar nyelvet is törve, tájszóval beszéltem, írni-olvasni sem tudtam helyesen: mindent pótolni kellett, újraépítve az identitásomat.

Ma már kisállatok ellátása teszi a munka legnagyobb részét

– Azt sem tudta addig magáról, hogy jó táncos?

– Nem tudtam, bár mindig szerettem a zenét, a vidám multságokat, de ez a balkáni népekre is jellemző. Tudtam mulatni szerbül, horvátul is. Még Zomborban elvégeztem a zongora alapszakot a zeneiskolában, de autodidakta módon hegedülni is megtanultam valamelyest, egykori hippiként pedig a gitár sem állt távol tőlem. Az autentikus magyar népi kultúrával azonban itt találkoztam először, a népdalokat pedig egyáltalán nem ismertem, de azóta már rengeteget tudok, hiszen táncsoportok, dalárdák tagja lettem. Persze, nem azonnal: az első két évünk nem volt könnyű. Honosítani kellett a diplomámat, kértük előbb az ideiglenes, majd az állandó tartózkodási engedélyt, mindenféle vizsgálatokon át kellett esnünk, majd folyamodtunk állampolgárságért, közben vállalkozást indítottunk, hogy megéljünk valamiből, aztán házat vettünk. Állatorvosként csak több mint két év után kezdetem el dolgozni, addig

– állampolgárság hiányában – egy veszteség elleni oltás beadására sem voltam jogosult. A közbeeső időt jól kihasználtam, tanultam, olvastam. *Hamvas Béla* a kedvenc íróm, akinek a könyveit előbb adták ki szerbül (jó fordításban!), mint magyarul, és most eredetiben olvastam. Nekem maga a nyelvtanulás is élmény volt, nagyon élveztem, pláne, hogy kimaradt az életemből az a rész, amikor az iskolában a gyerekek a kényszer hatására megutálják a nyelvtant és a helyesírást. Én szerettem! Igyekeztem pótolni a hiányosságokat, továbbképzésekre is jártam. Végül sikerült megnyitnom a rendelőt, közben pedig a 150 arab telivérrel működő ménes is alkalmazott.

– Mikor érezte azt, hogy itt befogadták?

– Nem volt egyszerű. Itt már minden állatorvos saját páciens körrel rendelkezett. Ilyenkor leginkább azt kell nyújtani, amit más nem tesz meg, vagy ami hiányosságának számít. Lassan elfogadtattam magamat, megismertek az emberek. Próbáltam becsületesen dolgozni, élni, emberileg és erkölcsileg is. Megvoltak az elvárásaim magam felé is, bár én is csak ember vagyok, és minden nap meg kell küzdenem önmagammal. Vállaltam nagy állatot, a ménes után jött a tejüzem Bátmonostoron, aztán a sertéstelep, csaknem kétezer kocával és a szaporulattal. Az utolsó húsz évre maradtak a kisállatok és a nagy sertéstelep.

– Közben az állatvédelemből sem maradt ki.

– Szívesen tettem azt is, hiszen otthonról elég tapasztalatot hoztam magammal,

Fellépésen a Turul dalárdával

de sosem ment könnyen. Baján voltak ennek különféle periódusai, a 90-es évek pl. fontos időszaknak számít. Akkoriban *dr. Wandorfer Imréné* működtetett egy úgynevezett menhelyet a Monostori úton, de ő tulajdonképpen gyűjtögető volt. Főként a kistestű, tacskó jellegű kutyákat szerette, azokat ivartalaníttatni sem akarta. Az élettársa – aki engem életveszélyesen is megfenyegetett – ellenben a nagytestű kutyákért rajongott, szaporította is őket, és falkában tartottak összesen legalább négyszáz állatot. Ekkora falkát nem látott egész Európa, fel is figyeltek rá nemzetközi szinten is. Jöttek német, osztrák és svájci állatvédők, ivartalanítási és oltási akciókat szerveztünk, a működtetővel azonban nagyon nehézkesen ment az együttműködés, folyamatosan küzdeni kellett velük, hogy haladni tudjunk. Sok kutyát felkészítettünk, oltva, ivartalanítva vitték őket külföldre, új gazdákhöz vagy más menhelyekre, míg végül hatósági közreműködéssel sikerült felszámolni a telepet, bár Wandorferné még így is több tucat kutyát átmentett egy másik településre, ahol folytatta áldatlan tevékenységét. Ő tipikusan az az ember volt, aki kompenzációs jelleggel tevékenykedett. Sokakkal dolgoztam együtt ezen a területen, megismertem a különféle állatvédő típusokat. Kevés köztük a realista, a legtöbben valamilyen súlyos csalódást vagy érzelmi megrázkódtatást hordoznak magukban. Azért is nehéz velük dolgozni, mert mindenkinek saját elképzelése és egyéni motivációja van, ezt kéne közös

nevezőre hozni, ami nem mindig sikerül fájdalom nélkül. Általában egymással is csak nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak kommunikálni.

– A felszámolás sikerként könyvelhető el. Mi következett?

– Jött második stációként *Gaál György* menhelye. Ő szintén részt vett a Wandorfernéféle telep észszerűsítésében, és átvett tőle 250 kutyát. Létrehozta a *Hesser Gyula Állatvédő Missziót*, amelynek magam is alapító tagja voltam, és áthoztam ide a külföldi kapcsolataimat. (Hesser Gyula, a zsidó hitközség vezetője volt az első állatvédő Baján, 1903-ban alapított egyesületet.) Gaál Györgynek voltak igen jó elképzelései, az állatok nagyon jó el látást kaptak nála, de nem bírt megválni tőlük. Néha igaza volt, mivel nem lehet felelőtlenül, utánkövetés, kapcsolattartás nélkül odaadni egyetlen állatot sem, hiszen minden teremtett lénynek joga van a méltó élethez, és mi ezt szeretnénk biztosítani számukra, de megtartani sem lehet mindent, mert előbb-utóbb betelik a létszám. Jöttek a német önkéntesek, akik hétvégeként tudtak segíteni az ellátásban, ivartalanításban, évekig műveltük ezt, de végül ebből az egyesületből is kiléptem, amikor láttam, milyen irányban haladnak a dolgok. A telepet 2017-ben fel is kellett számolni. Harmadik stációként kapcsolódtam be az ebrendészeti telep munkájába, ide is behoztam a külföldi kapcsolataimat, de nem lett túl szerencsés az együttműködés. Végül a máig is működő

Az Út Mentén Alapítvánnyal találtuk meg a megfelelő formát, amelyet *Ralbovszki Valériával* és *Körmöczi Edinával* teljesen más elképzelés mentén kezdünk el. A kiindulópont a 2010-es vörösiszap-katasztrófa volt, amelynek során napvilágot látott, milyen sok a mentésre szoruló kutya. Itt már teljesen más koncepció szerint dolgoztunk, úgy gondoltuk, hogy a magyar problémát saját erőből, helyben kell megoldanunk. Nem akartuk folyamatosan külföldre vinni a kutyákat, hogy itt újratermelődjenek, és már szinte üzleti jelleget öltön a tevékenység. Közben elkezdünk edukációs foglalkozásokat tartani gyerekeknek, ez már az állatvédelemnek egy másik szintjét jelentette. Ideiglenes és végleges befogadókat kerestünk, ellenőriztük az örökbeadásokat, támogattuk a gazdákat akár eledellel is, ha kellett. Hamarosan elkezdtek tevékenységüket a macskamentők is, ami azért jelentett nagy áttörést, mert addig a kóbor macskákkal senki nem foglalkozott azon túl, hogy jólelkű emberek etették őket kolóniákban. A macskák folyamatosan szaporodtak, és halomra fertőzték egymást, terjesztették egymás közt a halálos betegségeket. Ebben a helyzetbe került be az *Összefogás a Bajai Cicákért Egyesület*, nekik is folyamatosan segítünk ivartalanításban és a fertőző betegségek visszaszorításában, és az egy éve működő *Jeromos Egyesület* tevékenységét is támogatjuk, amikor megkeresnek egy-egy kutya esetével.

– *Hogyan látja jelenleg az állatvédelem helyzetét?*

– Fontos ezt is a realitás talaján tartani, hiszen az érzelmek el tudnak vinni a végletekig, viszont érzelem nélkül nem létezik állatvédelem. Úgy látom, hogy az állatvédelem működik, bár csikorog, ez pedig a kommunikáció hiányából adódik. Ebből kellene kiindulni, és ezt gyakorlati jellegű szakmai továbbképzésekkel kiküszöbölni, az együttműködés végett, hiszen csapatként működve, jó szaktudással – ez ma már különféle intézményekben megszerezhető –, közös ösvény mentén haladva sokkal nagyobb eredményeket lehetne elérni. Ez nehéz, de nem lehetetlen, bár nagy fokú önkontroll is szükséges hozzá, hiszen mindannyian azt kommunikáljuk, ami bennünk van.

(balról) Az interjú készítője, Sulyok Erika, dr. Sulyok Péter és Kübler Anikó (Jeromos Egyesület) a városközi díjátadó után

– *Több mint negyven éves pályájára visszatekintve: mi ebben a hivatásban a legjobb és a legrosszabb?*

– Ezt nem lehet egocentrikusan végezni. Mindig foglalkoztam vallással is (már bajai lakosként jártam három évet a Szent Korona Szabadegyetemre, ahol jeles tudósoktól tanulhattam). Ha az embernek Isten van a lelke közepén, akkor Ő vezeti. Így lehet ezt egyben látni is, tenni is. A nehézségek pedig azért vannak, hogy jobba tegyenek minket. Biztos, hogy voltak álmatlan éjszakáim, de soha nem esett nehezemre megtenni, amit csak tudtam. A humán orvosoknak szerintem rosszabb sorsuk van, mert áruba kell bocsátaniuk önmagukat. Ezért is tart itt az orvoslás, és ez az egyik oka annak, hogy állatorvos lettem, hiszen ehhez nagy fokú önállóságra van szükség, és mindig önmagamot kell adnom. Rossz napja bárkinek lehet, de ha elkezdődik egy műtét, ott nincs helye megingásnak, helyt kell állni. Nagy fokú önismeret kell ahhoz, hogy az ember tudja kontrollálni önmagát akkor is, ha nem jól mennek a dolgok. Mindannyian az Istentől teremtett valóság részei vagyunk, ebben ember és állat is lényként vesz részt. Legjobb példa erre, hogy ha elveszítünk valakit, akkor is önmagunk egy részét veszítjük el, épp azért, mert a nagy egész része vagyunk.

– *Hová kerülnek az állatok, miután meghalnak?*

– Ugyanoda, ahová az emberek, csak sokkal nagyobb méltósággal halnak meg, mert nem ismerik a félelmet. Bár a kutya

és a macska az évek során már humanizálódott, ezért náluk jelen van ez a fajta emberi félelem. Az ivartalanított állatok nagyrészt nem a saját ösztöneik szerint élnek, ezért gyorsan humanizálódnak.

– *Tavaly év végén több szinten is elismerték a munkáját. Hogyan fogadta ezt?*

– A képviselő-testület által megítélt *Baja Városért* városi kitüntetés abszolút váratlanul ért, egyáltalán nem számítottam rá, nagy megtiszteltetésként éltem meg. Örömmel látom, hogy az állatvédelem terén komoly nyitás történt a városvezetésben, vannak erőfeszítések, kommunikáció, jó szándék. A néhány nappal később számomra megítélt *Baja Hőse* díj pedig a civilek elismerését jelzi, ami szintén nagyon jólesett.

– *Milyen terveit, vágyait vannak még?*

– Egyre kevesebb van, és egyre kisebbek. Sok mindent el tudtam már engedni. Fontos felkészülni a nagy útra, elengedni mindent, a vágyakat, a félelmeket, a szorongást: ehhez kell önkontroll, hit, ima, meditáció. Testet ölt a világban a gonosz, az Antikrisztus, még meg sem értettük, mi az univerzum, és már itt van a metaverzum. Úgy gondolom, van még tennivalóm, hiszen az Isten addig tartja itt az embert, amíg dolga van. Mindenki Isten kezében van, csak nem mindenki tudja, hogy ez mit jelent. Számomra azt jelenti: nincs félelem, biztonság van, ezt az érzést azonban nem adják ingyen. Át kell élni hozzá a poklot, és akkor talán eljutunk a kegyelmi állapotig. ■

Hogyan lettem környezettörténész?

Rácz Lajos

egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem

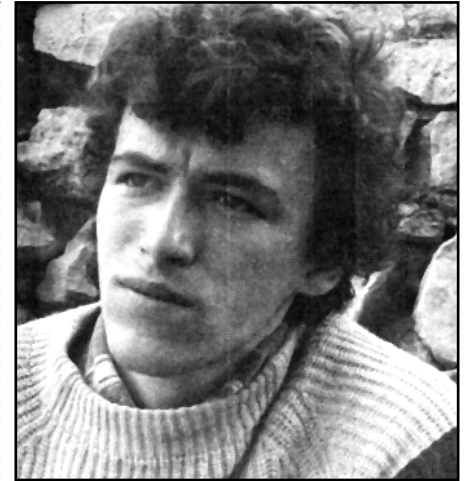
■ A döntést, pontosabban fogalmazva a döntéshez vezető út első lépését 1985. március 27-én, szerdán, a késő délutáni órákban, az újszegedi Herman Ottó Kollégium 506-os szobájában, az ablak melletti ágyon heverészve tettem meg, elmerülve a plafon obszervációjában. A József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karának másodéves földrajz-történelem szakos hallgatója voltam, és azt gondoltam, kell találnom egy komoly kutatási témát, amely megfelel az érdeklődésemnek, és amelynek a művelése során kívül tudok maradni a politika ütéstávolságán is.

További problémát jelentett, hogy a két-szakos hallgatóktól eltérően, akiknek jobbra volt egy „fő” szakja és egy másik, amelyet a legkisebb rossz elvét követve választottak ki, engem a földrajz és a történelem egyaránt érdekelt. Első látásra elfogadható megoldásnak tűnt történeti földrajzra szakosodni, viszont a magyar történeti földrajz, legalábbis amit ismertem belőle, hervasztóan érdektelen gazdaságtörténeti statisztikai és történeti topográfiai ismeretekből állt. Úgy gondoltam, ha megvizsgálom egy terület történeti földrajzi viszonyait, akkor nem a hagyományos felfogást követve a társadalom hatását

elemzem majd a természeti környezetre, hanem megfordítva a perspektívát, a természeti környezet hatását és befolyását a történeti eseményekre és folyamatokra. Kellett viszont egy területet találnom, ahol az ötletem kipróbálható.

Több okból is kézenfekvő megoldás volt számomra a történeti Bihar vármegye. Bihar történeti szempontból több, mint egy a vármegyék sorában, kiterjedésének, a tájak változatosságának és gazdasági erejének köszönhetően kiérdemelte az „ország” minősítést. Fontos szempont volt az is, hogy egy Bihar megyei faluban, Csökmön nőttem fel, majd Csonka-Bihar „megyeközpontjában”, Berettyóújfaluban végeztem a gimnáziumot, aminek köszönhetően volt bizonyos terepismeretem a történeti Bihar vármegye alföldi szegélyéről. Nagyváradról, a hegylábteletről, illetve a vásárvonal övezetéről és a Bihar-hegységről viszont csak közvetett információim voltak, amelyek egy része a családi oral history archívumból, a másik pedig a szegedi egyetemi könyvtárból származott.

1985. március 28-án, tekintettel a tavaszi szünetre hazautaztam, és közöltem rémült édesanyámmal, hogy holnap megyek Erdélybe. Édesanyám nem érdeklődött a politika iránt, de a Ceaușescu-korszak Romániájának hírei hozzá is eljutottak. Próbált lebeszélni, láttam, hogy a szakmai

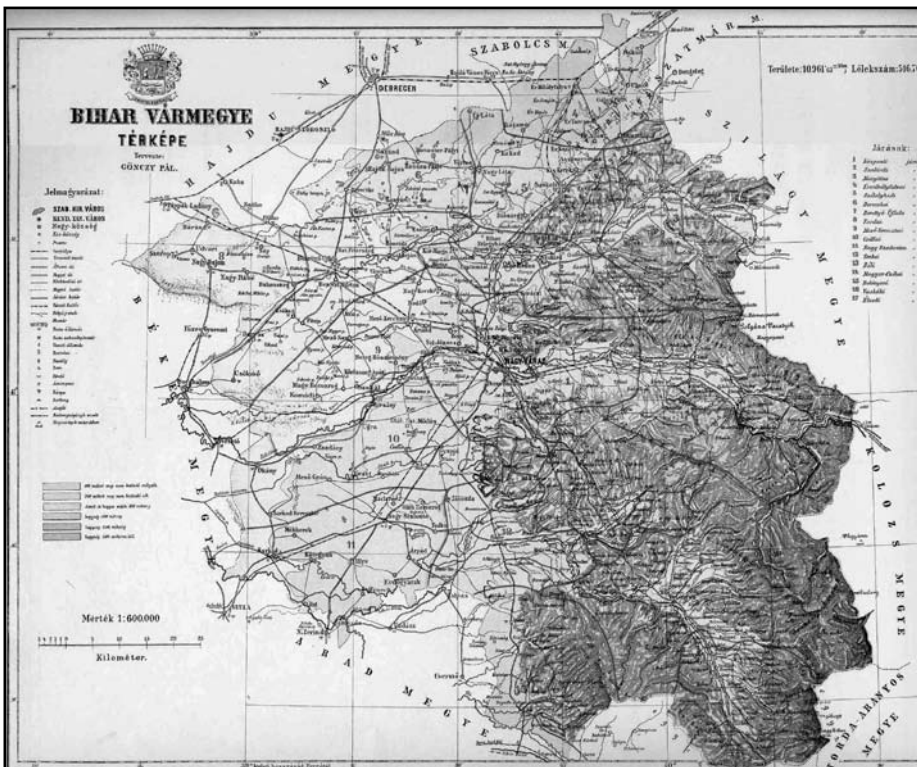

1985-ben, másodéves földrajz-történelem szakos hallgatóként terepgyakorlaton a sümegi várfal előtt

argumentáció nem győzte meg, az utolsó érve az volt, hogy fogalmam sincs arról, mekkora munka egy gyereket felnevelni! Akkor még valóban nem volt, de olyan életkorban voltam, amikor azt gondolom, hogy az irracionális viselkedés és kockázatvállalás nem szokatlan.

Egyedül indultam el, egy csóvázás hátizsákkal, hálósákkal és néhány konzervvel. Vonattal mentem Nagyváradig, onnan tovább Belényesre, majd gyalog és szekéren Magyarremetére. Nyolc napig bolyongtam a legkülönbözőbb helyeken, aludtam egy félifüldői panzióban, a belényesi vasútállomás járólapján és ismeretleneknél is, akik behívtak az utcáról. Beszélgettem románokkal, cigányokkal és magyarokkal, akik többnyire segítőkészek voltak, vagy legalább jóindulatúan közömbösek. Jó emlékekkel mentem vissza Szegedre, és sikerült néhány olyan következtetésre jutnom, amelyek máig meghatározzák az életemet és a munkámat.

Az első az volt, hogy amennyiben a természeti környezet perspektívájából vizsgálom az egykor volt közösségek életét, akkor a politikai határok nem jelenthetik a kutatás adekvát térbeni keretét. A második az volt, ha a természeti környezetnek a társadalomra és a gazdaságra gyakorolt hatását akarom vizsgálni, akkor az időjárásra, tágabb perspektívában az éghajlatra, illetve annak a változására kell fókuszálnom. Végül a harmadik következtetést csak évekkel később, a berni egyetem ösztöndíjasaként vontam le, miszerint amivel foglalkozom, az nem történeti földrajz, hanem *környezettörténet*. Ekkor, a közel negyven éve történt bihari kaland során dőlt el,

Bihar vármegye (a kép származási helye: hu.wikipedia.org/wiki/Bihar_varmegye)

hogyan környezettörténész leszek, és kutatómunkám fókuszában a történelmi korok éghajlati-környezeti változásainak rekonstrukciója áll majd. Egykori főigazgatóm, Enyedi György mondta biztatóan, amikor az egyetem elvégzése után tudományos segédmunkatársként állományba vett az akadémia Regionális Kutatások Központja kecskeméti Településkutató Csoportjánál, hogy nem a legokosabb emberekből lesznek a legjobb kutatók, ráadásul ehhez a pályához rossz tulajdonságok is kellenek, úgymint önzés, korlátoltság és csökönység. Tudományos pályámon ekkor éreztem először, megérkeztem, a helyemen vagyok. (A szerző a SZTE Juhász Gyula Tanárképző Karának egyetemi tanára, környezettörténész, aki 2021. szeptember 30-án tartott előadást *Klimaváltozások a történelemben* címmel a Bajai Honpolgár-estek keretében – a szerk.) ■

Enyedi György (1930-2012) (a kép származási helye: www.ae-info.org/ae/Member/Enyedi_Gyorgy/CV).

A George Washington-ünnepség Baján

Sarlós István

■ George Washington napjainkra a történelem egyik legnagyobb, maradandó hatású politikusának számít, akinek a számtalan műalkotás mellett földrajzi helyek is őrzik emlékét. A hagyományaira, a függetlenségére és a szabadságra oly büszke Amerikai Egyesült Államokban a legnagyobb elnököknek – George Washington, Thomas Jefferson, Andrew Jackson, Abraham Lincoln stb. – külön „személyi kultusza” van. Országos szinten emlékeznek meg születésük és haláluk évfordulóján, és az iskolákban ezeken a napokon csak az adott elnökkel, életével és politikai pályafutásával foglalkoznak. Az elnökök sorából kiemelkedik a britekkel vívott függetlenségi háború katonai vezetője, az első elnök, Washington személye, akiről az USA határain kívül is megemlékeztek jeles évfordulók alkalmával. Így volt ez 1932. február 22-én is, amikor születésének 200. évfordulójáról világszerte megemlékeztek.

1932-ben a nagy gazdasági világválság Magyarországon még mélyülő szakaszában volt a mezőgazdaságban fellépő krízis miatt. A politikai élet fokozatos jobbra tolódása – amely különösen Németországban volt erős – és a magyar revíziós politika erősödése számára jól jött a nagy amerikai államférfi évfordulós ünnepségsorozata, amelyhez csatlakozva Magyarország kifejezhette lojalitását az Amerikai Egyesült Államokkal – az ún. wilsoni pontok része a népek önrendelkezési joga is –, és az újvilá-

gi nagyhatalomtól támogatást remélhetett az 1920-as trianoni békediktátum esetleges felülvizsgálatához. Magyarországon külön Washington-emlékbizottság alakult, és országos ünnepségsorozatra tettek javaslatot, amelyet minden törvényhatóság vezetőjének megküldtek.

„Méltóságos Urunk!

Az egész művelt világ február 21-22-én ünnepli az amerikai szabad állam megalapítójának, a nagy Washington Györgynek bicentenáriumát, születésének 200-dik évfordulóját. Az amerikai nagybizottság felszólítására és a magyar kormány kívánására nálunk is megalakult Washington György Bicentenáriumi Magyar Országos Bizottsága, amelynek élén gróf Apponyi Albert és Berzeviczy Albert kiváló személyisége áll. E bizottság tagjával bátrak voltunk Méltóságodat is Megválasztani és kérjük e tisztség elfogadását.

A Washington-ünnepély Budapesten két részben fog lefolyni: február 21-22-én, amidőn egyrészt a Washington emlékműzeum bemutatása /febr. 21./ és Washington szobrának a Justice of Hungary repülőgépről leejtett koszorúval való megkoszorúzása és végül a Parlament két házának nyilvános ülésében való ünneplés aktusa fognak lefolyni, másrészt július 4-én az amerikai szabadságünnepen a budapesti Washington-szobor előtt.

Budapest székesfőváros mindent elkövet, hogy az egész külföld megtudja Magyarországnak Washington nagy eszméihez

való ragaszkodását, gondoskodni fog a házak fellobogózásáról és arról is, hogy az iskolákban és egyéb közművelődési körökben Washington emlékezete megünnepeletessék.

Az összes illetékes tényezők ez ünnepélynek nagy fontosságot tulajdonítanak, nemcsak az amerikai magyarság százezeivel való ezen élő összeköttetésnek a megerősítése szempontjából, hanem azért is, mert Kossuth Lajos, midőn 80 esztendővel ezelőtt Amerikát meglátogatta, ottani beszédeiben egyenesen Washington politikai végrendeletére támaszkodva követelte, hogy az amerikai nép ne tűrje a Magyarországon elkövetett igazságtalanságot és lépjen közbe, hogy Magyarország teljes jogaihoz jusson. Kossuthnak ez a fellépése ma is feledhetetlen az egész amerikai világ előtt és úgyszólván az amerikai történet egy része.

Jelenleg pedig az igazságtalanul megcsonkított Magyarország megsegítése érdekében az Amerikában megindult revíziós mozgalmat ébren kell tartanunk, erősítenünk és ehhez legalkalmasabb a nagy szabadsághősnek, Washington Györgynek emléke, akinek Budapesten szobra is áll.

Ezért őszinte tisztelettel kérjük a Bizottság nevében Méltóságodat arra, hogy a Washington-ünnepélyt minden téren előmozdítani, a nevezett napokon a házak fellobogózásáról, esetleg az amerikai zászló kítűzéséről, s emlékfák ültetéséről gondoskodni, a sajtót megfelelően informálni

és egyúttal akként intézkedni kegyeskedjék, hogy a népművelési titkár úr által az iskolák megfelelő módon hívassanak fel Washington emlékezetének megünneplésére.

Nagyon Leköteleznek Méltóságod, hogyha Bizottságunkkal közölné úgy a tervezett, mint a lefolyt ünneplésről szóló tudósításokat, hogy azokat egyrészt a kormánynak bemutatthassuk, másrészt az amerikai közvélemény előtt azokkal ékeskedhessünk.

Előre is fogadja Méltóságod hazafias buzgóságáért az egész Bizottság őszinte köszönetét.

Az Országos Bizottság nevében

Budapest, 1932. január hó 30.

dr. Hegedüs Loránt alelnök, báró Perényi Zsigmond, alelnök.

Méltóságos Vojnich Ferenc Úrnak, Baja város Polgármestere.”

1906. szeptember 16-án Budapesten a Városligetben felállították George Washington szobrát, Bezerédi Gyula alkotását, így egy fővárosi ünnepsorozat viszonylag egyszerűen megszervezhető, de a vidéki városokban sokkal szűkebb lehetőségekből választhattak a törvényhatóság vezetői. A törvényhatósági bizottság ülésén elmondott ünnepi beszéddel, vagy egy esetlegesen erre a célra összehívott rendkívüli közgyűléssel oldották meg az ünnepeket a díszkivilágítás és fellobogozás mellett, valamint a helyi iskolákban a tanárok által tartott előadásokkal. Baja polgármestere is ezt a kézenfekvő megoldást választotta.

„2.073/kg. 1932.

Washington Magyar Országos Bizottság
Budapest, V. Eötvös tér 2.

Tisztelettel jelentem, hogy Baja thj. [törvényhatósági jogú] város közgyűlése folyó hó 16-án lélekemelően emlékezett meg a nagy Washington György születésének 200-ik évfordulójáról. A polgármester bevezető szavai után Legányi Dezső, a bajai felsőkereskedelmi fiú iskola igazgatója nagyhatású beszédében méltatta Washington Györgynek felejthetetlen érdemeit. A közgyűlés lelkes egyhangúsággal határozta el, hogy kegyeletes hálájuknak kifejezéséül a tervezett emlékfákat ültet s a város iskoláiban emlékünnepeket rendez.

Folyó hó 21-én ünnepélyes zászlódísz képezte a város közönségének kegyeletes megemlékezését, és ezen a napon az összes középiskolákban, tanítóképző-intézetekben és polgári iskolákban a tanulóifjúság áldozott a nagy Washington dicső emlékének. A reálgymnáziumban Wa-

WASHINGTON GYÖRGY BICENTENÁRIUMÁNAK MAGYAR ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
HUNGARIAN GEORGE WASHINGTON BICENTENNIAL COMMITTEE

BUDAPEST, V., EÖTVÖS TÉR 2.

TELEFON : 82-4-32.

PRESIDENTS :

COUNT ALBERT APPONYI
Dr. ALBERT BERZEVICZY
President of the Hungarian
Royal Academy

VICE PRESIDENTS :

Baron SIGISMUND PERÉNYI
President
of the World Association
of Hungarians

Dr. ROWLAND HEGEDÜS
President
of the Hungarian
American Chamber of Commerce.

1732—1932

ELNÖKÖK :

Gróf APPONYI ALBERT
Dr. BERZEVICZY ALBERT
a Magyar Tudományos Akadémia
elnöke.

ALELNÖKÖK :

Báró PERÉNYI ZSIGMOND
a Magyarok Világszövetségének
elnöke

Dr. HEGEDÜS LORÁNT
a Magyar Amerikai Keresk. Kamara
elnöke.

Hon. PRESIDENTS :

NICHOLAS ROOSEVELT
Minister of the U. S. A. to Hungary
COUNT LÁSZLÓ SZÉCHENYI
Royal Minister of Hungary to the U. S. A.

Tb. ELNÖKÖK :

ROOSEVELT MIKLÓS
az Am. Egy. Áll. magyarországi követe
Gróf SZÉCHENYI LÁSZLÓ
M. Kir. Követ az Am. Egy. Államokban

shington érdemeiről, egyéni kiválóságáról, hazánknak az Egyesült Államokkal kapcsolatairól a tanulók írásbeli dolgozatokat is készítettek.

A »Bajai Újság« vasárnapi számát, mely kivonatolva közli Legányi Dezső közgyűlésen elhangzott beszédét, tisztelettel mellékelem.

Baja, 1932. február hó 22. napján.”

Az iskolai megemlékezésekről csak a III. Béla Gimnázium vezetője, Tordai Ányos számolt be részletes levélben a városvezetésnek.

„A Ciszterci rend

Bajai III. Béla Reálgymnáziuma
55/1932.

Dr. Borbíró Ferenc polgármester úr önméltóságának, Baja.

Méltóságodnak a Törvényhatósági Bizottság f. [folyó] hó 16-án tartott közgyűlésén kifejezett óhajta szerint beszámolókról, hogyan ünnepelte a vezetésem alatt álló reálgymnázium az Amerikai Egyesült Államok nagy fiának Washington Györgynek emlékezetét születésének kétszázéves fordulóján.

1. Az intézetre kitűztük február 21. s 22-én a nemzeti zászlót.

2. Február 22-én Washington érdemeit, egyéni kiválóságait, s hazánknak a múltban és a jelenben kapcsolatait az Egyesült Államokkal ünnepi előadásban magyarázták a tanuló ifjúságnak Gombás Miksa r.t. [rendtárs]: a III., VI. s VIII., dr. Horváth Ernő

r.t. az I., II. és V. Mody Sebő r.t. a IV. és VII. osztályban.

3. Az előadások után írásbeli dolgozatot írnak a tanulók a hallottak elmélyítése végett.

Egyben mellékelem szintén Méltóságod és a közgyűlés megtisztelő óhajtaására Szarvas Gáborról a közgyűlésen mondott emlékező beszédemet a jegyzőkönyv számára.

Vagyok Méltóságodnak mély tisztelettel mindig készségecs híve

Baja, 1932. február 22-én

dr. Tordai Ányos

ciszt. rgimn. igazgató.”

A bajai iskolák igazgatói közül csak Tordai Ányos „ellenőrizte” egy dolgozattal, hogy a tanítványai mennyire figyelték az előadáson. Az ünnepegről írt összegzésben a városháza sem említi meg további iskolákat, ahol bármilyen megemlékező ünnepeget tartottak volna. Az amerikai elnökök közül Magyarországon hosszú ideig csak Washington kapott kiemelt figyelmet, szobrát még a szocializmus alatt sem távolították el a Városligeti-tó mellől, ma is ott áll, ahol 1906-ban felállították. 1945 és 1990 között az amerikai elnökök tevékenységét egészen más, elsősorban ideológiai szempontok alapján ítélték meg, így róluk objektív történetírói, politikai kép csak a rendszerváltás után alakulhatott ki. ■

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából 1. Egy bajai család zenei vonatkozásai

■ **GERGELY JÓZSEFNÉ** (született **BÉKEI IRÉN**) az 1960-as évektől a József Attila Művelődési Ház művészeti előadója, majd a Városi Tanács népművelési felügyelője volt. Hivatali munkáját megelőzően és a '70-es évektől ismét „civilként” vett részt a város kulturális életében. Munkássága folytán nagyon jó kapcsolatot alakított ki nemcsak Baja művészeivel, a művészeteket szerető emberekkel, hanem országosan is hírnevet szerzett írókkal, festőkkel, zenészekkel. A Bajai (a későbbiekben Duna menti) Folklorfesztivál és a Szóljanak a bajaiak sorozat szervezőjeként is ismerték és elismerték munkáját, többek között „Bajáért” díjban is részesült. Férje és az ő írásai már korábban is megjelentek lapunk hasábjain. Gazdag életpályájának emlékeit további írásokban is megörökítette, ezekből válogattunk.

Közléteszi: **Marosvásárhelyiné Gergely Anna**

■ A Békei család bajai származása ellenére Somogyjádán élt, mivel apai nagyapám, *Békei Lajos* ott volt állomásfőnök. Felesége, *Hübner Éva Rozina* nagyanyám igényes volt arra, hogy gyermekei jó nevelésben részesüljenek és iskoláztak legyenek. Vasutas gyerekként apám és testvérei a közeli Kaposvárra jártak iskolába.

Ferenc volt a legidősebb a testvérek közül, hegedülni tanult, mint a többi testvér is, de ő volt az, aki igazi tehetséget mutatott a zenei pályára. A zenei indíttatást a Békei gyerekek anyai részről hozták, s rendszeresen gyakoroltak a vasúti váróteremben tartózkodók nem kis örömeire. Akkoriban nem volt jellemző, hogy egy vidéki településen a komolyzene mindennapos vendég legyen. Ferenc gyorsan haladt előre zenei tanulmányában, minden vágya, minden gondolata a zene volt.

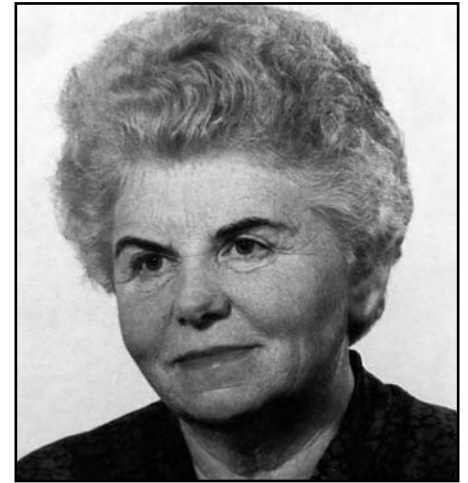
A Békei gyerekek gyakran játszottak triókat, duókat, ezt a szokást felnőtt korukban sem hagyták el, s ha egy mód volt rá, szívesen zenéltek leendő, már új családjuk körében is.

Ferenc művészi ambíciói voltak, de sajnos az első világháború közbeszólt, katona lett. Egy légitámadás alkalmával azonban sokot kapott, és attól kezdve remegni kezdett nemcsak a keze, hanem az egész teste is. Természetesen megtörtént a leszerelése, de nem tudott rendbejönni, tulajdonképpen ezután már semmit sem tudott csinálni. Többször is megpróbálkozott az öngyilkossággal, de a családból mindig észrevette valaki a kísérleteit, ezért meg tudták akadályozni. Egy alkalommal az édesanyja Kaposvárra utazott, senki sem volt otthon. Feri ezt az alkalmat használta fel arra a tetterre, amely azután végzetesnek bizonyult. Ki tudja, miért, miért nem, pont az alá a vonat alá vetette magát, amelyen szeretett édesanyja jött haza Somogyjádra. Békei Ferenc,

a fiatalon elhunyt tehetséges fiútestvér a somogyjádi temetőben nyugszik. A család az odavalósi *Varga Rozit* bízta meg a sírgondozásával, aki ennek a feladatnak szépen eleget is tett.

Mi 1938-ban átutaztunk Jádán autóval, amikor apám a Balaton körül tett egy kereskedelmi célú utazást, és anyámat meg engem is elvitt magával. Amíg apám az üzleteket bonyolította, addig anyával mi vigyáztunk az áruval telepakolt kocsira. Akkoriban még nem volt túlságosan sok autó az utakon, nemhogy áruszállítási céllal gépkocsival a helyszínrre szállítsák a kereskedők az eladnivalókat, ezért a falvakban sok érdeklődő akadt, különösen a gyerekek. Apám könnyen megtalálta a szépen gondozott sírt, testvére örökös nyughelyét, amelyre virágcsokrot tettünk, majd elmondtunk egy imát a lelke üdvéért. Apám mesélt róla, különösen a hegedűjátékát emelte ki az emlékei közül. Hiába a tehetség, ha a háború tönkre tudja tenni egyesek álmait, vágyait, és általában az emberek békés életét.

A hegedű iránti vonzódás megmaradt a Békei család életében. *Géza* (aki a családi hagyományt vitte tovább, mozdonyvezető lett) és *Sándor* (édesapám) életük végéig gyakoroltak, szívesen zenéltek együtt és külön-külön is. Géza bácsi és apám azt is elhatározta, hogy megszerzett hangszertudásukat tovább fogják adni, ezért gyermekeiket hegedülni tanították. *Békei Laci*, Géza bácsi kisebbik fia a mai napig kiváló hegedűs, Szegeden él családjával. Középiszkolai tanulmányai mellett a zeneiskolában *Timáry Mária* növendékeként hegedült *Antal István*, *Abonyi Erzsébet* (Csöpi), *Fenyves Vera*, *Perger Gabi* stb., illetve a zongorista *Kuluncsits Tamás* társaságában. A '70-es években a bajai *Tóth Kálmán Gimnázium* és *Szakközépiskolában* tanított matematika-fizika szakos tanárként, majd a szegedi *Vedres István Építőipari Szakközépiskola* igazgatója lett nyugdíjazásáig. A nagyváb-

Gergely Józsefné

rosban is megtalálta a zenei közeget, két zenekar alapításában is részt vett, ezek egyike az *Universitas Egyetemi Zenekar*. Az „örömmenélést” is folytatja – mint ahogy azt apám, néhai *Békei Sándor* tette. Többek között Mozart vonósnégyeseinek javát már eljátszották. A „negyedes” és „feles” hegedűnket kölcsönadtuk neki, hogy fiúunokái egyikét hegedülni tanítsa.

Nagyapám a nyugdíjazását követően Bajára költöztette családját a Mészáros Lázár utcába. Apám azonnal zenekar után nézett, s bekapcsolódott a Liszt Ferenc Kör munkájába. Eleinte az első hegedűsök között ült, de kevés volt a brácsázni tudó, ezért rövid idő alatt azt is megtanulta. Majd a cselló következett, kiválóan elsajátította ennek a hangszernek a fortélyait, természetesen ezt is önképzéssel. Megező hangszerén *Udvardi István* is gyakorolt, amikor hazajött Bajára a szomszédságunkban lakó szüleit meglátogatni. (Nevezett *Udvardi Erzsébet* festőművész testvére, a Rádiózenekar csel-lőművésze.)

Apám a Belvárosi Templom zenekarában szívesen játszott zenés miséken, *Anna* lányom kis óvodásként ott ült a lába mellett a magával vitt sámedlin, és áhitattal hallgatta a muzsikát a szép és jó akusztikával rendelkező környezetben. Anyám és apám megismerkedése is tulajdonképpen a hegedűhöz kötődik. Az 1920-as évek elején még divatos volt a tavaszi orgonailatos estéken a szerenádozás. Anyámék a Madách Imre utcából (ahol született) átköltöztek a Szent László 12-be, ahol még ma is lakunk. Fölvégi lányként természetesen fölvégi udvarlója akadt, aki megkérte apámat, hogy jöjjön el vele a többi fiúval együtt szerenádot adni *Nagy Margitkának*, mivel apám akkor már

jó hegedűs hírében állt. Anyámnak a hódoló fiú helyett az alvégi fiú tetszett meg, s hamarosan házasságot kötöttek. Akkoriban a vallásos ünnepek idején szokás volt zenés reggelekkel köszönteni az ismerős embereket.

Nyári Kázmér fölvégi cigány hegedűs – aki a fővárosban ismert volt remek játékaról, és egyébként szép ember hírében is állt – rendszeresen eljárt hozzánk húsvétkor és karácsonykor boldog ünnepeket köszönteni. Az egész család szívesen fogadta hangszertudását, és természetesen meg is jutalmazta érte. Halála után fia, Nyári Lajos – közismertebb nevén *Lala* (a bajai piaci kerékpár-örzöként ismerték!) – folytatta a zenés köszöntőket, s magával hozta fiúunokáit is. Ő már nem volt olyan kitűnő zenész, mint apja, de a szokást megtartotta.

Békei Sándor nagyon ügyes kezű ember volt, az esze állandóan az új dolgok irányába forgott. Szinte nem volt előtte lehetetlen. A mi házukban nemigen fordult meg szerelő, apám igyekezett mindent megcsinálni. Igaz, előtte tanácskozott a hozzáértőkkel, utána nézett a dolgoknak, de végül megcsinálta, amit kellett. Javított órákat, fényképezőgépeket, tenisz-ütőket húrozott, vízi-motorozni tanította a kórházi főorvosokat, pecázni járt anyámmal együtt, csónakokat épített, a bajai Csillagvizsgálónak távcsövet készített, s mellette természetesen zenélt is. Ha kellett, még fagotrozni is megtanult a zenekari műpontos, partitúra-hű előadása miatt. A helyi amatőr színjátszók operettbemutatóit is végigjátszotta, a Rábl-házaspárral nagyon jó kapcsolatot épített ki.

Amikor megjelent a rádió, s megkezdődött a rádiózás, Békei Sándor azonnal készített egy rádiót, természetesen otthoni kivitelben, de az kiválóan szól. Ekkor az egész család hallgatni tudta a legkiválóbb művészeket, zenekarokat a Baján tartott koncerteken kívül is. Anyám ekkor lett igazán zeneszerető ember. A hegedűművészek közül különösen *Hubay Jenőt*, *Szigeti Józsefet* tartották nagyra, a külföldiek közül pedig akkoriban Broniszláv Huberannat.

Én sem kerülhettem el a Békei-gyerekek „sorsát”, apám már hat éves koromban megkezdte a hegedűtanítást. Gyorsan fejlődtem, ezért már a harmadik elemiben fel tudtam lépni az iskolai ünnepeken. A Miasszonyunk Zárda iskolánövéréi azon fáradoztak, hogy neveltjeik sokoldalúan művelt kisasszonyok legyenek, ezért többször szerveztek diákelőadásokat a szülők nagy örömeire. Mi – a volt iskolatársaimmal együtt – azóta is szívesen emlékezünk vissza a próbák és az előadások remek hangulataira, a szülők kitörő vastapsaira.

Én persze hegedűs darabot adtam elő, a *Rákóczi megtérése* címűt, zongorakísérettel. Olyan nagy sikerem volt, hogy meg kellett ismételnem a számot. A későbbiekben a fölvégi *Kis Mariska* járt hozzánk, hogy zongorázni is megtanuljak.

Amikor Jóska, a férjem tagja lett a családnak, ő is zeneszerető és zenét művelő emberré vált. A Hőgyész melletti Csicsóból került a Bajai Tanítóképző Intézetbe *Gonzága* nővér, a Miasszonyunk rendbeli apáca jóvoltából, és a tanítóképzős internátusban lakott, ez akkoriban az Árpád utcában volt. Osztálytársaival – akik között nekem sok jó barátom volt – többször megfordult nálunk, és komolyzenei lemezeket hallgatott velünk együtt. Persze azért táncoltunk is a korabeli slágerekre. A tanítói pályára készülve ő is a hegedűtanulás mellett döntött, mert akkoriban kötelező volt nekik a hangszeres tudás. A tanítóképzősök szinte mindegyike kiváló amatőr zenész lett, de akadtak olyanok is, akik művészi pályára kerültek. Ilyen volt a *Simon (Schwarcz)* testvérpár: *Albert* országos hírű karmester, *Zoltán* (osztálytárs volt) pedig a Madách Színház zenei vezetője lett. Sokan közülük a tanítóság mellett kántorok lettek a kihelyezett állomáshelyükön, ők leginkább a jelentősebb falvakban kaptak állást. Ma már csak *Kiszler Jóska* él az osztálytársak közül, aki a mecseknádasdi templomban kántorkodik, betöltve a nyolcvanadikon túli életéveit. Közben kórust vezet, segíti a németajkú lakosság nemzeti-identitását, sőt már Németországot is megjárták sikeres fellépéseikkel.

Férjem, *Gergely (Götz) Jóska* is bekapcsolódott a bajai zenei életbe: az Alsó-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság által támogatott kamarazenekear oszlopos tagja lett. A zenekar „lelke” és „menedzsere” *dr. Magoss János* volt, a karmesteri szerepet kezdetben *Gaszner István* vállalta. Ő igen tehetséges ember volt, szintén tanítóképzős osztálytárs, majd a Tanítóképző Intézet igazgatója lett. Bátaszéki származásúként az '50-es években szimfonikus zenekart hozott létre az akkor még tízezres lélekszámú faluban, és ebben a zenekarban játszott először hatodikos korában Békei Laci. A kamarazenekearban a zeneiskolai tanárokon kívül több ismert bajai zenélni tudó „civil” is örömmel játszott (pl. *dr. Abonyi József, Király Sándor, Jakab János, Tetézi Béla* stb.).

Anna lányom a zongorázást választotta a vonós hangszer helyett. Kiváló énektanári voltak: a gyakorlóban *Vígh László*, a középiskolában *Kárpáti „Lala”*, akinek vezetésével a Magyar Rádióban is énekelt a Tóth Kálmán Gimnázium leánykara. A már említett Békei Lászlóval – aki akkoriban a III. Béla

Hangszerek között

Gimnázium tanulója volt, és Annával együtt járt zeneiskolába – a szolfézsórákra menet az úton a Bicinia Hungaricából énekeltek két szólamban. Általában Laci énekelt a felső szólamot, Anna az alsót. Őket akkor *Petz Eszter* és *Vígh Magdi* tanította.

Lányom Sándor nagypapjával és apjával többször kamara-zenélt, a cselló és a hegedű mellett igazán szépen szólta a zongora. Apa halála után legszívesebben a Corelliszónátából játszott duót édesapjával. Sajnos a makacssá váló ínhüvely-gyulladás miatt Annának abba kellett hagynia a rendszeres gyakorlást, de a mai napig le szokott ülni a zongora mellé a maga szórakozására és *Kata* unokája segítésére.

Anna férje, *Attila* szintén alvégi fiúként került a Szent László utcába, ő apámhoz hasonlóan jó kezűességgel bír, és kiváló esztétikai érzékkel rendelkezik. Inkább a képzőművészet kötötte le, hosszú éveken át a Rudnay-kör tagjaként tevékenykedett, de a zenehallgatás számára is kedves. Gyermekük – az én unokáim – zeneértő és szerető emberek lettek: *Adrienn* zongorázott, *Attila* pedig kiválóan fuvolázott, s *Pethő Attilától* billentyűzni is megtanult. Ma már a dédunokáim folytatják a zenetanulást: *Andris* gitározik, *Kata* pedig nálunk gyakorol a pianínón, és innen jár a közeli zeneiskolába.

Jó tudni, hogy egyre többen vannak olyan fiatalok, akik vállalkoznak a hangszeres tanulásra. Bizonyára akadnak közöttük olyan tehetségek, akik majd továbbviszik a bajai zenei élet hírét. Nagy öröm számomra, hogy a zene szeretete és művelése nem veszett ki nálunk sem, s a Szent László utcai házban lakók megtartották a családi tradíciót.

Zenét hallgatni nagy öröm, zenélni tudni pedig különösen az, mert ezzel még boldogabbá, teljesebbé válhat az ember élete. Úgy érzem, hogy amit Békei nagymama szeretett volna adni a családjának, az megvalósult. ■

Sikerek és tehetségek a Bajai III. Béla Gimnáziumban

■ Városunk legrégebbi középfokú oktatási intézményében, a Bajai III. Béla Gimnáziumban évszázados hagyománya van a tehetséggondozásnak, amelyet a sikeres felvételi vizsgák, a gimnáziumból kinövő diplomások, elítéltségek nagy száma is fémjelez. A sikeres tehetséggondozó munka indikátorai a különböző tanulmányi versenyek, hiszen az ezeken elért kiváló eredmények országos összehasonlításban is büszkeségre adhatnak okot. Az elmúlt két, a járványhelyzet miatt sok tekintetben alaposan megterhelt tanévben a „Béla” diákjai néhány olyan, országos szinten is kiemelkedő eredményt szolgáltattak, hogy érdemesnek láttuk megemlékezni erről, és a sikeres tanuló kifagztatásával arra is válaszokat kerestünk, milyen út és mennyi munka vezetett el a nagyszerű eredményekig. A sikeres bélás diákokkal MÉSZÁROSNÉ SZŐNYI ZSUZSANNA beszélgetett.

■ **Csordás Kevin** – végzős diákként – természettudományi területen elért eredményei által került a különleges tehetségek közé: 2021-ben fizikából az országos középiskolai tanulmányi verseny (OKTV) első helyezette volt, de számos eredménye van matematika és informatika tantárgy terén is. Ezen túl szereti a nyelveket: angolul, németül, illetve olasz nyelven iskolai keretek között, spanyolul pedig maga erejéből tanult, s a zene területén is otthonosan mozog (gitározik és zongorázik). Kisiskolás korától nyitott az olvasásra, és általában is igaz rá, hogy széles látókörű, a befogadásra mindenkor készen álló diák, aki ezt a tulajdonságát mind a mai napig fontosnak látja. Munkájában nemcsak a kitartás, de a dolgok mélyére látás is vezérli. Már kiskamaszként felismerték matematikai képességeit, emiatt korán foglalkoztatták különórákon és szakkörökön, ezek is hozzájárultak, és megértették a későbbi eredményeket.

A család figyelemmel kíséri az útját, igaz, a családi kapcsolatokban nem volt múltja a matematikai tehetségnek, ebben egyedülállóan számít otthon. Szülei segítik, és megteremtik a biztos hátteret, ebben sokat köszönhet nekik. Tanárai közül a versenyekre készüléskor első helyen fizikatanárát, *Lakner Attilát* emeli ki, aki sokat segítette az iskolai versenyeredmények elérésében (a 9. és 10. évfolyamon elért fizikaversenyek országos helyezései, valamint a tavalyi OKTV első helyezéskor elért eredménye). Fontosnak tartja és becsüli versenytársait, közülük is osztálytársa, *Tallér Máté* jelentette a fő riválist, akivel egészséges módon ösztönözték egymást.

A versenyek minősége jelentősen előrevihet az úton, például a diákolimpiára válogató verseny is, ahol nem a legjobb eredménnyel zárt ugyan, mégis sokat tanult belőle, és bekerülhetett a csapatba. Újabb mérföldkö volt a Pécssett megrendezett

diákolimpiai felkészítő foglalkozás, amely rendkívül intenzív volt (kéthetente három órányi elfoglaltságot jelentett, amelyek során előre kapott feladatokat ellenőriztek, illetve dolgoztak fel), egy másik ilyen állomás Veszprém volt, ahol matematikai felkészítést kapott. Itt hirdettek meg egy nyári tábor is, amely a szakterület egészen különleges elmélyítését jelentette. Mindezek lehetőségéhez iskolája, a III. Béla Gimnázium segítette hozzá.

A versenyhelyzetek mindig is nagy erővel bírtak az életében, kihívásként, óriási várázóssal tekintett rájuk. A kudarcot saját bevallása szerint jól dolgozza fel, viszonylag gyorsan lepereg róla, kis csalódás után túllép rajta, a lényeg az, hogy tanulhasson belőle. A versenyek objektív mutatók, általában jól tükrözik a befektetett energiát, mindig is ezeknek akart megfelelni, sok időt áldozott arra, hogy minőségi munkát nyújtson. Ennek volt szép példája az OKTV-versenye is. Olyan felemelő érzés volt a tavalyi írásbeli forduló, hogy már a megírás közben érezte, hogy magasabb minőségű lett a korábbiaknál, ezt később az eredmény is igazolta. A versenyek ugyanakkor nagyon összeszaladnak; volt olyan, hogy négy versenye zajlott párhuzamosan, s ebben mentálisan is el lehetett fáradni. Az informatikai versenyeket is nagyon élvezte (pl. a programozás igazi kihívásként hat rá), e téren *Sziegl Hajnalka* tanárnő segíti őt és társait, hiszen többnyire csapatmunkákról van szó.

Jelenleg is nagyon intenzív a felkészülése. Német nyelvből az ún. DSD-vizsgára is készül a szakmai versenyek mellett, úgy érzi, mindez nagyon alapos időbeosztást kíván. Mégsem érzi lemondásnak a belefektetett időt, igyekszik a közösségi létben is ott lenni, és műsorokban, osztályprogramokban is szívesen vesz részt. Egy átlagos napja ugyanúgy a napi leckékkel, az érettségi felkészüléssel és feladatokkal

Csordás Kevin, a fizika OKTV győztese 2021-ben

telik, de a prioritásokat meg kell találni. Időérzéke néha cserben hagyja, annyira bele tud feledkezni az intenzív munkába. A jövőbeni élete is a fizika körül mozog majd, úgy véli, ez az a terület, amely számára nagy lehetőségeket nyújthat, ahol kiteljesedhet, s akár országhatáron túl is tanulási lehetőségekhez juthat, de akkor sem fogja elfelejteni, honnan indult el.

Valter Bálint a gimnázium hatosztályos képzésében utolsó éves tanuló. Beszélgetésünket a gimnázium egyik kisebb, csoportoktatásra alkalmas termében rögzítettük. Az intenzív és „átjáró” beszélgetés érdekében mindenképp fontosnak tartotta a személyes találkozást, az elektronikus forma lehetőségétől határozottan elzárkózott. Ha szaktárgyaimból nem is tanítottam őt, már korábban dolgoztam vele szalagavató, golyaavató, ballagási műsor kapcsán; közvetlen személyiség és szuggesztív előadó egyéniség.

A tehetségterület, amelyen kiemelkedő eredményeket ért el, összetett, főként a 11-12. évfolyamon ért komoly eredménnyé. Az *Édes anyanyelvünk* országos nyelvhasználati verseny díjazottja volt, az OKTV-n magyar nyelvből is eredményesen szerepelt, bár ennek szóbeli fordulója a pandémia miatt elmaradt. Történelemből jelenleg az első tíz továbbjutó között találjuk a nevét. Előadókészségét, a színházművészet iránti elkötelezettségét is fontosnak tartotta kiemelni, ezek nélkül a másik két előző két

területen sem ért volna el sikereket.

Akaraterő, eredetiségre törekvés (mint hozzáadott érték) és az érzelmi intelligencia nélkül nem jutott volna el idáig. A tantárgyak terén későn tapasztalta meg az áttörést, de mindig is nagy motiváló erőt jelentett neki az osztálytársak húzóereje, főleg egy konkrét diáktárssal való egészséges rivalizálás lehetősége. Kis korától érezhetően egyfajta nyitottság, információ-befogadókészség volt benne, és ezt nagy ösztönző erőnek tartotta később is, amikor olvasottságával vagy széles látókörével (főleg a humán tantárgyakból) kitűnt társai közül.

Az áttörés a 11. évfolyamban történt meg az *Édes anyanyelvünk* versenyen elért eredményével, ahol a cél a nyelvhasználat fejlesztése volt a kialakult készségek mérése és minősítése mellett. Az itt kapott visszajelzés volt az, amely felszínre hozta és irányba állította a képességeit. Ezeknek a képességeknek pedig a színházi élet adott mélységet. Ez olyan létforma, amelyet kisdiákként tapasztalt meg először, kamaszként szerepet kapott a helyi színteremben, a *Mintamókus* című zenés darabban pedig főszerepet játszott. Kihívásként és feladatként élte meg, a szociális gátak itt bomlottak le benne, előadókészsége pedig itt fejlődött hatalmas léptékben. A tanáregyéniségek közül mentorként a *Bajai Fiatalok Színházának* vezetőjét, Ottmár Attilát jelölte meg. A vezető-rendező nagy erényének tartotta azt, hogy elfogadta a „kisvárosi mindenes” szerepét. Az ő példája tanította a munkával szembeni alázatra, és hogy hiteles legyen abban, amit csinál. Abban is nagy érdemét látta, hogy megfelelő időpontokban támasztott vele szemben nagy elvárásokat, olyan akadályokat tett elé, amelyek a legjobbkor érték, s az ezzel járó sikerek révén szintet tudott lépni. Utólag ebben látta a nyelvhasználati versenyen nyújtott magabiztosságának megalapozását is a sok-sok gyakorlás mellett.

Bálint tehetségének gondozásában másféle szempontból meghatározó tanáregyéniség volt korábbi magyartanára, *Rabi Magdolna* is, aki azóta nyugállományba lépett. A vele való munka még a 7. osztályban kezdődött, a versenyekre való felkészítés és önmagában az általa képviselt tanárszerep az, amely miatt példaképként tekint rá. A *Nyelvész* és *Bendegúz* nyelvi versenyekre való készülés során naponta kihívások érték: „*A tanárnő szerette, amit csinált. Megtestesítette mindazt, amit egy tanáregyéniség megtehet; olyan ember, akihez meg kellett érni. A szigorúsága, kö-*

vetkezetessége, magas szintű elvárásai azt a motiváltságot erősítették, amire mindig vártam. Az erős kritika megfogalmazása újabb feladatot jelentett, így építkeztem. A vele való munka a 10-11. évfolyamra érte el azt a minőséget, amely már átlagfelettséget adott. A szakmai munkát utána Haász Gyöngyi tanárnő vette át, aki terelt a tavalyi évben, és azóta is terel az úton, sokat köszönhetek neki is.” Továbbra is kapcsolatban maradt Rabi tanárnővel, aki sokféle életvezetési tanáccsal ellátja ma is. A családi háttérből kiemelt szerepű a nagyszülő, aki elsősorban sváb származás révén a tanult történelmi eseményeket életközeli tette, a vele folytatott beszélgetések nagy hatással voltak rá.

A rangos versenyeken (OKTV, *Bolyai, Ifjú tudósok versenye*) való részvétel mindig inspiráló volt számára. A helyezések pedig állomások: kijelölnek helyeket, és vesznek is el a lelkesedésből. Az OKTV szóbelijének tavalyi elmaradása elkeserítette, mert igazságtalannak érezte, hogy elvette a versenyzés további lehetőségét; épp azt a formát, amely sokat változtathatott volna a helyezésem – emiatt még az Oktatási Hivatalnak is írt. Sokszor fogja el az önvád, hogy nem marad-e ki valamiből, ha az idejét ebbe teszi, de a vonzódás, hogy megmértesse magát, általában átlendíti ezen.

A jelenlegi hétköznapok frusztrálók a számára, főleg a megfelelési kényszer miatt. Az eddigi versenyek például a nyelvvizsgát háttérbe szorították. Mégsem érzi visszahozhatatlannak azt az időt, amelyet e tárgyakba fektetett. A DSD (német nyelvvizsga) ebben az évben következik, erre kell most több időt fordítania, egyben készül a történelem OKTV-re, ennek során önmagát mentorálja. Tervei szerint a jogi pálya lehet az elérendő állomás, hiszen a magyar és történelem tantárgyban való extra jártasságra bátran alapozhat. Kutatómunkát nem tervez, de útravalónak mindaz, ami már megvan, jó „befektetés” lehet: anyanyelven jól kifejezni magát ebben a szakmában is minőséget jelent, a jövőt építeni pedig a múlt ismerete nélkül nem lehetséges. A diák-tehességgondozással kapcsolatban ezt mondja: „*Mindig kell valaki, aki mögöttünk áll. Ez egy olyan oda-vissza kapcsolat, amelyet nem lehet mással helyettesíteni.*”

Valter Bálint, az *Édes anyanyelvünk* verseny országos díjazottja

A most 11.-es **Folkmann Bence** kimagaslóan eredményes munkája 9.-és 10. osztályban főleg történelem tárgyból mutatkozott meg: a *Kosáry Domokos országos történelemverseny* döntőjében 2020-ban 5., 2021-ben 3. helyezést ért el.

Korábbi tanulmányaiban jó képességű, de nem kiemelkedő eredményekkel bíró diák volt. Bevallása szerint mindig működött benne egyfajta bizonyítási vágy leginkább önmaga igazolására, hogy megállja a helyét abban, amihez ért. Emellett úgy véli, kitartás és állhatatosság jellemzi. Számára bélás diáknak lenni fontos érték, hiszen szülei is ebben a gimnáziumban érettségiztek, a családi kötődés rá is hatott. Ebben az iskolában tudta elképzelni a továbbtanulást megelőző éveket. Az iskola adta szellemi értékeknek mindig fontos volt megfelelni, ez eleve inspiráló erővel bírt számára.

Kisebbségi gyerekként, általános iskolában eredetileg a földrajz érdekelt, kamaszként fordult a történelem felé. Véletlenül látott a Youtube-on egy videót, amely erős benyomást tett rá: az európai határok változásáról szólt 1000-tól napjainkig, és ennek rejtélyei erősen foglalkoztatták. Ahogy egyre többet tudott meg a régmúlt világról, teljesen lenyűgözte. Fontosnak tartja a családi vonatkozásokat is. A generációról generációra öröklődő magas munkamorál a sváb származású nagyszülőkre vezethető vissza elsősorban, a szinte mániákus érdeklődés bizonyos dolgok iránt az apai ágon volt jellemző, s az elmélyült munka az igénye már igen hamar jelentkezett az ő életében is. Határozott irányt és elmélyülést jelentett egy újabb, a magyar történelmet értelmező és magyarázó sorozat (*Magyarország története*), amelyet

epizódról epizódra követett. Erősen hatott rá édesapjának a dolgok mélyére hatolni akaró gondolkodásmódja, tanítónő édesanyja viszont tudatosan formálta gyereklétének mindennapjait. Iskolai közösségei pedig csak vitték előre ezen az úton; úgy véli, nagy motivációt jelent a kisdíjaknak, ha ügyes gyerekek a társai, mert egyedül haladni az „agy pallérozásában” számára kevésbé élvezetes folyamat. Amikor számos korábbi osztálytársa hatosztályos képzésre jelentkezett, ő viszont maradt a régi iskolában, megszűnt az addigi— tanulókönyv közeg. Ám elfogadta a

Folkmann Bence, a Kosáry Domokos történelemverseny 3. helyezetteje 2021-ben

helyzetet, és tanulmányi eredményei sem romlottak komolyabban; széles szellemi érdeklődése miatt „kisokosnak” tartották. Kisebbségi versenyek voltak általános iskolában is, de a gimnázium adta a legnagyobb lehetőségeket. Itt már sok tantárgy „leszakadt” (vagyis már nem tudott belőlük jeles osztályzatot elérni). A történelemre nem tananyagként, hanem újabb és újabb érdekességként tekintett, úgy érezte, hogy e tantárggyal repül az idő.

Példaképe nincs, de meghatározó emberek léptek az életébe a gimnáziumban. A tanáregyéniségek közül ilyenek történelemtanárárt (a beszélgetést készítő Mészárosné Szőnyi Zsuzsanna – a szerk.) tekintette, aki a versenyfelkészítésben mögötte áll. E segítség nélkül nem boldogult volna, ugyanis egy-egy versenyhelyzet (SWOT-analízis, vitakészség, forráskutatás, esszéírási felkészítés) annyira speciális látásmódot kíván, amilyennel szerinte a legjobb diák sem rendelkezik. Így határozottan állítja: elengedhetetlen a tanári iránymutatás. Ezek megerősítették a tanulási folyamatban, és ez nagyon tudta előre vinni. Fontosnak tartja a nyelvtudást, a versenyhelyzetekben sokat barangolt angol nyelvű honlapokon is, ez nem elhanyagolható szempont, ha forrásokat kell keresni. Úgy gondolja, eddig egyenes út vezetett a sikerhez, mégsem elbizakodott. Bár kudarc még nem érte, úgy véli, az inkább megerősítene, mintsem letörné. Nem kényszer hajítja, hogy minél magasabb színvonalú munkát végezzen, számára ez fontos alapvetés. Látni szeretné, hol vannak a határai, hogy mennyire tudja még növelni a kapacitásait. Ez egyfajta játék és versengés önmagával.

Az országos versenyen tapasztalta meg először saját tudását, addig nem tudta el-

helyezni, bemérni magát e téren. A legemlékezetesebb pillanat is ehhez a versenyhelyzethez kötődik, amikor az 5. helyezést szerezte meg, s különös, hogy a későbbi, jobb helyezések már nem hatott ugyanígy rá. Úgy gondolja, hogy a szerény hozzáállás és az alázatos munka sokkal hatékonyabb teljesítményre tudta ösztönözni, mintha bravúrokban gondolkodna, s azt éreztetni a környezetével.

A mindennapokban a történelem OKTV-re való felkészülés adta meg napjainak ritmusát. Az esszéírási felkészítés után a pályamunka következne. Meg kell osztani az időt a többi tantárggyal is, ez néha borzasztóan fárasztó. Szereti a nyári családi utakat, amelyeket sokszor ő állít össze, s amelyek szintén a rég letűnt történelmi helyszínek köré szerveződnek. A jövőjére vonatkozó álma az, hogy történelmi folyamatok értő elemzője legyen, és valami olyan munkában tudjon kiteljesedni, amely hasznára van a közösségnek, s adni tud a világ számára az általa teremtett értékekből.

A kiválóan teljesítő diákok sikerei természetesen a velük foglalkozó tanárokat is megerősítik abban, hogy munkájuk nem hiábavaló, és a rengeteg pluszmunka, meg nem fizetett túlóra meghozza a gyümölcsét. Persze a fentiekben megszólalt diákok eredményei csak a jéghegy csúcsát jelentik, de talán bízhatunk abban, hogy sikereiknek a jövőben is lesz folytatása, hiszen mindez az iskola és városunk presztízsét javítja helyben és szűkebb pátriánkban kívül is.

Azt pedig ugyancsak reméljük, hogy e tehetséges fiataloknak a jövőben akár magasabb szinten is lesz módjuk képességeik kibontakoztatására, és sikeres felnőttként is büszkén tekintenek vissza belás éveikre. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszám: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz. Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Új utakon, régi alapokon A Rábl Színpad 2021-ben és 2022-ben

Dely Géza

■ 1. Megmaradtunk

Ha a 2021-es év végén csak ennyit tudnánk felmutatni, akkor is a kiváltságosok közé tartozhatnánk, és hálát adhatnánk a sorsnak, hiszen a covid-járvány örvényében megannyi közösség, vállalkozás és projekt süllyedt el körülöttünk. Mégis eredményes, sajátos, de sikeres évet zárhattunk. Egyfelől elmondhatjuk mi is, hogy semmi nem működött, ami addig jellemezte a mindennapi életünket: színházi bérlet, nagyszínház, egymás után következő új bemutatók, sokszínű közösségi élet. Másfelől talán éppen ezért elkezdett működni valami, amit addig nem próbáltunk. Ez mindenképp elcsendesedéssel, óvatossággal, körültekintéssel, beszűküléssel járt. Megpróbáltunk rajtuk kívül álló lehetőségeket felkutatni, nem csak a saját szervezésünkre koncentrálni. Megtaláltuk és megtaláltuk bennünket az amatőr színházi fesztiválok. Ráadásul több is. Tizenkét hónap alatt négy országos fesztiválon jártunk.

Új darabot készíteni szinte lehetetlen, de legalábbis teljesen bizonytalan kimenetelű volt. Nem is vállalkoztunk rá, egyetlen projektet leszámítva. Ez a kivétel pedig a *Janne Teller: Semmi c.* könyvből készült saját adaptációnk felújítása volt. Két ok miatt működhetett ez a folyamat. Egyrészt eleve fesztiválra szántuk, úgy gondoltunk benne, hogy ehhez alakítsuk: kis tér, kis közönség, kamara jelleg, minimális díszlet és jelmez. Másrészt a középiskolás csoportunk volt az egyetlen, amelyek nem kellett leállnia. Ők az intézményünk zárt egységeként, hol ilyen, hol olyan formában, de működni tudtak.

A másik, a *Rém hangosan...* c. darab pedig eleve kész volt, ezt mintegy kísérleti jelleggel neveztem be a társulat első felnőtt fesztiváljára. És azért épp ezt, mert mind a történet, mind a jelleg fesztiválra alkalmas volt, ill. a szereplők rendelkezésre álltak, számuk pedig kellően csekély volt ahhoz, hogy ne érintsék a járvány okozta szigorítások.

2. Minősültünk

És az eredmények?

1. Vasvár – Nemzetközi Színjátszó Fesztivál, 2020 – *Rém hangosan és irtó közel*; országos arany minősítés, Fesztivál díj (A Legjobb darab, A Legjobb Rendezés – Dely Géza, A Legjobb Színpadkép), Vándordíj, Különdíj, A Legjobb Női Főszereplő díja – Szemesi Csenge

2. Vasvár – Nemzetközi Színjátszó Fesztivál, 2021 – SEMMI; országos ezüst minősítés, Fesztivál díj (A Legjobb Darab, A Legjobb Rendezés – Dely Géza, A Legjobb Színpadkép)

3. Komlói Amatőr Színházi Találkozó, 2021 –

Rém hangosan és irtó közel; A Legjobb Előadás, A Legjobb Rendező (Dely Géza) és A Legjobb Női Főszereplő díja (Szemesi Csenge)

Négy országos fesztiválon három alkalommal hoztuk el a legjobb előadás díját, a legjobb rendezés díját, és kétszer a legjobb női főszereplő díját. Ez erős kezdés, váratlan fordulat, nem remélt siker és elismerés.

3. Véleményt formáltak rólunk

„És most is volt igazi fel-fedezés a fesztiválon, mint mindig; ezúttal a bajai Rábl Színpad és Zenei Közösség *Rém hangosan és irtó közel* című kamaraelőadása jelentett revelációt színészi alakítások, valamint a kreatív színpadkép és térkezelés révén. A társulat először lépett fel Vasváron, de minden bizonnyal nem utoljára – öröm volt megismerni a csapatot.” (Vasvár, 2020. Dr. Szűcs Katalin színházi szakértő, a színháztudomány doktora, a Criticai Lapok című színházi, művészetkritikai folyóirat főszerkesztője)

„Aztán este meg leesett az állam! ... nem csak az én jó szívem mondatta azt velem, hogy színházat láttunk! De még milyen jó színházat! Olyan 85 percben, amelyből tán egy sem volt, ami nem volt igaz, ami nem volt színház. Olyan erő, energiák működtek, hogy a nagy színházterem hátsó sorában is komoly hatást gyakorolt volna rám. Nem hallottam még a bajai társulatról, nem láttam tőlük ezen kívül semmit sem, ám mégsem hiszem, hogy tévednék, amikor azt mondom, érdemes őket meghívni bárhova. Magam ezt meg is tettem.” (Vasvár, 2020. Nagy Gábor, a Celldömölki Soltis Lajos Színház Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetéssel elismert igazgatója, színész, rendező.)

„Megmutattátok, mit gondoltok a színház világról. Megmérettetek a szakmai zsűri előtt és nyertetek. Szívvel gratulálok a társulatnak és a rendezőnek! Nem másolni kell, hanem adaptálni és alkotni!” (Vasvár, 2021. Mihálovics Ferenc táncpedagógus)

„Nem kis munka: Csenge maga végig jelen van a színpadon, gyakorlatilag egyedül viszi a vállán az előadást, mindezt pedig biztos szövegtudással, rengeteg színármányt fel-

A társulat vezetője és tagja a Solymos Ede-díjjal

vonultató, megkapóan hiteles játékkal teszi. Egyszerűen el tudjuk hinni neki, hogy tízéves, szorongó, de szuperintelligens kislány... Ezzel a merész alakítással a fiatal lány alaposan bemutatkozott a bajai színházkedvelő közönségnek, egyúttal fel is adva a leckét: ilyen szintű alázattal és érzékenységgel kell és szabad színpadra állni!” (Baja, 2020. Sándor Boglárka újságíró, baja.hu)

„A fesztivál nagy meglepetése volt a bajai Rábl Színpad és Zenei Közösség bemutatkozása. Az előadás közben – és az előadás okán! – valahogy újra átéltem azt, ahogy 2001. október elején ott bolyongtam Lower Manhattan még mindig vastag cementporral fedett utcáin, ahol még a bezárt luxus üzletek portáljának résein is áthatolt és a benti nercbundákra is ráült ez a mindent beborító szürke por. A bajaiakkal azzal nyertek nálam, hogy képesek voltak az egyes szám első személyben elhangzó monológot, a belső és valóságos bolyongás stációit, benne a találkozásokat és szembesüléseket igazi színházi pillanatokká átlényegíteni. És akkor essék szó a főszereplő, Szemesi Csenge nagyszerű alakításáról is! Ha nem ő, nem ebben a korban (17 éves) és nem így játszáná Lori szerepét, akkor ez az előadás érzelmes pszicho-giccsé devalválódna. Hogy ezt sikeresen elkerüli, abban nagy szerepe van az apát is játszó tanár-rendezőnek, Dely Gézának meg az egész társulatnak is.” (Vasvár, 2020. Regös János, a Magyar Szín-játékos

Szövetség elnöke, színész, rendező, a Székény Színház igazgatója)

„Bárki, aki látta a színpadi adaptáció alapjául szolgáló filmet, aggódással telve foglalkozhatott helyet a nézőtérben: vajon sikerül-e a szerteágazó, sok helyszínen játszódó cselekményt egyetlen pici térbe szorítani anélkül, hogy sérülne a történet? A rendkívüli precizitással és megfontoltsággal kidolgozott dramaturgia nem hagy kétséget: igen. A cselekmény íve, dinamikája, a szereplők személyiségének fejlődése úgy tudott kibontakozni, hogy a nézőnek nem volt, nem lehetett hiányérzete. Ehhez természetesen a színészek remek játéka is hozzájárult ... Humor, dráma, nevetés, könnyek – a néző ezekért érkezik a színházba. Más lelki állapotban kíván távozni, mint amilyenben megérkezett – kapni szeretne valamit, amije eddig nem volt. Várja a katarzist, a hatást, a csúcspontot, majd a feloldást, melyek hatására megváltozik valami a lelkében. Ha ez a színház lényege, akkor ezen az estén valódi színházi élményt kaphattunk.” (Baja, 2021. Dudás Júlia, színész II., pszichopedagógus, logopédus)

4. Volt, aki közben itthon is gondolt ránk

Társulatunk a fesztiválsikerek mellett újabb bajai elismerést vehetett át. A *Bajai Városvédő és -Szépitő Egyesület* jóvoltából *Dr. Solymos Ede-díjban* részesültünk (2021). Fontosnak tartjuk és nagy elismerésnek tekintjük, hiszen ez is egyfajta elismerése, visszajelzése annak, hogy vannak helyi értékőrök, akik a munkánkat fontosnak és maradandónak vélik, úgy érzik, általunk is szépül és épül ez a város! Ezúton is köszönet érte!

Külön öröm volt számunkra, hogy a díjat Solymos Ede unokája adta át nekünk, aki maga is a Rábl Színház tagja.

5. Tapasztalatok, következmények

A Rábl Színház hosszú évek óta kiemelten sajátjának vallja a kamaradarabokat. Az 56. egész estés előadásunkból 20 volt kamaradarab, és csak 8 felnőtt nagyszínpadi játék (a többi produkció koncert, mesejáték és verses est). Ahogyan azt már sokszor megfogalmaztuk, ennek egyik fő oka, hogy szeretünk olyan darabokat bemutatni, amelyek nem váltak sikerdarabbá, és inkább a mélyebb mondanivaló felé húznak. Így természetesen kevesebb nézővel is számolunk, illetve a komolyabb tartalmak intímabb tereket is kívánnak. Ennek a tudatos döntésünknek azt a következményét azonban csak most fedeztük fel: mi akarva-akaratlanul is fesztivál-darabokat készítünk! Fontos felismerés ez, hiszen a fesztivál egyrészt szakmai megmérettetés, másrészt kitekintési lehetőség az ország más amatőr társulatai felé, harmadrészt

Vége egy helyi elismerés: a Bajai Városvédő és -Szépitő Egyesület Dr. Solymos Ede-díja

komoly bemutatkozási esély is, amire kisvárosi csoport lévén nagy szükségünk van.

Szerencsére már az első fesztiválokkal komoly kapcsolati tőkét sikerült építenünk, amelybe színházi igazgatók, színházkritikusok, színészek, fesztiválszervezők, színházigazgatók, művelődési házak vezetői is beletartoznak. Így jutottunk hozzá szakmai értékelésekhez, fesztiválmeghívásokhoz, ajánlásokhoz, segítségkezhöz és előadási lehetőségekhez is.

Éppen az ötödik fesztiválunkra készülünk, épp az ország egyik legrangosabb fesztiváljára, a *XXXVIII. Madách Imre Irodalmi és Színházi Napokra*, Balassagyarmatra; illetve a komlói színházba hívtak játszani bennünket, ahová ismét olyan darabbal készülünk, amelyet egyúttal fesztiváldarabnak is szánunk. Tehát tovább dolgozunk, tovább kell dolgoznunk azon, hogy fesztiválképesek legyünk! Ebből a felismerésből is született egy döntés...

6. Újraalkotunk!

Áttekintettem az eddigi repertoárunkat, kiemelt figyelmet fordítva a 20 kamarajátékra. Kerestem, melyik az a darab, amely megérdemelné, hogy foglalkozzunk még vele, azaz továbbra is jónak, erősnek, és fesztiválbemutatásra érdemesnek tartom. Az eddig említetteken túl van még hat olyan mű, amelyet szívesen vennék elő újra, új szereposztással, újra átgondolva, részben újrendezve, és ezeket nevezném a szakmai stáb elé. Ki tudja, hátha sikerül még elérni velük valamit! E a hat között olyan is akad, amely eredetileg nagyszínpadi mű volt, de kamaradarabnak talán még erősebb lehetne.

Az egyik ilyen régi kiselőadásunkat éppen most kezdjük el újra. Az idei középiskolás darabunknak szánom, hiszen fiatalokról szól, erkölcsi kérdéseket vet fel, mondanivalóval rendelkezik. Ez pedig *Hitchcock A kötél* c. film-

jének saját színpadi adaptációja. A mű eleve egyetlen színtéren játszódik, hét szereplős, alapvető szobadiszlet kell hozzá, így nincs akadálya annak sem, hogy szállítható legyen: könnyen beszerelhető, ami elengedhetetlen egy fesztivál esetében.

A mű középpontjában egy gyilkosság áll, amelyet fiatalok úgymond hobbiból követnek el, hogy bebizonyítsák, vannak annyira érettek és kiváltságosak, hogy ne bukjanak le. Márpedig a felsőbbrendűség kérdése nagyon is aktuális problémakör a mai világunkban. A második színpadra állításunk új szereposztásban, modern köntösben lesz látható. Napjainkban játszódik, és szeretném új szemmel, az eredeti verzióhoz nem ragaszkodva megrendezni. Talán még kicsit át is írjuk. Ezt a bemutatót várhatóan április elején láthatja a közönség, és ezzel a darabbal megyünk Komlóra is.

A másik, amit viszont 2022-ben a Vasvári Fesztiválra szeretnék nevezni, *A női partórség szeme láttára* című vígjátékunk. Remélem, ezzel is megálljuk majd a helyünket, hiszen vígjátékokkal arányában ritkábban jelentkezőnk.

7. Amire még készülünk...

A fesztiválozás mellett szeretnénk tovább ápolni a már évek óta művelt műfajainkat is. Ha a járványhelyzet végre lehetővé teszi, tavasszal jelentkezőnk még egy nagyszínpadi mesejátékkal, a megzenésített versek koncerttel, és már most készülünk őszre egy egész estés táncjátékra, amelyhez elég erős gárda állt össze.

És van még egy szempont, ami miatt számoljuk a napokat! 2022-t írunk. A Rábl Színháznak, ill. jogelődjének a Szent László ÁMK Színtársulatának 2003. december 3-án volt az első előadása. Azaz nem is olyan sokára 20 évesek leszünk. El kell kezdenünk a méltó megemlékezés részleteit! ■

„Baráti társaságból valódi országos egyesületté tudtunk válni...”

Pencz Kornéllal jogról és igazságról, családfakutatásról, AKuFF-jubileumról

■ DR. PENCZ KORNÉL nevét azok is jól ismerhetik, akik még életükben sohasem jártak bíróságon, pedig már hosszú ideje a Bajai Járásbíróság bírójaként dolgozik, hogy egyéb jogi feladatait ne is említsük. Még pécsi egyetemista korában talált rá ugyanis nagy szenvedélyére, a családfakutatásra, és e szenvedélyből nőtt ki a Magyarországi Német Családfakutatók Egyesülete (AKuFF) országos szervezete, amelynek máig ő az elnöke és motorja. Az egyesület 2020-ban ünnepelte alapításának 20. évfordulóját, de a járványhelyzet miatt az ehhez kapcsolódó nagyszabású rendezvényt csak egy év csúszással tarthatták meg a közelmúltban. Ez adta alábbi beszélgetésünk apropóját, amelyben sok egyébről is szó esett; interjúalanyunk természetesen saját családjának eredetéről is szívesen mesélt.

Mayer János

■ – Ha valaki elmondhatja magáról, hogy tősgyökeres bajai, az én vagyok; anyai ágon szinte csak bajai ősokeket tudok felmutatni egészen az 1720-as évekig visszamenőleg. Apai nagyapám legénykorában Vaskútról költözött be, és Baján lett szabómester, mi abban a házban lakunk, amelyet ő még friss házasként vásárolt magának 1921-ben. A német mellett bunyevác, magyar és szlovák származású őseim is vannak, de a többségük német volt. Anyai ágon bajai polgári családok leszármazottja vagyok, az egyik dédapámnak cukrászdája volt, a másik vonalon főleg iparosokat lehet találni. Az apai felmenőim is jórészt falusi iparosok voltak Vaskúton, akiknek ősei részben Hajósról, részben Csátaljáról települtek oda. (Ez a vaskúti német családok többségénél így volt.) Édesapám vasesztergályosnak tanult, később szakoktató lett Baján, ő 1989-ben tragikus hirtelenséggel halt meg. Édesanyám gyógyszerári asszisztens volt, szerencsére ma is jó egészségnek örvend. Egy nálam hat és fél évvel idősebb bátyám van, Rudolf.

– A családnak kezdettől fogva megvolt a „sváb” öntudata?

– Érdekes ez, hiszen mi már városi család voltunk, így csak elég későn, 11-12 éves koromban eszméltem rá a német mivoltunkra apám egy elejtett megjegyzése kapcsán. Ez elkezdte izgatni a fantáziámat. A vaskúti rokonok meglátogatása során észleltem a németes akcentust az általuk beszélt magyar nyelvben, és ott olyan idősebb ismerőseink is voltak, akik szinte egyáltalán nem beszéltek magyarul. Mi otthon magyarul beszélünk a családban is, a nagyobb öntudatra ébredés nálam gimnazista koromban következett be. A rokonságunkból nem telepítettek ki senkit, de többen voltak olyanok a vaskúti rokonok között, akiket kényszermunkára hurcoltak

a Szovjetunióba (egyikük ott is halt meg), de a visszatérésük utáni kisemmizésük, el lehetetlenítésük történetével én csak jóval később ismerkedtem meg. Az összkép a magyarországi németiséggel kapcsolatban azonban még ekkor sem állt össze a számomra.

– Milyen emlékeid vannak a középiskolai évekről?

– Számomra nem is volt kérdés, hogy hová megyek tovább. Már az általános iskolai tanulmányaimmal is családi hagyományt követtem. (A Központiba jártam, máig fáj, hogy ez a nagy hagyományokkal bíró épület 120 év után megszűnt iskolának lenni.) Egyik nagyapám is a III. Béla Gimnáziumba járt, ahogy édesanyám és a bátyám is, így én is ezt választottam. Akkor még az a régi tanári gárda oktatott, amelynek többsége az ötvenes, hatvanas évek óta az intézményben dolgozott, és maguk voltak a hagyomány, sok nagy személyiség volt közöttük. Az osztályfőnököm Schmidt Lajos volt (neki egyébként azóta már a családfáját is kikutattam), hozzám legközelebb – nem a tantárgya miatt, hiszen én humán beállítottságú voltam – Bárány László tanár úr állt. A szememben ő testesítette meg a régi vágású úriembert, polgárt, s bár én sem biológiából, sem kémiából nem voltam a legjobb, nagyra becsültem, az érettségi után is sokat beszélgettünk, úgy éreztem, hogy a világképünk közel áll egymáshoz.

– Mi terelt a jogi pálya felé?

– Semmilyen családi előzmény nem volt, az anyai nagyapám kezdett csak el jogi tanulmányokat, de ő is abbahagyta, végül postatiszt lett belőle. Engem főleg az motivált, hogy jó voltam magyarból és történelemből, és ezzel vagy a tanári, vagy a jogi pálya kínálta magát, akkoriban más nem nagyon volt. Sok elképzelésem egyébként a jogról sem volt, láttam persze a tévében a *Jogi esetek* vagy a *Kék fény*

Dr. Pencz Kornél

c. műsort, de többet nem nagyon tudtam róla. Mindenesetre jogra jelentkeztem először Budapestre (voltak ott rokonok, így a szállás meg lett volna oldva), de oda elsőre nem vettek fel, a következő évben viszont már Pécsre próbálkoztam, ahová be is jutottam. Ezt azóta sem bántam meg. Pécssett nem annyira szakmai értelemben értek meghatározó hatások, hanem inkább a világképem formálása szempontjából. Akit ebben ki kell emelnem, az *Kajtár István* jogtörténész professzor, vele hamar össze is barátkoztam, a végzés után is sokat látogattam a tanszékére. Nagyon sok dolog érdekelt, így egyebek mellett a családfakutatás és a jogi szimbolika is. Tisztelettel emlékszem az egyébként bajai születésű *Lábady Tamás* professzorra is, aki nekem polgári jogot oktatott, akkoriban épp alkotmánybíró volt, később pedig a Pécsi Ítéltábla elnöke lett. Nagy műveltségű, humánus ember, nagyszerű előadó volt; sokat lehetett tőle arról tanulni, milyen is a jó bírósági ügyvédi magatartást pedig *Bagi Istvántól* tanultam, később ő is alkotmánybíró lett, nekünk az egyetemen szemináriumokat tartott, nyári gyakorlaton is voltam az ügyvédi irodájában. Érdekes módon a büntetőjoghoz – amely végül a szakterületem lett – akkor még nem kötődtem.

– Mai fejjel kinek ajánlanád a jogi tanulmányokat?

– Nehéz erre válaszolni, hiszen a jogi pálya nagyon szerteágazó tevékenységeket foglal magában. Én már annyira elköteleződtem a bírói pálya mellett, hogy ma el sem tudnám képzelni, hogy ügyvéd, netán ügyész vagy jegyző legyek. De épp ez az előny: a jogi végzettséggel sokféle lehet

mozdulni, jól ki lehet egészíteni. A jog ismerete pedig egyébként is fontos, hiszen a jogszabályok egész életünket átszövik, és a joghoz kapcsolódó logikai gondolkodást, a dolgok összefüggéseit meg lehet tanulni. Ettől én még a saját gyermekeimet nem ösztönözöm a jogi egyetem felé, nem feltétlenül akarok jogászdinasztiát alapítani. Persze ettől még lehet, hogy a nagyobbik lányom erre indul el, de még van ideje eldönteni, hiszen csak 14 éves.

– *Hogyan lett belőled éppen bíró?*

– Az egyetem elvégzése után voltam ügyvédnél (Koch Györgynél) is, gyakorlaton, de akkorra már éreztem, hogy az a jó, ha én dönthetek, és az igazság keresésének szándéka mindig erős volt bennem. Ugyanakkor hiányzik belőlem az ügyvédeknek szükséges menedzseri szemlélet, én inkább hivatalnok típus vagyok. Nagyon fontos, hogy a bíró független, csak a jogszabályoknak van alávetve, és nekem az is tetszett, hogy mindig én mondhatom ki az utolsó szót, és ebbe nem szólhat bele senki. Ezért jelentkeztem a bíróságra (bár egyébként az ügyészségre is), de volt ügyvédjelölti állásajánlatom is. Mindegyikre felvettek, de végül aztán a bíróságon kezdtem fogalmazóként.

– *Szerinted mi teszi a jó bírót, és mitől lehet rossz?*

– Alapvetően azt gondolom (de Lábady professzortól is ezt tanultam), hogy az a rossz bíró, aki nem látja az embert. Ha bármilyen népharag kész is valakinek a fejét követelni – büntetőügyekben aztán különösen! –, ott is látni kell az embert. Mindenki esendő, mindenki követhet el hibát, bár vannak notórius bűnözők is. De még ezekben az esetekben is vizsgálni kell, mik a körülmények, hogyan jutott el az adott bűncselekmény elkövetéséig, mi várható rá, arányos-e a büntetés, nem okozok-e nagyobb kárt vele... Át kell érezni a sértett sorsát is, hiszen őt mindenképpen valamilyen sérelem érte, és elvárná, hogy valahogyan kompenzáljuk ezért. Ebben meg kell találni az egyensúlyt: a vádlottra se feltétlenül bunkósbottal sújtsunk (de azért legyen határozott az ítélet), de a sértett se érezze úgy, hogy a bíró „simogatja” a bűnözőt. A legnagyobb hiba, amit egy bíró emberileg elkövethet, hogy magas lóról beszél az ügyféllel, és a saját felsőbbrendűségét érezteti vele, ha pedig az illető rutintalan-ságból visszakérdez, akkor felháborodva kioktatja arról, hogy itt csak ő kérdezhet. (Magam is voltam már tanúja ilyen bírászkodásnak.) A jó bíró pedig vegye figyelembe, hogy a határidők nem azért vannak, hogy gúzsba kössék az embert, de azt is, hogy hosszabb idő elteltével a büntetés súlya is

Az AKuFF-alapítók a 2000-es évek elején

más, mint ha kevéssel az eset után szabják ki. Biztosan én sem mindig tudom ezt jól csinálni, de igyekezni kell előrehaladni, és mindent figyelembe venni. Nem szabad elfelejteni, honnan jöttünk, és azt sem, hogy mi is kerülhetünk hasonló szituációba.

– *Mikor érzed magad elégedettnek egy tárgyaláson?*

– Elégedettséget legfeljebb akkor érzek, amikor a lezárt ügyet írásba foglalom (különösen fellebbezés esetén), és azt érzem, hogy minden a helyén van, hogy nem indulatból hoztam ítéletet, és ezt még húsz-harminc nap múltán is, amikor írásba foglalom, ugyanígy látom. Az igazi megnyugvás meg persze az, amikor másodfokon is megerősítik a döntésemet. Az főleg jól tud esni, ha mondjuk a másodfokú ítélet indoklásában elejtenek egy-egy mondatot arról, hogy alaposan indokolt, szép ítélet született, minden indoklással egyetértenek, minden körülményt figyelembe vettem stb.

– *Sokszor halljuk, hogy a jog- és igazságszolgáltatás nem mindig találkozik. Mi a véleményed erről?*

– Érzem én is ezt, bár talán nem is annyira a kardinális, sokkal inkább a „divatbűncselekményekkel” kapcsolatosan. Ezeket a sajtó hajlamos felkapni, és az internet világában bárki kész véleményt nyilvánítani, és ezzel egyfajta nyomást helyezni a bíróságra. Nem is irigylem a pesti kollégákat, ahol sok sajtónyilvánosságot kapó eljárás van. Sokan mondják azt, hogy pl. a móri rablógyilkosságban született első ítélet megszületésében szerepet játszhatott, hogy a bíró öntudatlanul a közvélemény

és a sajtó nyomásának engedve hozott téves ítéletet, pedig egyébként kiváló szakember volt. Hasonló a helyzet sokszor az állatkinzásos ügyekben is, ahol a népharag nagyon könnyen követel letöltendő szabadságvesztést az elkövetőre (most nem a szándékos szadizmusra gondolok), de a bírónak a büntető törvénykönyv szabályai szerint kell eljárnia. És éppúgy, mint más bűncselekmények vizsgálata esetében, itt is figyelembe kell vennie az illető előéletét, a kínzás (ha az volt) mértékét, és nem azt, hogy mennyien kívánják a vérért, és mennyien szeretnének neki hasonló szenvedést okozni, mint amit az állat átélt. Én más külső tényező befolyásolási kísérletét nem érzem a bíróságon.

– *Vannak még ezen pályán álmaid?*

– Igazából nincsenek. Jó néhány éve úgy érzem, hogy amit akartam a pályán, elértem. Ma már nemcsak bíró, hanem országos szintű európai jogi szaktanácsadó bíró is vagyok. Itt nem konkrét ügyeket oldok meg, hanem más bíró kollégáknak segítek, ha nem tudják értelmezni az európai uniós vagy nemzetközi jogi együttműködésekkel kapcsolatos jogszabályokat, ami olykor tényleg nem egyszerű. Ilyenkor mi, szaktanácsadók segítünk ebben, de abban is, hová kell fordulni, illetve hogyan kell alkalmazni a szabályokat, külföldi kapcsolatfelvételen stb. Ehhez a nyelvtudás elengedhetetlen, én főleg a német és osztrák vonalon vagyok jártas. Egyszerűen: jól érzem magam a bőrömben, a helyemen vagyok, nem pályázom sem törvényszéki, sem annál magasabb pozíciókba, és nagyobb város járásbíróvá sem vágyom. Általában

jóban vagyok a kollégáimmal, szeretem a munkám változatosságát is: mindenféle ügy kerülhet elém, ami egy járásbírósgon előfordulhat, elégedett vagyok.

– *Hogyan találtál rá a Magyarországon sokáig alig ismert családfakutatásra?*

– Sokáig a családfakutatás idehaza csak a nemesi családok genealógiai kutatását jelentette, én is ilyen összefüggésben hallottam róla először. Viszont elég hamar találkoztam Paul Flach Vaskútról szóló, német nyelvű monográfiájával, ahol a község története mellett a legtöbb helyi család eredetével is foglalkozott, kutatásaiban sok esetben a német őshazáig is eljutott. Ez akkor még igen rendkívülinek számított. Én a pécsi egyetemen ismerkedtem meg dr. Petz Gáborral (ma a Vízügy jogtanácsosa), aki akkor ebben a témában előrébb járt nálam, de mindkettőnket nagyon érdekelt, én igazából ekkor fogtam bele a kutatásba a Belvárosi Plébánián, illetve Vaskúton. Mindkét plébános (Tajdina József, illetve Schindler Mátyás) nagyon pozitívan állt a dologhoz. A nagy fordulatot az hozta, hogy Pécssett megismertük Hengl Nándort, aki erre az időre a Baranya megyei németiség betelepüléséről, származásáról több könyvet is kiadott már, és akkor még aktívan működött is. Köré szerveződött jó néhány fiatal, német származású családfakutató (a feleségemet is ebben a körben ismertem meg), ő hívta fel a figyelmünket arra, hogy Németországban létezik családfakutató egyesület. Ezek kiadványait, a családkönyveket a pécsi Lenau-házban láttam először, ilyesmi Magyarországon akkoriban nem is létezett. Egyesületként is csak a nagy múltú Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságról és az általa kiadott Turul c. lapról tudtunk, amely hasonló dolgokkal foglalkozik. Ebből a szempontból szerencsés volt, hogy egyetemre Pécsre kerültem, hiszen ott az egyetemi könyvtárban is sok szakirodalommal találkozhattam, és ha ez nincs, talán csak most tudnék belekezdni a kutatómunkába, és keresném a lehetőségeket. Természetesen én is a saját családom őseinek felkutatásával kezdtem a munkát, és hosszabb idő és sok kutatás után mára egyes vonalakon a 16. században, a német őshazában élt konkrét személyekig vissza tudtam vezetni a származásomat, más ágaknál viszont már a 19. század elején elakadtam. Szinte minden hajósi eredetű őseimet az 1600-as évekig meg tudtam találni, akár 4-5, még az őshazában élt generációt is.

– *Hogy született meg a nemrégiben jubiláló családfakutató egyesület?*

– Hamar találkoztunk a Németországban működő AKdFF (Arbeitskreis

Donauschwäbischer Familienforscher/ Duna menti Sváb Családfakutatók Egyesülete) kiadványaival, és Hengl Nándor révén kapcsolatba kerültem velük, majd be is léptem hozzájuk. Úgy gondoltam, hogy ilyenfajta kiadványokat nekünk is kellenek csinálnunk. Eleinte ez velük együttműködve merült fel, de abból nem lett semmi. Aztán már végzett jogászként – amikor már többet tudtunk az egyesület-alapítás jogi szabályairól is – melegítettük

fel az ötletet Petz Gáborral egy budapesti továbbképzés alkalmával. Hamar megalkottuk az alapszabályt, és megkerestük mindazokat, akikkel megmaradt a kapcsolatunk a pécsi időkből, hogy érdekelné-e őket. Miután igent mondtak, Baján gyűltünk össze, és megalapítottuk az AKuFF-ot (*Arbeitskreis ungarndeutscher Familienforscher/ Magyarországi Németek Családfakutató Egyesülete*). Kezdetben alig voltunk meg tízen – ennyi ember szükséges az alapításhoz –, de aztán a helyi német közösségből is beléptek néhányan, hogy ez ne lehessen akadály. Mára 200-nál is több tagsági számot adtunk ki, ténylegesen nagyjából 130 aktív tagunk van, hiszen voltak, akik közben elhunytak vagy kiléptek tőlünk – az ő számukat nem adjuk ki újra.

– *Van módszertani különbség a magyarországi német és a magyar családfakutatók között?*

– Bizonyos szempontból igen. A genealógia szabályai természetesen ugyanazok. Inkább az a különbség, hogy mi, németek, támaszkodhatunk a települési családkönyvekre, a magyaroknál ilyen nem nagyon létezik. A németeknél ennek már évszázados hagyománya volt, később pedig erre a hagyományra kapcsolódott a kitelepített németek közül néhány lelkes kutató, akiket érdekelt a múltjuk, és elkezdtek feldolgozni szülőfalujuk anyakönyveit, amelyekből újabb családkönyvek születtek. (Ez nagyobb részben a Bánátra vonatkozik, de a Bácska sem elhanyagolható.) Másik különbség, hogy a magyarországi német ősök kutatásában egy idő után óhatatlanul eljutsz egy pontig, amikor az Magyarországon tovább nem folytatható. A külföldi (németországi, ausztriai, de akár csehországi) kutatásokhoz már további ismeretek is szükségesek lehetnek,

Az egyesület által nemrégiben alapított Paul Flach-díj

pl. a gót betűs (helyesebben: kurrent) írás olvasásának képessége. Ezzel ma már a németeknek is gondjai vannak. És persze a latin és német nyelvismeret is hasznos. Ezen túl lehet olyan forrásokra (pl. betelepítési, kivándorlási listákra) is támaszkodni, amilyenek magyar települések esetében nem állnak rendelkezésre. És ma már elég sok online adatbázis is létezik német nyelvterületen, amelyeket ugyancsak jól lehet hasznosítani. A munkamódszer persze alapvetően ugyanaz. Mára németországi adatok beszerzéséhez nem is kell feltétlenül kiutazni vagy épp ottani plébánosok/adminisztrátorok önzetlen segítségével bízni, hiszen rengeteg adat, digitalizált anyakönyv megtalálható az interneten is. Persze a kinyert adatokat továbbra is ellenőrizni, értelmezni kell, de ez sokkal gyorsabban végrehajtható, mint akkor, amikor a munkánkat megkezdtük.

– *Mivel jár számodra az egyesület elnöki funkciója?*

– Talán szerénytelenül hangzik, de nélkülüm ez az egyesület aligha létezne – ez egyszerre hálás és hálátlan dolog is. Lehet, hogy azért maradtam elnök, mert nincs is más, aki elvállalná az ezzel járó munkát. Nyom a latban az is, hogy most már 25 év tapasztalatával rendelkezem a kutatómunkában, és talán az is, hogy jogászként jobban átlátom az egyesületi léttel kapcsolatos jogi ügyeket, és hogy bizonyos szintig eljuttattam az egyesületet. Az elnöki funkció nem hatalmat, hanem inkább munkát jelent: én állítom össze és szerkesztem a kétnyelvű újságunkat, részben én fordítom a benne megjelenő cikkeket. Az AKuFF Hírmondó (AKuFF-Bote) immár 16 éve létezik, 42 számot adtunk ki belőle mindeddig, számonként 150-200 példányban. Jelen-

tős részben én szervezem meg a rendszeres egyesületi találkozókat, bár ebben a tagoktól is segítséget kapok, hiszen ezeket mindig az ország más és más német településén tartjuk. És persze van sok adminisztratív feladat is, bár a 3 tagú elnökség ebben sok terhet levesz a vállamról, különösen *Knollné Bakonyi Andrea*, aki nagyszerűen ért a pályázatokhoz, amelyek nélkül anyagilag sehol sem tartanánk. Egyelőre tehát még bírom, és a lelkiismeret hajt előre. Igyekszem segíteni azoknak is, akik a Facebook-fórumunkon jelzik, hogy segítségre szorulnak (itt nem csak a tagjaink vannak fenn), és ezt értékelik is.

– *Hogyan választjátok ki az előadókat, akiket a rendezvényeitekre meghívtok?*

– Az egyesületi találkozóinknak mára kialakult rendje van, a többségnek ez tetszik is. Ha elmegyünk valahova, akkor ott mindig van helybeli vagy onnan elszármazott tagunk és/vagy előadónk, és persze az a legjobb, ha az illető a helyi németek történetéről tud újdonságokat mondani, netán még a genealógiához is kapcsolódik. Sokszor kedveskednek nekünk valamilyen helyi kultúrprogrammal (táncsoport, kórus, zenekar fellépése), aztán van egy közös ebéd, ami nagyszerű lehetőség az ismerkedésre a tagok között, nagyon jó beszélgetések alakulhatnak ki. A délután folyamán pedig kisebb, vezetett kirándulás keretében meg lehet ismerni a rendező települést. A meghívott előadók kiválasztásában szerepet játszik az is, hogy segítsék a genealógiai munkát: fontos, hogy ne csak szikár adatokat gyűjtsünk össze, hanem lássuk meg a családi dolgok, események történelmi hátterét, az ősök kultúráját is. Miután több más német szervezetben is tag vagyok, így sok előadónkat ismertem már korábban is.

– *Az egyesület nemrégiben születésnapot ünnepelt. Melyek voltak az első 20 év mérföldkövei?*

– Valójában már 21 évesek vagyunk, hiszen 2000 novemberében alakultunk, csak a covid miatt nem tudtuk ezt az évforduló idején megünnepelni. Talán jobb is így, mert a következő nyáron jobban ráértek az emberek. Fontos mérföldkö, hogy a kezdeti, baráti kapcsolatokon alapuló körből má-

Az AKuFF 2021. évi, 20 éves jubileumi találkozásjának résztvevői Baján

ra valóban országos szervezetté nőttünk, szinte mindenhol vannak aktív tagjaink. Fontos határpont volt, amikor kiadtuk az első könyvet, amelyet aztán újabbak is követtek; főleg, hogy egy könyv összeállítása, kiadása, majd értékesítése nem könnyű feladat manapság. 5 év után indult meg a folyóiratunk, és ezzel is eljutottunk oda, hogy érdekes – főleg persze családtörténethez, illetve egy-egy település történetéhez kapcsolódó – írásokkal van tele, és már elég vastag kiadványok ezek. Bízom benne, hogy továbbra is tartjuk a színvonalat. Nagyon fontosnak tartom a kapcsolatunkat a németországi AKdFF-fel, akik elismernek minket és a munkánkat, és könyvekkel is elláttak bennünket. Hasonlóan fontos a *Familia Austriával* való együttműködésünk; kölcsönösen tiszteljük egymást. Különösen büszke vagyok a tavaly nyári 20 éves találkozóinkra, amely mindegyik korábbi felülmúlta.

– *E találkozón jelentetted be, hogy díjat is alapítottatok. Mit kell tudni erről?*

– A díj az én ötletemből született, ugyanis olyan elismerés, amely kifejezetten a magyarországi németek genealógiájával foglalkozó személynek lenne adható, korábban nem létezett. Szempont volt, hogy a díj a nemzetiséghez kötődjön, de független legyen az országos német önkormányzattól, továbbá ne váljon évente ismétlődő kötelező ceremóniává. Csak annyian kapják meg, ahányan valóban megérdemlik. Igényes megjelenést is terveztünk hozzá. A díj névadója, Paul Flach nekem a legnagyobb példaképem az egész életével.

Kora ifjúságától kezdve dolgozott a magyarországi németekért, és ezt azután is folytatta, hogy a második világháború után Nyugat-Németországba távozott. Előbb sokakat segített az ottani integrációban kitelepített honfitársainak, majd az elsők között kezdte kutatni a bácskai németek származását és helytörténetét is. Úgy érzem, hogy ennek ellenére némileg el van felejtve manapság. (Ha rajtam múlna, róla nevezném el a bajai német iskolát.) Petz Gábor barátom egyebek mellett a kitüntetést is kiválóan ért, így sok-sok elővázlat után ő tervezte meg a díj formáját. Az igazi értékét pedig az egyedisége adja. Elsőre hárman kapták meg: *Hengl Nándor* (hiszen mi is tőle indultunk), *Johann Bayer* és *Müller György*. Jelölésükkel arra is tudtunk figyelni, hogy hazai és külföldi, illetve katolikus és evangélikus is legyen a díjazottak között, és mind nagy örömmel, de szerényen fogadták. Mindegyikük mögött sok évtizedes kutatás és publikálás van. A döntést az alapító tagokkal kibővített elnökség hozza meg konszenzusos módon.

– *Te magad is több díjat, kitüntetést vehettél át a munkádért. Melyik áll a legközelebb a szívedhez?*

– Bajaiként érzelmileg nagyon fontos volt, amikor megkaptam a *Baja Város Nemzetiségeiért* díjat, a rá következő évben pedig a *Bács-Kiskun Megye Nemzetiségeiért* kitüntetést. Tavaly megkaptam a *Familia Austria Auctor Scientiae* nevű kitüntetését. Ez ugyan „csak” egyesületi kitüntetés, de amikor végignézttem, hogy korábban mi-

lyen szakembereknek, kutatóknak ítélték oda, meg is kérdeztem magamtól, mit keresek köztük, de természetesen nagyon jólesett. A legnagyobb kitüntetés viszont az, amikor a tagságunktól kapok valamit (ahogy legutóbb is történt), mert ilyenkor azt érzem, hogy tényleg érdemes mindezt csinálni.

– *A kisebbséggel foglalkozó egyesület vezetőjeként hogy látod a magyarországi németiség jövőjét?*

– Őszinte leszek: szerintem nincs jövője. Szervezetileg persze még nagyon sokáig működhet, főleg mert összességében a magyarországi nemzetségekkel kapcsolatos jogi szabályozás és támogatási rendszer példás, csak épp a német népcsoport már nem az, ami a kitelepítések előtt vagy akár még utána is egy-két évtizedig volt. Lehet ugyan német nemzetségi iskolákat létrehozni az egykori sváb falvakban, de a gyerekek otthonról már nem hoznak szinte semmi német kultúrát magukkal. (Mondom ezt én, aki szintén keveset hoztam, de én

legalább továbbadok a saját gyermekeimnek, akik német nyelven és szellemben, de jó magyar hazafinak nevelve nőnek nőttek fel.) Lehet persze tánc csoportban vagy kórusban működni, de nem ez tesz egy népcsoportot valódi nemzetséggé, hanem sokkal inkább a nyelv: *nyelvében él a nemzetség is!* A másik baj, hogy a mai Németországgal sem lehet igazán közösséget vállalni. Az átlagos németek nem is tudnak arról, hogy Magyarországon élnek németek, és ez igazán a német államot sem érdekli. Formálisan persze vannak erre adminisztratív szervezetek, küldenek némi pénzbeli támogatást, de számukra ez nem fontos ügy. Persze, őszintén szólva ehhez a mai Németországhoz nem is szeretnék tartozni. Pedig régebben még az is megfordult a fejemben, hogy akár ott is építhetnék (akár jogászi) karriert is, de ma ezt el sem tudnám képzelni, már nyaralni sem szívesen utazom oda. (Pedig korábban mindig oda terveztük a nyaralást, különböző őshazáink meglátogatását, de ma sok olyan dolgot tapasztalok ott, amivel

nem szívesen találkozom.) Rossz azt is látni, hogy mi, akik német szellemben neveljük a gyermekeinket, sokszor szembesülünk azzal, hogy ők a jövőjüket Németországban vagy Ausztriában képzelik el. Nem hiszem, hogy ezt akartuk elérni. Bár egyesek azt mondják, hogy sokan közülük rövid időn belül haza fognak térni, mert nem jó irányba mennek arrafelé a dolgok.

– *Mesélj valami a családdodról!*

– A feleségem (*Pencz-Amrein Ilona*) mecseknádasdi, igazi sváb, pontosabban frank lány (ott elég homogén származású a lakosság). Ez a falu még ma is szinte tiszta német, még a nyelvi dialektus is elég jól él. A feleségem is csak az óvodában tanult meg magyarul. (Anyósom bonyhádi német eredetű.) Szakmája közgazdász, Pécssett dolgozva SAP-val (*integrált vállalatirányítási rendszer – M. J.*) foglalkozik. Két lányunk van, mindketten német anyanyelvűek, egyikük 14, a másik 11 és fél éves. Mindketten Pécssett járnak iskolába a Koch Valéria Iskolaközpontba. ■

A Teremtés Kapujának születése

Nagy-Löki Lajos

bútorasztalos-fafaragó mester

■ A 19. századtól Európa országai élénk gazdasági és kulturális változásokat éltek át. 1848 forradalmi hulláma elkerülte Angliát, de tegyük hozzá, hogy ők már túl voltak a Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyságának megalapításán. Franciaországban demokratikus lendület kíséri a „második köztársaság” megalapítását, de ezzel egyidejűleg szükséges igény mutatkozott Párizs újjáépítésére is. Németország forradalmi tüzeit hamar eloltották, az ipari forradalom viszont modernizálta a gazdaságot, az 1871-ben egyesült ország népessége robbanásszerűen megnőtt, hatalmas igény támadt az egyetemekre, a német kultúra virágzásnak indult. Az európai művészeteknek sok tekintetben a római művészet volt a fundamentuma, melynek építészeti és díszítő formáit előszeretettel alkalmazták a 19. századi díszítő mesterek és építészek is. Talán nem véletlen, hogy Párizs újjáépítői is Itáliában keresték ihletésüket, említhetjük a Bonaparte Napóleon császár győzelmi dicsőségére emelt diadalív (Arc de Triomphe) építését vagy a *Georges Eugène Haussmann* báró által irányított urbanizációt is.

A korszak nemcsak gazdasági, hanem kulturális versenynek is színtere volt. Az újjáépített Párizs az 1900-as évek elején szá-

mos világkiállításnak adott otthont. Ipari és képzőművészeti alkotásokkal az Osztrák-Magyar Monarchia országai, Szent István koronája földjeinek művészei éppúgy részt vettek a kiállításon, mint nyugati kortársaik. Baja városa sem szűkölködött a kiállítások szervezésében, hiszen a *Gyümölcsészeti Egylet* 1889 óta tartott terménybemutató kiállításokat, de említhetjük példaként az 1900. június 10–24. között rendezett iparkiállítást vagy az 1904-es bajai műkiállítást is. Városunk ez idő tájt állította helyre a nagy pestisjárvány emlékére emelt Szentháromság szobrot (1881), és az időközben városházává lett Grassalkovich-kastélyt 1841 után immár másodszer rekonstruálták (1896–98).

A 19. század második felében, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc után, 1853-ban született Budapesten *Hargita* (eredeti nevén *Scheffler*) Nándor szobrász. Budapesti közép- és képzőművészeti iskoláit követően tanulmányait (sok kortársához hasonlóan) külföldön végezte. *Trefort Ágoston*, az akkori kultuszminiszter 1886-ban a budapesti felső ipari iskolához mintázó tanárnak nevezte ki, s mint ilyen, dekoratív szobrászként közreműködött számos monumentális fővárosi építkezés munkálataiban. Hét évi sikeres tevékenysége után 1893-ban, az akkor alapított székelyudvarhelyi *Állami Kő- és Agyagipari*

Hargita Nándor eredeti, mára elveszett domborműve az egykori Udvarhely vármegye címerével

Szakiskolához nevezte ki igazgatónak. (*Ennek egykori épületében ma a Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola működik, amellyel a bajai Szent László ÁMK Ének-Zenei Iskolája testvériskolai kapcsolatot ápol – a szerk.*) Ezt követően minden idejét az oktatásnak, a művészeti nevelésnek szentelte, az országos iparművészeti

pályázatok majdnem mindegyikén részt vett. 1896-ban kiváló eredményes tanítási és helyes irányú vezetésért Budapesten Millenniumi Nagyjéremmel tüntették ki, míg 1906-ban, Milánóban, az iparművészeti kiállításon Grand Prix díjat nyertek el az iskola által kiállított tárgyak, amelyek jó részét az igazgató tervezte. (Magát Hargita Nándort pedig aranyéremmel jutalmazták.) Lelkes mozgatórugója volt az ipari kiállítások szervezésének is, Székelyudvarhelyen és környékén számos köztéri alkotást is készített, sajnos ezek nagy része ma már nem látható. 1913-ban hunyt el, sírja a Szent Miklós-hegyi székelyudvarhelyi katolikus temetőben található.

De hogyan kapcsolódik Hargita Nándor munkássága Bajához? Joggal teheti fel kérdését a kedves olvasó. 2021-ben genealógiai adatokat gyűjtöttem családfám elkészítéséhez, s ennek kapcsán Tamási Áron szülőfalujából, Farkaslakáról elküldték nekem Hargita Nándor mára elveszett, de korábban világkiállításon díjazott emléktáblájának fotóját. A székelykapu formáját öltő dombormű azonnal elnyerte tetszésemet, és elhatároztam, hogy elkészítem a kapu utánzott (nem másolt) formájára a *Teremtés Kapuja* című diófa reliefet.

Mint ahogy egyik dédapám épp abban a korban született Székelyudvarhelyen, talán ez is fokozta alkotásvágyamat. Családom ugyanis székelyföldi származású, a második világháború idején kerültünk a Bácskába, a mai Szerbia területén fekvő délvidéki Bácspalánkára. Ide kerülésüknek kettős indoka volt: egyrészt honvédó erdélyi vitézi érdemeik kapcsán kaptak területeket a Bácskában, másrészt a déli határok megvédése is feladatuk volt az 1941-ben visszacsatolt délvidéki Palánkán. A háború befejezése előtt két héttel el kellett hagyniuk lakhelyüket, a székely vitézfalu lakóit családjukkal együtt a mai Magyarország területére telepítették át. Édesanyám így két székely család házaságából már itt, a Bácskában született.

Ebből a székelységből merítem én is a famegmunkálásának szeretetét, hiszen családom több nemzedék óta a földművelés és honvédelem mellett népi fimesterségekkel foglalkozik. A családi hagyományokat követve én 12 évesen tanultam meg Pécssett a faragást egy székelyföldi kapufaragó rokonomtól.

Az általam újraalkotott emléktábla márványból készült eredetije az 1900-as párizsi világkiállításra készült, később Udvarhely vármegye székházát díszítette, de mára nyoma veszett, csak fényképek maradtak fenn róla. A fennmaradt fotókon gazdag faragású székelykapura emlékeztető keretben

márványtáblát láthatunk. „Belső záródású félköríves, a közepén az egykori Udvarhely vármegye címerét láthatjuk, két oldalán a két címeralak, jobb oldalt lófőszékely, bal oldalt közszékely. A keret két oldalán gazdag, a helyi székelykapuk faragványaihoz stilizált motívumok futnak fel, palmettáiban végződve. Fenn galambbúgos faragott gerenda, az emléktábla teteje szegmensíves végződésű. Hargita Nándor érdekesen illeszti be a helyi jellegzetességnek számító székelykapuk motívumait az emléktáblába. Hargita ezen munkája is a magyaros szecesszió fő célkitűzését tükrözi, melynek szándéka egy önálló nemzeti stílus megteremtése a népművészet formakincseinek felhasználásával. Munkáira egyébként jellemzőek az egyetemes szecesszió formaelemei is [...] – írja az eredeti műről Kelemen Albert erdélyi kultúrtörténész. (A Székelyudvarhelyi Kő- és Agyagipari Szakiskola fennmaradt művészeti emlékeiről = *Aeropolis. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok II. Székelyudvarhely, 2002. 96–110.*)

Mint fentebb olvasható, a mű alkotója, Hargita Nándor Székelyudvarhely címerét helyezte el az emléktáblája felső részére, én viszont szülővárosom, Baja címerével igyekeztem díszíteni a diófából készült domborművet. „...Baja Város címere mindig a paradicsomi jelenetet tünteti fel. Ádám és Éva az almafa alatt, melyen a kígyó is látható...” (Dr. Rapcsányi Jakab: *Baja és Bács-Bodrog vármegye községei. Magyar Városok Monográfiája, XIV. kötet*). A felül barokk koronával díszített Ádám és Éva teremtés jelenete nem véletlenül jelenik meg Baja város címerében, hiszen „a város születésnapja” (mezővárossá

Nagy-Löki Lajos újragondolt alkotása, benne Baja címerének motívumaival

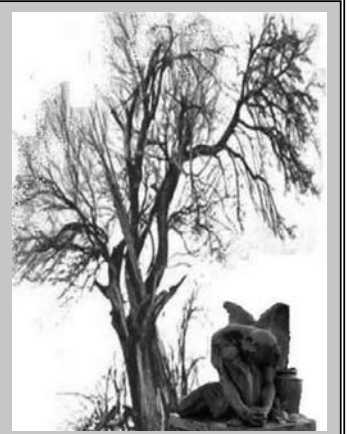
nyilvánításának napja) is december 24., azaz Ádám és Éva napjára esik. A dombormű formailag egy székelykapuban ad helyet a teremtésnek, melynek részleteiben a bűnbeesés előtti állapotot tükrözi, de átmenetet képez a teremtés ószövetségi története és az Evangélium örömmüzenete között.

Számomra a Székelyföldhöz való kapcsolódás kifejezése olyan kimeríthetetlen ajándék, melynek kibontását és megőrzését a székelység nemzeti hagyatékából merítem. Úgy érzem, kötelességem ezen ritka ajándékok kibontása, megőrzése, művelése. Munkáimmal szeretnék én is olyan ajándékot adni, melyek személyes érzelmeim alapján kifejezik az erdélyi nemzeti kultúra iránt érzett szeretetemet és tiszteletemet. Elkészült munkámmal egyszerre tisztelgek őseim származási helye és szülővárosom előtt. ■

Elhunyt Schmidt Lajos

Lapzártakor kaptuk a szomorú hírt, hogy hosszú betegség után, 79 éves korában meghalt SCHMIDT LAJOS, a III. Béla Gimnázium nyugalmazott testnevelő tanára, a Bajai SK kupagyőztes, magyar bajnoki ezüst- és bronzérmes férfi kosárlabdacsapatának egykori másod-edzője, városunk sportéletének ismert alakja. A kiváló sportemberről terveink szerint márciusi lapszámunkban emlékezünk meg részletesebben.

Szerkesztőségünk nevében őszinte részvétünket fejezzük ki az elhunyt családjának, nyugodjék békében!

Tájak, városok, emberek

■ Júniusi lapszámunkban hosszabb interjút olvashattak Buzetky Győzővel, a magyar természetvédelem kiemelkedő alakjával. Már abból is kiderült, hogy számos minőségében vagy épp kutatóként a világ sok, az átlagember számára nem ismert pontján töltött el hosszabb időt, és volt alkalma megismerkedni a különféle népek szokásaival és gondolkodásmódjával. Az alábbi összeállításban külföldi élményeiből nyújt át egy csokorra valót.

Buzetky Győző Görögök

■ Valamikor a kilencvenes évek közepén, a Világ Vadvédelmi Alapjának (WWF) szervezésében részt vettem egy tréningen Görögországban, a *Dadja* nevű védett területen. Szolgálati terepjárával mentem, kerülőúton: Románián, Bulgárián és Törökországon keresztül, mivel háború volt Szerbiában. *Kalocsa Béla* barátunkat és kedvesét, *Enikőt* is vittem magammal, mivel tavasz volt, és Isztambulban a fekete gólyák Boszporusz feletti vonulását kellett tanulmányozniuk. Isztambultól már egyedül mentem tovább. A terület Észak-Görögországban volt, a fakó keselyűk fontos élőhelyén.

Tiszteletünkre több „bulit” is szerveztek a helybeliek. Hasonló meleg szeretetet és barátságot, mint közöttük, még sehol máshol nem éreztem! Engem egy kedves, a szigetekről származó kollégáné kezdett „gardírozni”. Valahogy egymás mellé szegődtünk, már nem emlékszem, hogyan. Egyik este levitt a faluba, a kocsmába. Ezeket ott *tavernának* nevezik. Az asztaloknál a helybeliek itták a megszokott, olcsó recinás borukat. Ezt nyitott kádakban erjesztik, majd a felületüket folyékony gyantával zárják le. Ez adja a neki recinás ízt.

A lányt többen üdvözlötték, mivel ismerték, majd meghívtak bennünket az egyik asztalhoz. Beszélgettünk. Egyszer csak felállt egy ismeretlen öreg, és minden előzmény nélkül a következőt mondta: „*Gyere velem, idegen, a házamba, mert ott meg szeretnélek ajándékozni valamivel!*” Rövid séta után bementünk a házba. Ott a konyhában az öreg elővett a sarokból egy gyönyörű, faragott pástorbót, és csak annyit mondott: „*Ezt én faragtam, vidd magaddal emlékül!*”

Másnap éjszakába nyúló búcsúbuli volt. Sokat táncoltunk és ittunk. Reggel indulnom kellett. A lánnyal még megbeszéltük, hogy találkozunk, és megmutatja a fakó keselyűk etetőhelyét. Azt hittem, már nem jön el, de ott volt, álmosan, fáradtan, és egy macskát simogatott a vállán. Gyönyörű látvány volt. Aztán megnéztük a kese-

lyűket, majd elbúcsúztunk. Többet nem hallottam felőle. A pástorbót azóta is az ajtó mellett, a sarokba állítva őrzöm.

Olaszok

Már egyszer említettem, hogy a hetvenes évek végére olyan nagy számban gyűrűztük a nádi énekesmadarakat a fülöp házi Kondor-tavon, hogy vonulási időben elindultunk annak reményében, hogy valahol útközben visszafoghatjuk őket. Az első ilyen ötletünk Málta, illetve *Gozo* szigete volt, mivel az olasz csizma, Szicília és Málta ismert vonulási útvonalak Afrika felé. Gozón élt későbbi barátunk, a Máltai Madártani Egyesület elnöke. 1983 őszén indultunk egy bogárhátú Volkswagennel. Társaim *Kalocsa Béla* barátom és a feleségem voltak. Késő éjszaka érkeztünk *Triszte*-be. A város kihalt volt, és nem tudtuk, hol keressünk szállást. Leálltunk valahol egy parkolóban. Egyszer csak észrevettük, hogy a kihalt utcában egy férfi áll egy kaputelefonnál. Odamentünk, hogy tanácsot kérjünk. Megkérdezte, honnan jöttünk, majd minden előzmény nélkül a következőt mondta: „*Van egy kikötőm nem messze, és ott van egy lakókocsim. Felmegyek, szólok*

a feleségemnek, hogy adjon takarókat, aztán gyertek utánam!”

Ez egy kis jachtkikötő volt, ahol egy öreg német hajótulajdonos volt az őr. A lakókocsi tökéletes volt. Reggel jött, kinyitotta a telepet, az emberei már sorakoztak a kapu előtt, még reggelit is kaptunk. Elbúcsúztunk, és még a köszönetünket is visszautasította!

Szicíliaiak

Ugyanennél az utazásnál a szicíliai *Syracusából* kellett áthajóznunk Máltára. Miután behajóztunk, már a felső fedélzeten leszállított bennünket egy kreolbőrű szicíliai, mert az autónkon látta, hogy magyarok vagyunk, neki pedig sok barátja van Magyarországon. A sok buta maffiatörténet után kissé fenntartással fogadtuk a közeledését. Elmondta, hogy egy szállodába felüldülni jött Máltára, adott egy névkártyát, és mindenki ment a maga dolga után. Barátunk várt bennünket a kikötőben.

A felejthetetlen gozói expedíció után a komppal ismételtén megérkeztünk *Syracusába*. Hétvége volt, és így nem tudtuk beváltani az akkor még aktuális üzemanyag-utalványainkat. A pénzünkből nem akartunk költeni, mivel abból – természetesen – kevés volt. Tanácsstalanságunkban eszünkbe jutott szicíliai ismerősünk, és felhívtuk telefonon. A felesége vette fel, majd átadta a férjének. Megkérdezte, hol vagyunk. Mondtuk, hogy a kikötőnél ülünk egy padon. Azt mondta, hogy tíz perc múlva jön. Megérkezett egy akkor nagyon

A görögök kedvelt bora, a recina és a tengerparti hangulat

menőnek számító, kacsalábon forgó Alfa Romeoval. Elmondta, hogy van egy teniszpályája, odavisz bennünket, és ott meg is szállhatunk. Felesége autóval takarókat hozott utánunk, és egyben meghívtak egy esti családi összejövetelükre. Itt megérezhettük, hogy milyen egy olaszországi nagycsalád. Volt étel ital, szólt a zene, mindenki táncolt mindenkivel, nagyszülők az unokákkal, emlékezetes és csodálatos este volt.

Másnap beváltottuk az utalványainkat, és megálltunk egy benzinkútnál. Barátunk elkísért bennünket, és reggelit rendelt: kapucsínót és süteményeket a közeli kávézóban. Amikor a kútnál fizetni akartunk, kérdeztem: „*Quanta costa?*” (Mennyibe kerül?) A kútkezelő válaszolt: „*No pagare, senior! Pagare mio grande padrone!*” (Nem kell fizetni, uram! A nagymester fizetett.)

A kapucsínót megittuk, a süteményeket megettük, elbúcsúztunk, majd elindultunk hazafelé. Amikor hazaértünk, írtunk egy köszönőlevelet, és meghívtuk hozzánk, ha Magyarországra jön. Választ sem kaptunk. Ő sem kért a hálálkodásunkból!

Mongolok

1978 nyarának elején négyen, *Bankovics Attila* zoológus, *Karáth Imre* filmoperatőr, *Kalocsa Béla* és jómagam felszálltunk a Puskin expresszre. A Magyar Madártani Egyesület aktivistái búcsúztattak bennünket. Moszkvában átszálltunk a transzszibériai vonatra, és hat nap után megérkeztünk Ulan-Batorba. Itt egy barátunk várt bennünket, az Ulan-Bator-i lámaiskola angoltanára. Repülővel mentünk tovább, Bajanhongor megyeszékhelyre. Tervünk az volt, hogy a központi Hangáj-hegység háromezer méterétől végigkövetünk egy vízfolyást a sivatagi végső párolgotatójáig. Ez a Bón Cagan Nur volt. Ez egy Velencei-tó nagyságú sós tó a Góbi-sivatagban. Hátizsákjainkon kívül volt egy élelmiszeres zsákunk meg két gumicsónakunk és három sátrunk. Mindezt rövid távon egyszerre el tudtuk vinni.

Amikor a repülővel megérkeztünk, és leszálltunk a gyepre, megkértünk egy ott várakozó teherautót, hogy vigyen ki bennünket a város szélére, ahol az út egy Mandal nevű hely felé indul. Ezek az utak természetesen a végtelenbe nyúló földutak. Lepakoltunk és vártunk. Egyszer csak egy IZS motorkerékpáron megérkezett egy rendőr. Kiderült, hogy ő a rendőrfőnök. Kérdésére automatikusan adtuk a választ: „*Vengerszkaja zoologicseskaja expedicija*” (Magyar zoológiai expedíció), és Mandalba szeretnének eljutni. „*Rendben van fiúk, akkor hozok egy teherautót, amely oda megy!*” –

A csodálatos Gozo szigete

mondta. Egy idő után valóban megérkezett egy teherautó élén, és azt mondta, hogy ez csak a következő településig megy, ott pakoljunk le, várjunk, és hozza a következőt! A település, amelyet így elértünk, egy jurtafalu volt egy jégkorszaki tó mellett. Bélával elkezdtünk halászni egy befolyó patakban, és az iszapba belesüllyedve meztláb a jégen is csúszkáltunk.

Lovak jöttek inni, több százan együtt. A Kiskunságban megszokott, parti madarak hangjai vettek körbe bennünket, már-már otthon éreztük magunkat. Egyszer csak a távolban megjelent két, rönkökkel megrakott ZIL teherautó egy UAZ felvezetésével. Hozzánk kanyarodtak, és az UAZ-ból barátunk, a rendőrfőnök szállt ki. „*Nu tovarissi, eto dva gruzsovij avtomobil!*” (No, elvtársak, itt van két teherautó!) – mondta. Ezek Mandal felé mennek, pakolhattok! Már a rönkök tetején ültünk, amikor felkiabált: „*És puskátok van-e, fiúk? Mert ha nincs, hozom az enyémet, majd visszaadjátok. Ahova mentek, ott farkasok is vannak!*” A puskát nem kértük, de ekkor olyan utazásunk kezdődött el, amikor sokszor úgy éreztük, hogy most tényleg a világ végére megyünk.

Mandalban, amit a térképen néztünk ki, egy vörösfenyőből épült hídon kívül egy kolostorrom, egy osztályteremként szolgáló, egyszerű lapos tetejű épület egy tanítónővel, valamint néhány jurta volt az egész település. Mi a jurtától távol, egy gránitfal tövében vertünk tanyát. Kék szibériai nőszirmok virágoztak körülöttünk. Közeliünkben volt egy természetes medence kristálytisztá vízzel, benne indiai ludak úszkáltak. Előttünk görgetegek között folyt

a patak, és beláthattuk az egész, végtelen, jégkorszak alkotta völgyet, ahol jakok legeltek.

Napok múlva egy parancsnoki UAZ közeledett felénk. Tisztes távolságban megállt. Láttuk, hogy az autóból kiszáll egy sötét öltönyös, fehér inges, nyakkendős úriember. Odajött hozzánk, és bemutatkozott, hogy ő a megyei tanácselnök. Megkérdezte, kik vagyunk, majd a következő kérdéseket tette fel katonásan: „*Van-e beteg köztetek? Van-e elég élelmiszeretek? Kaptok-e tejet a jurtákból? Van-e valami egyéb problémátok?*” Mondtuk, hogy köszönjük, nincs. Kezet nyújtott, aztán elmentek.

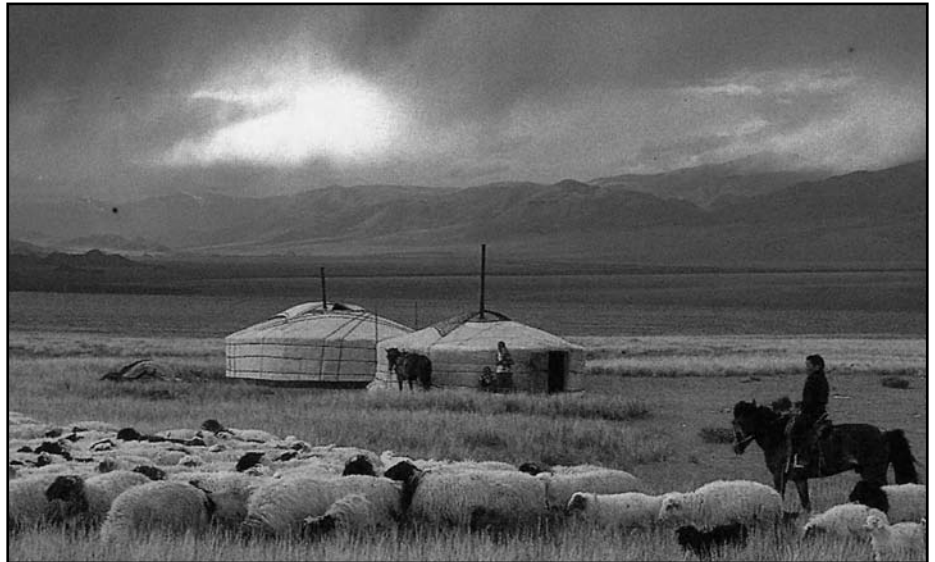
Egy hét múlva visszaküzdöttük magunkat a városba. A patak mellett egy füzesben találtunk táborhelyet. Körülöttünk pocoknyulak szaladgáltak. Tanácsstalanok voltunk, hogyan tovább, mivel a Bón Cagan-tó messze lent volt a Góbiiban. Hogyan jutunk oda? Eszünkbe jutott ismerősünk, a megyei tanácselnök. Elhatároztuk, hogy megkeresük, és segítségét kérjük. Begyalogoltunk a városba. Egy óriási poros tér közepén találtuk meg a megyei tanácsházát. A város egyébként zömében szintén jurtákból állt. A bejáratnál mondtuk, hogy a „szomon-nacsalnyikot” (megyei tanácselnök) keressük. Mondták, hogy várunk kell, mert az emeleten tárgyal. A lépcső alján várakoztunk. Egyszer csak nyílt az ajtó, több ember elindult lefelé, köztük az elnök is.

Már főnről megismert, és köszöntött bennünket: *Számhájno!* – kiabálta, és mi kórusban válaszoltunk az ott szokásos viszont köszönéssel: *Száj számhájno!* Kérésünkre a következőt válaszolta: „*Tudok*

nektek küldeni egy platós UAZ-t. Jobb sajnós nincsen, kicsit rázni fog, de majd kibírjátok. Hol táboroztok?” A patak partján, a hídnál a fűzesben – mondtuk. Vissza-mentünk, összepakoltunk, és vártunk. Tanakodtunk, hogy elhiggyük-e mindezt. Egy óra sem telt el azonban, és ott volt az autó. Térképen megmutattuk a sofőrnek, hogy a patak és a tó találkozásánál tegyen le bennünket. Ezt az utazást sem lehet elfelejteni. Toronyiránt mentünk, keresztül olyan sivatagos területeken, ahol olyan horizontot láttunk körbe, mintha a tengeren lettünk volna. Gazdátlan tevék rohantak előttünk, és nagyon vártuk a tó feltűnését.

A parton megálltunk egy magányos jurta előtt. Az ajtóban állt egy hosszú bajszerű férfi és egy tőpörödött, kopasz asszony, csecsemővel a csupaszból. Időtlen kép volt. Betessékeltek az otthonukba. Kis zsámolyokra leültünk a tűzhely köré. Hallottam a jurta rácsán bőr zsákokban lógó, keverővel megtunkolt *ajrak* pezsgését, a teli csészéket hamarosan a kezünkbe adták, és az italhoz apró száraz süteményeket kaptunk. A mongolok a közhelyszerű *kumis* elnevezést nem használják. Az *ajrak* az ételük és italuk egyben. Mindig annak az állatnak a tejéből készül, amely kéznél van. (Lótejből a legritkábban.) A forró sivatagi száguldás után étel nekem ennyire még soha sem ízlett.

A patak torkolatában ötvenfokos volt a meleg, a mélyedésekben hemzsegett az apró hal, és előttünk egy „Balaton” terült el, de úgy, ahogy azt a Jóisten megteremtette, szállodák, strandok és turisták nélkül. A tó túloldalán a Mongol-Altaj havas csúcsai meredeztek. Paradicsom volt! Bélával

Mandal jurtákból álló települése Mongóliában

ugróegereket kergettünk és varangyfejú gyíkokat gyűjtöttünk fővárosunk állatkertje számára. Tőlünk látótávolságban volt egy jurtatábor, közepén egy lapos épülettel. A környékből begyűjtött tejet dolgozták fel itt asszonyok szárított sajtá. Segítségükkel egy hét után autót tudtunk keríteni, hogy elérjük a Baján-Hongorból induló repülőt hazajutásunkhoz. Egy tizenéves srác elvitt bennünket a legközelebbi településig egy muzeális raj GAZ-zal, és innen teherautóval, a jurtaiba hazatérő gyerekekkel együtt, éjfél körül megérkeztünk a repülőtérré. Közben szemerkélt az eső, a gyerekek vattakabátokkal terítették le bennünket. A repülőtéren letáboroztunk, majd reggel tőlünk száz méterre leszállt a gép. Tíz nap elteltével ismét Baján voltunk. Én az út alatt tizenhat kilót fogytam, de ennél

egészségesebbnek még soha nem éreztem magam.

Arabok

1973 tavaszán olyan szerencsés helyzetben voltam, hogy barátaim – mint egykori tengerész – felfogadtak kormányosnak egy Irakba tervezett vitorlás expedícióhoz. Rajtam kívül négyen voltunk: *Vedres László* biológia-meteorológia szakos tanár, *Fodor Sándor* arab szakos sémi filológus és *Imád Razzák Al Saikh* leszázalékolt iraki gerilla. Az expedíciót a KISZ Központi Bizottsága szervezte. A terv szerint végig kellett hajóznunk a Tigris folyón és a Shatt al-Arabon, Szamarra városától a Perzsa-öböl felé. Az egyik hajó vezetésén túl feladatunk volt mintavételekkel a folyóról egy vízkémiai, vízbiológiai hossz-szelvény készítése, valamint sörétes puskával madarakat gyűjtöttem a Természettudományi Múzeumunk számára.

A negyven napos utazás során az arab vendégszeretet számtalan és felejthetetlen megnyilvánulásával találkozunk, mindezt azonban a hivatalos küldetésünkre való reagálásnak is lehetne tekinteni. A sivatagokon, városokon, mocsarakon keresztül, sokszor viszontagságos utazásunk során azonban két apró és spontán eseménnyel is találkozunk, amely méltán jellemzi az arab ember lelkének legmélyebb vonásait.

Utunk során általában igen meleg, délies légáramlatokban, egyik partról a másikig „krajcolva” szorítottuk a szelet, és jó ütemben haladtunk lefelé. Éjjel, amikor megálltunk, sakálok vonyítottak a partokon. Egyszer egy, a magasparton felépült faluhoz közeledtünk. Jól láttuk a vakolatlan vályogtéglából felépült lapos házakat, a datolyapálmák leveleiből rakott tetőkkel. Mivel nagyon melegünk volt, a hajókat a

Syracusa tengerpartja és kikötője Szicíliában

part felé irányítottuk. Gondoltuk, ismerkedünk, és megpihenünk kicsit. Egyszer csak azt vettük észre, hogy fentről futva jön elénk egy, az ott szokásos feketébe öltözött idős asszony. Valamit szorított a kezében, de nem láttuk, mit. Amikor partot értünk, megláttuk, hogy ez nem más, mint egy nagy köcsög hideg aludttej és négy bögre. Megható és váratlan volt. Ez járt a felhevült fáradt vándoroknak!

Amikor Bagdadba értünk, a vízi rendőrség állomását kellett megtalálnunk, mivel utasítás szerint ott kellett kikötünk. Erős déli szélben, cikkcakkban haladtunk lefelé. A hidakról ujjongó emberek integettek, talán még sohasem láttak városukban, a folyón hasonló vitorlásokat. A vízi rendőrköt azonban sehol sem találtuk. Már vége volt a városnak, amikor a parton megláttunk néhány katonai sátrat és néhány egyenruhást. Gondoltuk, itt kikötünk, majd érdeklődünk. Miután a hajókat partra futtattuk, katonák szaladtak felénk, és mielőtt még felocsúdhattunk volna, négy széken ültünk, és négy jeges Coca-Colát szorongattunk a kezünkben! Csak ezután kérdezték meg, mit akarunk, és elmondták, hogy ez egy katonai támaszpont, ahol nem szabad kikötni. A rendőrállomás egyébként a város ellenkező oldalán volt, ahová így vissza kellett vitorláznunk. Hogy forró sivatagi hátszélben milyen vitorlázni, amikor az ember nem érzi a szelet, csak az tudhatja, aki már próbálta. Én nyakig be voltam gombolkozva, kalapomat a fejembe húztam, csak a csuklóm volt szabad, ahogy a kormányrudat fogtam, de az is leégett, mire végre megérkeztünk.

Franciák

Többször álmodoztam arról, hogy Bajáról indulva kenuval elérem a Földközi-tengert. Egyik barátommal egyszer megpróbáltuk a Belgrád – Száva – Boszna – Neretva vonalon, de póruj jártunk az akkori jugoszláv rendelkezések miatt, és vissza kellett fordulnunk. Ez adta az ötletet, hogy más útvonalon próbálkozzunk. 1982-ben feleségemmel a Duna-völgyi-főcsatorna bajai torkolatától, a „zuhogótól” indultunk, és Fülöpházáig jutottunk, ahol laktunk. A továbbiakhoz már Volkswagenünk segítségét kellett igénybe vennünk, hogy kenustól eljussunk Basel városáig, a Doubs folyóig. Itt az autót egy barátunkra bíztuk, és a hatméteres kenut négy lovas segédmotorral vízre tettük, és elindultunk.

Hogy a Földközi-tengerig a Doubs-on, a Saone-on és a Rhone-on hány kilométer tettünk meg, máig sem tudjuk pontosan, de utunk egy hónapig tartott, és közben 85 zsilipen és egy csatornaalagúton is át

A különleges Bón Cagan-tó a mongóliai Góbi-sivatagban

kellett küzdenünk magunkat. Az utolsó zsiliphez a Rhone-on a napok óta fújó szörnyű misztrálban érkeztünk. Franciaországban az a szabály, ha zsilipeléshez kereskedelmi hajó is be van jelentkezve, azt a vízi túrázóknak meg kell várnia. Mindez az ún. „kérjajósoknak” egyébként díjtalan. Ha nincs más jelentkező, akkor áttesznek. Ennél az utolsó zsilipnél a szintkülönbség 15 méter volt, a művelethez tehát egy erőszerű betonépítmény tartozott, komoly kikötési lehetőségekkel, a magasban elhelyezett irányítótoronnyal és egy zezugos labirintussal. Amikor megérkeztünk, vettük a behajózni tilos jelzést, kikötöttünk, és megpróbáltunk feljutni az irányítótoronyba. Nehéz volt feltalálni, de sikerült. „Bonjour, monsieur!” – mondtuk a kezelőnek. „Zsilipelni szeretnénk.” „De hol a hajó?” – kérdezte. Kezembe adtam a távcsövét, és kimutattam az ablakon, hogy ott van a stég mellett. Mosolygott, és nagyon örült nekünk. Néhány perc múlva a zsilipkamrában voltunk, és már 15 méterrel lejjebb folytathattuk is utazásunkat.

Amikor túránk végpontjához, Arles városába értünk, el kellett döntenünk, hogyan tovább. Basel messze volt, még meg akartuk nézni a delta vidéket, tehát el kellett hagynunk hajónkat és a felszerelésünket. A parton nem volt nehéz összeismerkednünk azokkal az emberekkel, akik minden víz mellett megtalálhatók, amióta világ a világ. Bármerre megyünk, valami összeköt bennünket. Esetünkben még előkerült egy nyomaték. Kiderült, hogy Arles kommunista város, és a parti emberek mind ilyen

ézelműek. Mivel mi az akkor „működő szocializmusból” érkeztünk, azonnal barátokká váltunk. Mutattak egy bárkát, amelynek a gyomrában meghúzhattuk magunkat, egy csónakházban elhelyezték a kenunkat, és egyiküknél ott hagyhattuk felesleges felszerelésünket is. Pernod-val áldomást ittunk, és megállapodtunk, hogy egy év múlva visszajövünk.

Magyarok

Kecskeméten, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságán gyakran szerveztünk magunknak továbbképzéseket. Mivel gyakran fogadtunk külföldieket, meghívtuk ide előadónak a megyei idegenrendészeti osztály vezetőjét is. Ez volt a kapcsolat, mivel abban az időben meg volt szabva, hogy egy magyar állampolgár milyen gyakran mehet nyugatra. A következő évben bejelentkeztünk „ismerősünkhöz”. Elmeséltük franciaországi kalandjainkat és azt is, hogy vissza kellene mennünk a kenunkért. Rövid gondolkodás után csak annyit mondott: „Hát akkor menjetek!” És az engedélyt is megkaptuk!

A felszerelésünket hiánytalanul megtaláltuk, a kenunk átvészelt egy Rhone-árvizet, kissé iszapos lett, de lemostuk. Felpakoltunk, ismét Pernod-val koccintottunk, és elbúcsúztunk. Hosszú utunk volt hazafelé, de ez már egy másik történet lenne.

Végszó

A világunkban sokféle náció él. Színre, formára, habitusra, gondolkodásra való tekintetben sokban különbözünk egymástól. Két dologban viszont egyformák vagyunk: egyformán sírunk és egyformán nevetünk ■

Szédereste

Hamar Péter

■ A zsinagóga komor tömbje méltósággal állt a sötét felhőktől takart ég alatt, utcafronti oszlopai fegyelmezett katonaként őrizték a maradék rendet a széthulló történelmi időben, mintha tudnák, hogy amint az este fekete szárnyú sasként rá száll a városra, a rend éjszakája következik, és a pészach gyertyafényei világítanak a megmaradottak arcára.

Klein Tibor kulcsra zárta a hatalmas templomkaput, majd az utcai bejáraton függő lakatot is, és búcsúpillantást vetett az épületre. Bár a naptár szerint már tavasz volt, de erről az időjárás egyelőre nem akart tudomást venni. Hűvös szél fújdogált a Deszkás utca felől, és a kora ellenére erősen ráncosodó arcú rabbi a homlokába húzta a széles karimájú fekete kalapot, kabátját legfelül is begombolta, és hazafelé indult.

– Ezek ahol csak érik, mindenhova plakátot ragasztanak – állapította meg, s fázósan szemlélte az utca túloldalán álló, az egykori gettóhoz tartozó épület széles kapuján az új papírlapedőket. Az egyik az M H K betűk valami sportmozgalomra utaltak, egy másik a májusi választásokra hívta fel a figyelmet.

– Mi lesz velünk, Uram? – fohászkodott magában. – Nem hívőknek van kitalálva ez a rendszer. Mindszenty bíboros tavaly még itt hirdetett ígét a főtéren, most pedig börtönben ül. A Szovjetben meg üzemek és kultúrházak csinálnak a kiürített templomokból, ahogy Rotmüller mondja, aki a minap jött haza a hadifogságból. Ahol raboskodott – a rabbinak nem jutott eszébe a város neve, csak az, hogy valahol északon – a templomot varrodává építették át.

– Mi vajon mire számíthatunk? Lesz-e végre már nyugalomunk, vagy jövőre is rejtőzködve kell elköltenünk a széderesti vacsorát?

A feleségére gondolt, aki most biztosan teríti az ünnepi asztalt, és a sógoráékra, akik végre az ő házában megnyugodhatnak a sok hányódás után. Ennyi maradt a családból, és hát a fia, Jáhálá, aki mindennél fontosabb volt számára. Vajon mit ért meg a mai szertatásból? Most lesz hatéves, de mindenre figyelő kisgyermek.

A rabbi a Munkácsy utcán a Rövid utcai sarokhoz ért, ahhoz a házhoz, amely külső formájával a régi időket idézte. Bolthajtásos, faragott kövekből készült kapuja fölött a padlástér apró ablakai lestek le a szabálytalan formában lerakott utcakö-

Sipos Lóránd grafikája

vekre. Kivilágítatlan ablakai mögött a sötét sötétje megvalósulatlan reményekről, elhamvadt vágyakról szólhatott volna, ha szólni tudó lett volna.

A zárt kapu előtt a rabbi egy hozzá hasonló módon öltözött, szikár, magas férfit pillantott meg, s a hajlott hátú, nehézkes járású ember imbolyogva közeledett feléje. Dávidovics Illés volt, a hajdani nagykereskedő, aki a bori fogolytáborban élte, robotolta, szenvedte végig a háborús éveket.

– Jó estét, rabbi! – köszöntötte illedelmesen. – Elkísérhetnék egy darabon? Kérdezni szeretnék tőled valamit – szolt a borostás arcú öreg.

– Jó estét, Illés! Régen nem tértél már be a templomba az esti imára. De azért kérdezz, ha valami fontos kérdeznivalód van!

A rabbi vastag keretes szemüvege mögül némi nyugtalansággal nézett kérdezőjére. Mit akarhat tőle ez az ember? Tudta róla, hogy nemrég bezárták, hatóságilag lepecsételték az újranyitott boltját, és a házából is kilakoltatták. Sajnálta, hogy ennyi kellemtelenség történt vele, de úgy gondolta, hogy elbeszélgethetnének holnap is, esetleg később, ám mégis kötelességének érezte, hogy hitsorsosának rendelkezésére álljon. Idővesztéséget végül is nem okoz, hazáig meghallgathat minden panaszt.

– Mondd, rabbi, verted már meg olyankor is a gyereket, amikor tudván tudtad, hogy a vétke szót sem érdemel, de te a tekintélyedet akartad bizonyítani?

A kérdés meglepte Klein Tibort. Ez lenne az a fontos ügy, amit föltétlenül most kell megbeszélni? Azonnal átfutott rajta a gondolat, hogy másvalamit forgat a fejében Dávidovics Illés, máshova vezet innen a szándéka, de nem tudta kitalálni, hogy hova, ezért csak némi késlekedés után válaszolt:

– Sokkal jobban szeretem a gyermekeimet, semhogy valaha is megvertem volna. Ha fenyíteni akartam, találtam rá más módszert is, elhíhated.

– Akkor arra felelj nekem, ha az Örökkévaló a végtelen szeretet forrása, ahogy az Írás mondja, akkor miért ver engem mind a két kezével? Te tudod a legjobban, hogy nem volt ember, aki többel támogatta volna a hitközséget, mint én, és mindig megtartottam a fajtám törvényeit. Ő mégis engedte, hogy Szerbiába vigyenek vasúti töltést építeni iszonyatos körülmények között. Rokkantan jöttem haza, nézd meg a kezemet, és amikor végigtereltek bennünket a főutcán a káromkodó katonák – '44 október 11-e volt, sose felejttem el –, a szívem szakadt meg a régi boltom előtt vánszorogva. Nem is tudom, hogy jutottam el Kiscsávolyig, a régi temetőbe, ahol engedélyt kaptunk, hogy lerogyhassunk a földre. Ha az Úr maga a szeretet, miért mérte rám ezt a gyalázatot?

– Ne kérj számon te semmit az Örökkévalótól! Gondolj arra, hogy hány testvérünk lelte a halálát koncentrációs táborban! Te

túlélted a szenvedést! – mondta nyomatékkal.

– Túléltem! Igen! De hogyan? Tudod nagyon jól, hogy széderestén az volt a szokás, kiraktuk a családi ékszereket Élijahu¹ pohara mellé a vacsoraasztalra. Most én mit rakjak oda, mondd meg nekem! Most legfeljebb ezt a papírt tehetem oda.

A zsebébe nyúlt, apró papírtekerccset vett elő, és a tenyerén tartva a rabbi elé nyújtotta:

– Olvasd csak el!

A rabbi kisímitotta a keskeny csíkot, amelyen ez állt: *„Éjféltkor csónak indul érted a szigetre a Bagolyvár alól.”*

– Ezt az üzenetet a Bácskai pálinkafőzős kisebbik fia, a *Potó* dugta a kezembe, amikor egy szelet kenyeret adott. A gyerekeket, akik élelmet és ruhaneműt hoztak, beengedték hozzánk a szigetre, ahová másnap tereltek bennünket. De ez a csónakázás a feleségem utolsó ékszerébe került.

– És miért nem az Úr kezét látod ebben a segítségben?

– Látnám én, de milyenek lássam azt a kezet, amelyik most elvett tőlem mindent, és földönfutóvá tett? Még a házamból is kilöktek, és most ott élek a város szélén abban a viskóban, ahol régen a juhászom lakott. Azt mondják, a Rákosi Mátyás rendelte el, hogy vegyenek el tőlem mindent, mert kizsákmányoló vagyok. Pedig a szóbeszéd azt tartja, hogy ez a kopasz a mi fajtánkból való. Hát milyen zsidó az ilyen? Különbösen nem is hiszem el, hogy az, mert akkor aligha vett volna el feleségül mongol asszonyt, aki ráadásul randa is.

A rabbi ijedten nézett körül, nem hallotta-e valaki az indulatos szavakat, aztán csitítani próbálta az öregembert.

– Csendesedj, Illés! Gondolj a bibliai Jóbra, akit a sok szenvedés után felemelt magához az Isten!

– Ne fojtsd belém a szót, rabbi! Milyen Isten az, aki a választott népét milliószámra engedi gázkamrákba küldeni? Nem csípte a szemét a krematóriumok égbe szálló füstje? Hol voltak azok a bűnök, amik ennyi büntetést értek? Ha fölháborodott Káin tettén, miért nem jutottak eszébe azok, akiknek füstködben szállott a lelkük az égbe, és ugyanolyan ártatlanok voltak, mint Ábel? A többségük legalábbis.

– Le kell mondanunk, Illés, a logikus válaszról – s itt a rabbi erősen elgondolkodott –, de ez a lemondás nem némaság és tétlenség, hanem aktív várakozás az isteni igazságra, amely elhozza végül számunkra az irgalmat, kegyelmet és megváltást.

– De mikor? – csapott a levegőbe vézna kezével a lázadó. – Amikor már ágyba vizelő alig-ember leszek, és a megváltás a halállal lesz egyenlő?

– Türelmetlen vagy, barátom! – próbálta a tőle telhető legszelídebb hangon visszafogni az idős ember indulatát a rabbi.

– Az Úr titok és feneketlen örvény, amelyben elveszel, ha a szerető sötétség hatalmát, a hit menedékét elüzöd magadtól.

– Akarok én hinni, de nincs nekem már lelkem, csak valami úr tátong a helyén.

A rabbi megállt a járda szélén, Illés karjába fűzte a sajátját, és csendesen megvárta, míg a szembejövők túlhaladtak rajtuk, s csak aztán válaszolt: – Azt az űrt, amit magadban érzel, kitölti majd az emlékezés és a cselekvés számos módjának erőfeszítése és összhangzata. A ma esti vacsorán, amikor az ujjaddal loccsantasz a második pohár borból, az eleink szenvedésére, kifolyt vérére kell emlékeztessen téged, s akkor rájössz, hogy a te szenvedésed semmi ahhoz képest, amit ők átéltek Egyiptomtól Auschwitzig.

– Semmi? – rántotta ki karját Illés a rabbiéből. – Azt mondod, semmi? – és mélyről buggyanó harag érződött a hangjában. – Lehet, hogy az Örökkévaló számon tudja tartani mindenki vétkeit és szenvedését, bár ezt sem hiszem már, mert annyi a bűn és a szenvedés, de engem a saját szenvedésem tesz hitehagyottá.

A rabbi megrovó tekintettel nézett a másik szemébe: – Hogy Isten ezt a sokféleséget hogyan képes egységnek látni, ugyanakkor az egyediséget is fenntartani, azt földi létünk során nem fogjuk megtudni. Isten kifürkészhetetlen és megfoghatatlan titkai, mindig megújulásra kész irgalma a végidők fejleménye.

– Végidők! Végidők! – hangzott szinte sóhajtásként a válasz. – Talán már túl is vagyunk a végidőn, csak az Örökkévaló itt felejtett bennünket az idők országútján.

Az öreg megigazította tar fején a kalapját, és lemondóan tette hozzá: – Nem Jeruzsálemben megyünk mi, hanem a Gaj-

Sipos Lóránd grafikája

deszbe. Vagy már benne is vagyunk? – és csodálkozó szemmel a rabbi felé fordult.

– Dávidovics Illés! Milyen ember lett belőled? Emlékezz az Örökkévaló szavára: *„Én vagyok a ti Uratok, Istenetek!”* Őt akarod te számon kérni? – emelte fel a hangját, de közben körbepillantott, nincs-e hallótávolságban bárki is.

– Nem arról beszélsz, Klein Tibor, amiről kellene. Elbeszélsz az emberi igazság mellett! Nem vonom én kétségbe az isteni igazságot. Azt mondod, hogy azt nem ismerhetjük meg a földi létben. De akkor mire való az emberi igazság, ha semmibe veszik, és a hiánya tűzként égeti a lelkünket, és elveszi az eszünket? De én nem nyugszom bele Isten csendjébe! Nem tudsz te az én kérdésemre válaszolni, de utánamegyek a válasznak! Utána én! Kikövelem!

A rabbi megkövülten állt meg, s nézett a habzó szájú öregemberre, aki ebben a pillanatban a szenvedés és a megaláztatás eleven szobrává lett, s aki most öles léptekkel távolodott tőle. Már majdnem futott, majd futtában visszafordulva megállt, és ökölbe szorított kezét magasba emelte. Karján könyékig csúszott vissza a kabátujj, és a vézna kar, mint valami fordított felkiáltójel, fenyegetően meredt a felhőkbe burkolózó ég felé.

¹ Illés próféta héber neve

– Kiköveelem! – kiáltotta. – Ki-kö-ve-
telem!

Klein Tibor szerette volna a hazáig tartó maradék úton a széderesti áhítatra hangolni a gondolatait, de képtelen volt szabadulni az iménti párbeszéd nyomasztó élményétől. Nem tudott magában egyensúlyt teremteni a saját hite és a megalázott ember keserű vádjai között. Kutyája a szokásos farkcsóválással szaladt elébe a kertkapuhoz, s nem tudta mire vélni az elmaradt simogatást. Amikor odabent kabátját, kalapját a fogásra akasztotta, a felesége azonnal látta, hogy valami gondot cipelt haza magával. Hozzászokott már, hogy alkalmazkodjon férje hangulatváltásaihoz, ezért gyorsan elterelte a köszönni előszaladó fiúcskát, akiben a vacsorára készülődés komoly izgalmat keltett. A férfi – hogy leplezze keserű hangulatát – kényszermosolyt erőltetett az arcára, átölelte feleségét, és megkérdezte: – Megterítettetek?

– A Treszka segített.

Treszka a húga volt, aki időközben odapenderült a konyhából, és mosolyogva üdvözölte sógorát. A két asszony le se tagadhatta volna, hogy testvérek. Természetesen göndörödő fekete hajzuhataguk, vastag szemöldökük, kreol bőrük és érzékeny vastag ajkuk rendkívüli hasonlóságot mutatott.

– Engedelmetekkel, megnézném! – mondta a rabbi, és elindult az ebédlő felé. Tudta, hogy a felesége várna valami magyarázatot a rosszkedvére, de jobbnak látta a hallgatást. Belépett az ebédlőbe, becsukta maga mögött az ajtót, és felkapcsolta a villanyt. A hirtelen támadt fény elvakította egy pillanatra. Úgy érezte, szédülés fogja el, s ahogy felpillantott, különös látvány tárult elébe. Körben, a terített asztal mögött kopaszra nyírt, rabruhába öltözött emberek, férfiak, nők és gyermekek álltak, kinyújtott kezük ökölbe szorítva meredt a mennyezet felé. Üveges tekintetük nem öfelé, hanem a terített asztal irányába fordult. Földbe gyökerezett lábbal állt, és fölismerte valamennyit. A Bajáról 1943-ban és a következő esztendőben deportáltak álltak ott némán. A rabbi nézte őket, és könny csordult a szeméből. Szólt volna hozzájuk, de egyetlen hang sem jött ki a száján.

S akkor váratlanul ártatlan furulyahang szólalt meg az udvaron, az ablak alatt. „Szól a kakas már, majd megvirrad már. Zöld erdőben, zöld mezőben sétál egy madár.” Ez a dallam hangzott

fel, kissé bizonytalanul, tétován, de jól kivehetően. A rabbi az ablakhoz lépett, kitérte, s látta, hogy *Kreutzer Jaki* az, a néma kisfiú, aki eltűnt a szüleivel a háború alatt, ám amikor a hadak elvonultak, előkerült valahonnan, egyedül, s azóta hol itt, hol ott él, kegyelemkenyérren. Becsukta az ablakot, visszafordult, de a látomás addigra már eltűnt. Kiszégett a várakozó asszonyokhoz, és intett az udvar felé: – Adjatok valamit enni ennek a gyereknek!

A rabbi kilenckor gyújtotta meg az ünnepi asztalra helyezett gyertyákat. Jáhálá ilyenkor már aludni szokott, de ma a rá váró szerepre készülve az izgalom ébren tartotta. Apja jobbára ültették, akit sohasem látott még abban a fehér köntösben, amit most viselt. Bal oldalán üresen hagyott szék állt, előtte az asztalon a csillogó kehely is ismeretlen volt számára. Öten ültek az ünnepi alkalomra előírászerűen terített asztalnál. A rabbi emlékezetében hajdani széderesték emléke támadt, amikor még népes család zsongott itt, az első áldásra várva. Megfogyatkoztak, s csak a gyerekképző sógorral gyarapodott a kör, aki vele szemben foglalt helyet.

A rituálé a hagyományoknak megfelelően zajlott, s Klein Tibor ügyelt rá, hogy mindenki szerepet kapjon benne. A középső pászka kettétörése után némi feszültséget érzett: Jáhálá következett. Büszke volt rá, hogy a fia, bár még nem iskolás, már tud olvasni. Intésére a gyerek a kezébe vette a Hagadát, s olvasni kezdte a megjelölt szöveget: „*Áldott vagy Te, örökkévaló Istenünk, a Világ Ura, aki minden nép közül bennünket választott ki, és minden más nyelvű fölé emelve megszentelt bennünket parancsolatával, és adtad nekünk szeretettel ünnepeidet, hogy örvendzhesünk nekik.*”

Eredetileg nem ezt az igét választotta a fiának, de hazajövele után változtatott. Dávidovics Illés járt az eszébe, és a Hagada szavaival önmaga hitét akarta erősíteni a kételkedés indulatával szemben. De a gyerek csengő hangja sem teremtett nyugalmat benne.

A negyedik poharat ő maga töltötte meg mindnyájuknak, és ezúttal Élijahu serlege is sorra került. Majd fogta a két égő gyertyát, és elindult az előszobai folyosón. Az ebédlőnek nem nyílt ajtaja az udvar felé, így kerülőútra kényszerültek. Amíg a nyitott ajtónál a rabbi elmondta az ide illő igét, Jáhálá visszalopózott az ebédlőbe, feltérdelt az üresen hagyott

székre, s ahogy közelről szemlélte a díszes kelyhet, megrántotta az abroszt, és a felboruló edényben lévő bor szétfolyt az asztalon. A gyerek rémült tekintettel nézett a visszatérőkre. De csak annyi történt, hogy apja átölelte, a fejét a melléhez szorította, s nem szólt egyetlen szót sem.

A rabbinak nyugtalan éjszakája volt. Sokáig álmatlan forgolódott. Még hallotta, amikor a falióra elütötte a hármát, s csak aztán sikerült elaludnia. Hat óra tájt keltette a felsége:

– Ébredj, Tibor! Vendég érkezett! A konyhában ültettem le.

A rabbi izgatottan vette magára a klepetusát, és a konyhába sietett. Az asztalnál fekete ruhás asszony ült. A rabbi felismerte: Dávidovics Illés felesége volt, egyike annak a harminchárom nőnek, akiket *Burg Ete* igazgató-főorvos mentett meg a bevagonírozástól azzal, hogy odavette őket a kórházba ápolónak. Leült vele szemben, és kérdően tekintett rá.

– Meghalt – mondta remegő hangon az asszony.

Nem kérdeztek tőle semmit, megvárták, míg magától megszólal.

– Amikor este hazajött, nem mondtam semmit, csak azt a rossz szekeret, ami a juhodály mellett állt, odahúzta az udvar közepére – az asszony a sírással küszködve elhallgatott, majd kis idő után folytatta –, megrakta száraz fával, kukoricaszárral, és szalmát szórt a tejére. Nem tudtam mire vélni a dolgot, mert továbbra is csak hallgatott. Amikor eljött a gyertyagyújtás ideje, fogta a borosüveget, kiitta, aztán leemelte a petróleumlámpát a kampójáról. Az ajtóból még visszaszólt: – Ki ne merj jönni utánam!

Az asszony megint sírásra fakadt, s az asztalra borult. Időbe telt, míg újra beszélni kezdett.

– Az ablakon át láttam, mi történik... Felült a szekér bakjára... felcsavarta a lámpa kanócát... és maga mögé dobta a szalmába... Minden szénne égett... Minden... Mit gondolsz, rabbi? Irgalmas lesz hozzá az Isten?

A férfi megszorította az asszony kezét, és nem engedte el: – Nyugodjon meg a szíved! Csak az ember irgalmatlan!

És mintha magát is nyugtatni akarná, énekelni kezdte a kaddist:

„Jiszgádál vöjjszkadás smé rabó”², és a két asszony halkán rebegette rá: „Omén!” ■

² *Dicsérjük és magasztaljuk az ő nagy nevét.*

„...végekimerülten szalmakupac alatt feküdtem, az erős szél betakart hóval...”

Pillanatképek egy II. világháborút megjárt katona életrajzából

Közzéteszi: Lex Orsolya

■ **Vannak tárgyak, amelyek történeteket hordozva összekapcsolnak múltat, jelent és jövőt. Ilyen tárgy az a fényképezőgép is, amely megjárta a Don-kanyart 1943 telén, a vele készített fotók pedig örök emlékei maradtak ennek az időszaknak, ahogyan az a napló is, amelyben írja élete fontos történéseit rögzítette. Idén január 12-én volt 79 éve, hogy a második világháború során a 2. magyar hadsereg elszenvedte a doni katasztrófaékt ismert eseményeket. Több mint százezerre tehető azon magyar katonák száma, akik közül többeket sebesültként, elhunytként, hadifogolyként vagy eltűntként tartanak számon.**

A fényképezőgép egykori tulajdonosa a vas megyei Egyházsrádocon nevelkedett az 1920-30-as években. Életét a történelem alakította oly módon, hogy miután megjárta a Don-kanyart, 1947-ben a déli végekre kerülve Baján alapított családot. Négygyermekes család egyik fiúgyermekéről van szó, aki 1940-ben a szombathelyi, paragvári laktanyába vonult be katonának, hogy aztán özvegy édesanyja és három testvére mellől útnak indulva, édesapja nyomdokain haladva ő is katonaként harcoljon a hazájáért. Apja az első világháborúban Doberdónál fagyott lövészárkba, s ekkor olyan maradandó sérüléseket szerzett, amelyek korai halálához vezettek. Az özvegyen maradt édesanya inentől egyedül, tisztes szegénységben nevelte gyermekeit.

A Szombathelyre bevonult fiú egy-egy kimenő alkalmával gyakran erdőn-mezőn keresztül, 20 km-n át futott haza Rádócra, hogy ne költsön vonatjegyre, mégis láthassa, magához ölelhesse édesanyját. Az önzetlenség és kitartás a háborús események idején is jellemezte az ifjú katonát, aki *Akay László vezérőrnagy és Kishalmi László alezredes sofőrjeként* indult útnak Voronyezs térségébe, ahonnan később, a visszavonulás után bajtársaival gyalog indult haza.

A 2. magyar hadsereg Donhoz történő kivonulása alapvetően német nyomásra történt. A német hadvezetés, a kormányzó és a hadsereg parancsnoka, *Jány Gusztáv* is a végletekig kitartott abban, hogy a magyar hadsereg nem vonulhat vissza a frontról a kilátástalan körülmények és erőviszonyok ellenére sem. A napló erről a momentumról is megemlékezik, szó szerint idézi Jány súlyos szavait, a hírhedt parancsot: *„Vegye tudomásul mindenki, hogy innen sem betegséggel, sem sebesüléssel, sem fagyással el nem engedek*

A katona útra készen a front felé

senkit. Azon a területen, hol gyülekezésünket elrendelték, hol az újjászervezést végrehajtjuk, ott marad mindenki, míg meg nem gyógyul vagy el nem pusztul.” Az utasítás az 1943. január 24-én kiadott hadparancs része volt, amit természetesen hatalmas felháborodás követt. (Vitatott, hogy Jány saját hatáskörben mennyi mozgástérrel rendelkezett a parancsok kiadásának tekintetében.)

A naplóbejegyzések között beszédes azon feljegyzés, amelyben a szombathelyi hadtest számadatairól kerül elő információ. A napló szerint: *„Csak hírmondók jöttek haza... Egységünk létszáma 360 fő. 1843. június hónapban Szombathelyre érkeznek 38-an. Ezen kívül 70 főről tudok még, akik kórházakban voltak.”* A számarányok jól tükrözik a teljes 2. magyar hadsereg vonatkozó ismert összesített adatainkat is, miszerint a frontra vezényelt 207 ezer főből a katasztrófa után 40 ezren elhunytak, 35 ezren megsebesültek és 60 ezren hadifogságba estek.

A napló több ponton is foglalkozik a fronton tapasztalható zord körülményekkel. Az ember próbál körülmények is hozzájárultak ahhoz, hogy a hadsereg ellátása folyamatosan akadózott, a védelmi vonal érdemi fenntartása pedig ellehetetlenült. Közismert, hogy a magyar hadsereg felszereltsége a német és szovjet hadsereg szintjét sem közelítette meg, ami megerősítette az eleve képtelenségnek ítélt elképzelést, hogy a frontvonal sikerrel védhető.

„A visszavonulás leírhatatlan szenvedést, kinttartást követelt. Kb. 50 nap, amit nem lehet leírni. Kb. 1000 km-es gyaloglás, napi 45-50 km, 40-60 cm-es hóban, -30-42 fokos hi-

degben, élelem nélkül, szabadban. Még épület belsejében sem voltam 8-10 napon keresztül. -42 fokos hidegben végekimerülten szalmakupac alatt feküdtem, az erős szél betakart hóval, ez mentette meg az életem. Személyesen három esetben találkoztam szovjet katonákkal. Tovább engedtek. A németek nagyon csúnyán bántak velünk.”

A naplóbejegyzéseket sok esetben szóban kiegészítette lánya, akinek sokat mesélt az édesapja a háborús élményeiről, így tőle tudjuk azt is, hogy a német katonák gyakran ellenségesen viselkedtek a magyarokkal. Egyszer például német katonák egy csoportja egy tanyára szállásolt be, ahol tűz égett. A magyarok csak melegedni akartak, kezüket összetéve annyit kértek csupán, hadd állhassanak a tűz mellé egy percre, ám a német katonák fegyvert fogtak rájuk, és ennyit sem engedtek nekik. Szintén e napok borzalma, hogy társakat a hóban hátrahagyva kellett tovább vonulniuk a katonáknak, mert minden erőfeszítésük ellenére bajtársaik menet közben elaludtak a hóban, és megfagytak.

„Enni alig volt mit, néha elhagyott tanyákon a hó alól kaparták ki a megfagyott káposztát, s azt ették. Máskor egy német hadiellátmányt szállító, felborult – talán kilőtt – kocsi talált az út szélén, amelyben rengeteg csokoládé volt. A magyar katonák kitörték táskáikat a csokoládéval, ami hosszú napokig egyedüli ételműként szolgált.” Sok évvel később az édesapja ezt is elmesélte gyermekeinek, akik zsenge koruknál fogva irigykedve gondoltak a „szerencsés” helyzetére, később azonban felmerült bennük a kérdés: milyen

hatása lehetett mindennek apjuk legyengült szervezetére, emésztésére, fizikai erejére. Tanulság: addig kérdezzük szépkorú családtagjainkat, ismerőseinket életük fontos és kevésbé fontos eseményeiről, amíg lehetőségünk van erre. A múlt ismeretében olyan példákkal, problémamegoldási stratégiákkal gazdagodhatunk, amelyek segítségével hatékonyabban küzdhetünk meg a jelen kihívásaival.

Másik visszaemlékező történet szerint a Szombathelyről kivonuló német katonák a Perint patakon átívelő összes hidat igyekeztek felrobbantani. Már csak az utolsó híd kapcsolta össze a patak két oldalát, amikor a ráhelyezett robbanószerkezetet sikerült ledobnia róla az egyházasrádóci, Voronyezs térségéből épp csak hazatért katonának.

A naplóíró 1945 márciusában a katonai szolgálatot letéve Győrvar, Budapest, Veszprém, Kapostály, Szeged érintésével érkezett meg Bajára, ahol egy ideig határőrként működött. Így talált rá a szerelem, mivel leendő feleségének családja ott élő rokonai hívására akkoriban költözött Csávolyra. A határ közel húzódtott új lakóhelyükhöz, egy nap a majdani feleség és barátnéja felkerekedtek, hogy megnézzék, milyen is a határ, ám az éppen szolgálatot teljesítő őr, aki történetesen a Dont megjárt katona volt, felfigyelt rájuk. A közeli határőr épületbe vitte őket, ahonnan az adatfelvétel után távozhattak volna, ám a szívük addigra már nemcsak az izgalomtól dobogott hevesebben. A szerelemből házasság lett, melyből

két leánygyermek született.

Kiről szólhatnak a fenti történetek? Mindannyiunkról. Mindannyiunk családját érintették ezen történelmi események, hiszen minden nemzet történetében vannak meghatározó időszakok. A fentebb idézett személy története sok esetben a szemtanúkra épülő történetírást is példázza. Pontosabban „történetigazolást”, hiszen a később Baján letelepedett katona naplófeljegyzései gyakran alátámasztják azokat a tényeket, folyamatokat, amelyeket a történetírás a doni katasztrófával kapcsolatban már feltárt és igazolt.

A bejegyzések között megrendítő és nehéz pillanatok leírásával is találkozhatunk. Olyan katonatiszt gyötrelmes napjairól olvashatunk, aki a frontvonal felbomlása után közel 8-10 napig nem talált módot „az orosz télben” egy épület belsejében megpihenni és biztonságba húzódni. Aki a hosszú hazavezető gyalogút közben minden erőfeszítése ellenére elveszítette bajtársait, akik kimerültségükben feladták a harcot, és az út szélén végleg elpihentek. Annak a katonának olvashatjuk feljegyzett gondolatait (évekkel az események után), aki a hazaúton szalmakupac alá bújt a rettentő hideg elől, ami végül megmentette az életét.

Számos hasonló történet ismert az oroszországi frontot megjárt katonák körében, mégsincs köztük kettő egyforma. Valami azonban közös bennük: a doni katasztrófa valamennyi magyar katonája politikai/hatalmi érdekek és katonai döntések áldozata, egyben a magyar nemzet hőse volt.

A fent idézett naplóban néhány korabeli újságból kivágott cikk is lapul a Donnál történekről. A napló szomszédságban egy 1959-ben kiadott, megsárgult könyv is pihen, Dr. Horváth Miklós: *A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnán*. A kivágott cikkek margóján és a könyv bizonyos lapjain a veterán által tett megjegyzések figyelmeztetnek arra, hogy a doni katasztrófa kapcsán napvilágot látott leírások, médiában megjelenő megemlékezések néhol a valóságostól eltérő módon fogalmazták meg, tálták a történeteket.

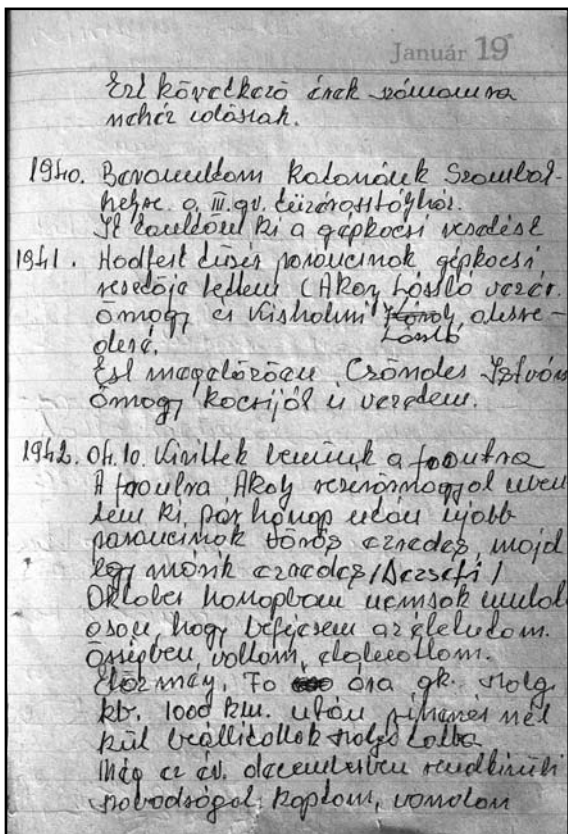

A Don-kanyart is megjárt fényképezőgép

Tanári pályafutásom során meglepő, ugyanakkor örömteli találkozni olyan tanuló megnyilvánulásokkal, amelyekben mélyebben kívánják értelmezni a hazaszeretet kérdését, vagy azt, „mit jelent számukra magyarnak lenni?” Példaként említik felmenőiket, akik a Voronyezs és Don környéki harcokban estek el a második világháborúban, és büszkeséggel tölti el őket az az emberi nagyság, áldozat és szerepvállalás, amelyet felmenőik tanúsítottak a frontvonalon. Diákjaim is idősebb családtagjaik elbeszéléseiből, vagy az eseményeket átélt személyek beszámolóiból építik és teszik magukévá az információkat, amelyek háttérrel vannak mindennapi életükre, gondolkodásukra.

A múlt feltárása és bemutatása elsősorban a történészek sajátos konstrukcióin alapul. Az objektív megközelítésű tényközlések mögött azonban minden esetben rengeteg adat, forrás és mindenekelőtt egyéni sorsok és életutak húzódnak meg. Ettől olyan fontos a szóbeli források megismerése is. Az ún. „elbeszélte történelem” teszi lehetővé, hogy a történelmi eseményeknek más aspektusai is felszínre kerüljenek. Ilyenkor válik világossá a jelenkor embere számára, hogyan váltak a múlt eseményei elválaszthatatlan részévé emberek élettörténetének, sorsának és személyes múltjának, milyen módon változtatták meg életüket a történelem viharos időszakai és eseményei.

Vannak személyek, akiknek emberi nagysága minden időben példa lehet. A katona, akiről szó esett, most lenne 103 esztendő. Gyermeke azt kérte, hogy édesapja nevét ne fedjük fel, mert olyan becsületes, szerény ember volt, aki sosem szeretett dicsekedni, nem volt *érdekember*, s tetteit sosem a dicsőség, hanem az emberség motiválta. ■

Részlet a sokat látott frontnaplóból

A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2021. (32. évfolyam)

Összeállította: Jász Anikó

■ 1-2. szám (január – február)

MAYER János: Ős patkány terjeszt kórt. 2. o.
 ZALAVÁRI László: Fejezetek a bajai zsidóság és a zsinagóga történetéből. 3–6. o.
 RÁCZ Sándor: Kisfiú a gettóban. 7–8. o.
 HIEZL József: A Honpolgár-olvasók figyelmébe ajánljuk! Bajai ipartörténetek. 8. o.
 JÁSZ Anikó (összeáll.): Jelentősebb bajai évfordulók 2021-ben. 9–10. o.
 Kitüntetések a közelmúltból. 10. o.
 Mayer János: Születésnap visszatekintés az „áhitott orvosi élet kijózanító világára”. Dr. Kakuszi Istvánnal fél évszázad orvoslásról, a sport és a hit erejéről. 11–14. o.
 SARLÓS István: Felkészülés a himlő ellen. 15. o.
 Péter Tünde: A víztükör. 16. o.
 Előfizetési felhívás. 16. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 16. o.
 VALKAI Sándor: Baktériumok kimutatása gyors, optikai módszerrel. 17–21. o.
 Online fizetési lehetőség! 21. o.
 HÁGEN András: Boldog új évet? A globális klímaváltozás és a járványföldrajz. 22–23. o.
 BOGNÁR-SIMOR Katalin: Varázslattal teli hétvége Londonban. 23–25. o.
 SZÜNDER Dezső: Jó szerencsét! Bemutatjuk Kelemen Áron konyháját. 26–27. o.
 Mayer János: Keresztnevadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20. században. 1. rész. 28–31. o.
 SZUTRÉLY Péter: Bajai mágia. 32. o.
 HAMAR Péter: Levél Bajára – a régi időkben. 32. o.
 DOROGI-KOVÁCS Krisztina: Fény az alagút végén. 33–34. o.
 EMESZ Margit: Csobog a csend (vers). Aktuális Madách (vers). 34. o.
 SZARKA Ildikó (összeáll.): Dr. Abonyi József (1920–2020) emlékére. 35–37. o.
 Péter Árpád, ifj. (összeáll.): A vírusjárvány mártírja, a mi végvári vitézünk. 37–39. o.
 M. J. [Mayer János] – STRIEGL István – IVASKÓ Livia: In memoriam Kiefer Ferenc (1931–2020). 40–41. o.
 VANCSURA Margit: Vancsura József fényképészemester emlékezete. 42–43. o.
 SARLÓS István: A 133. évfordulóra. (könyvismertetés). 44. o.
 Jász Anikó (összeáll.): A Bajai Honpolgár tartalommutatója, 2020. (31. évfolyam). 45–47. o.
 SZÜNDER Dezső: Nemzetek konyhája – Szlavónia, Horvátország. 48. o.
2. [3.] szám (március) (téves számozás)
 SÁNDOR Boglárka: Fogságba zárt ünnepeink. 2. o.

Helyreigazítás. A 2021. 1-2. szám 17. oldalához. 2. o.
 HORVÁTH Ninett – ZALAVÁRI László (válogatja): Március 15. a helyi sajtó tükrében. 3–5. o.
 SARLÓS István: Tóth Kálmán-emlékünnepe 1981-ben. 5. o.
 TOMASKOVITY Szabolcs: A nagybójt eredetéről. 6. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Ha az ember több kultúrához kötődik, az igen színes mozaikot eredményez...” Dr. Kanizsai Máriával horvát gyökerekről, a bajai főiskoláról, a tanítók régi és új szerepéről. 7–9. o.
 Mayer János: Keresztnevadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20. században. 2. rész. 10–12. o.
 MUNCZIG Dénesné: Edit néni, az „örök tanár”. Albert Sándorné Újpétery Edit (1926–2021) emlékére. 13–14. o.
 Online előfizetési lehetőség! 14. o.
 N. KOVÁCS Zita: Rendes Béláné emlékére. 15. o.
 BOGNÁR Ferencné – Mayer István: Cselik László (1946–2021) plébános emlékére. 16–17. o.
 Tisztelt Olvasóink! Előfizetőink! (előfizetési felhívás) 17. o.
 SZÜNDER Dezső: Csípős napok a Chilli Baja/ Bajai Ökoporta termékeivel. 18–20. o.
 SIPOS Katalin: Többségből kisebbségbe. 2. rész. Téli élmények a Székelyföld peremén. 20–21. o.
 Mayer István: A hódítóktól a hazatérőig: a Mars öt arca az irodalomban. 22–23. o.
 M. I. [Mayer István]: Marsbéli képes krónika. 23. o.
 [BARICS Sándor]: A vörös bolygó: a Mars tájai Barics Sándor festményein. (festmény fotók) 24. o.
4. szám (április)
 TOLDI Norbert atya: Feltámadt reményem, Krisztus... 2. o.
 LEX Orsolya: A húsvéti hímes tojás eredete, hagyománya a magyarság körében. „Tört tojásnak alsó fele/Válik alsó földfenékké, Tört tojásnak felső fele/ A felettünk való éggé...” 3–5. o.
 KENYERES Zsolt: Hitler balkáni hadjárata, 1941. 5–7. o.
 SARLÓS István: A hercegi pár üdvözlése. 8. o.
 KORDÉ Nóra: A polihistor és népnevelő – 150 éve halt meg Eötvös József. 1. rész. 9–11. o.
 Magas állami kitüntetés dr. Hegedüs Tibornak. 11. o.
 Tisztelt Olvasóink! Előfizetőink! (előfizetési felhívás) 11. o.
 Mayer János: Keresztnevadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20.

században. 3. rész. 12–15. o.
 Online előfizetési lehetőség! 15. o.
 LEX Orsolya (összeáll.): „A döntés a te kezében van...” – A jövő a mi kezünkben. Országos első helyezett a Szent László ÁMK ÖTEK-csoportja. 16. o.
 ZALAVÁRI László: „Nekem a siker az, ha valami jó dolgot tudunk összehozni...” Majoricsicsné Ujjady Krisztinával művészeti oktatásról, a népzene és néptánc szeretetéről, kultúraszervezésről. 17–19. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread., bev.): Hétköznapi hősök a történelem hétköznapijaiban. Rigó Rózsa emlékére. 20–21. o.
 RÁCZ Sándor: A kisfiú és a csendőr. 21–22. o.
 Mayer János: Szemközt önmagunkkal. Szettele Katinka verseskötetéről. 23. o.
 SZÜNDER Dezső: Ahány ház, annyi szokás? 24. o.
5. szám (május)
 Mayer János: Beoltva – a józan ész ellen. 2. o.
 Mayer János: Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából. 9. rész: Baja, a dunai gabonaszállítás csomópontja az 1950-es években. 3–4. o.
 KORDÉ Nóra: A polihistor és népnevelő – 150 éve halt meg Eötvös József. 2. rész. 5–7. o.
 LAKI Ferenc: Egy hasznos hobbi. Vallomás a kertészkedésről. 7–8. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Sokat lehetne még javítani az oktatás rendszerén, de igazából a politikának ez sosem volt érdeke...” Sipos Jánossal tanításról, oktatási reformokról, egészségmegőrző futásokról. 9–12. o.
 HAMAR Péter: Dombóváriné. 13–15. o.
 Mayer János (összeáll.): Egy tudós ciszter atya útja a Bácskából Amerikáig. Lackner Béda (1927–2020) emlékére. (ford. Mayer István). 16–18. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 18. o.
 MANZ Alfréd: Gyászol az MNÁMK – elhunyt Régaiz István. 19. o.
 OSZTROGONÁCS Miklós: Osztrogonács Miklós „históriás énekei”. Summája Palota várának; Szabács hősei (versek). 20–21. o.
 NEBOJSZKI László: Duna menti életünkről. (könyvismertetés). 22. o.
 Online előfizetési lehetőség! 22. o.
 SZÜNDER Dezső: A konfitálás. 23. o.
 ÁDÁM Péter: Galéria Ádám Péter képeiből. 24. o.
6. szám (június)
 Mayer János: Itthon vagy otthon. 2. o.
 Mayer János: „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”. Külhoni magyar érmesek a nyári olimpiák történetében. 1. rész. 3–6. o.

KENYERES Zsolt: Barbarossa-terv. Mítosz és valóság. 7–9. o.

SARLÓS István: Az új postahivatal forgalma. 9. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 9. o.

ZALAVÁRI László: „A természet szeretete a gyermekkoromban gyökerezik...” Buzetky Győzővel hajózásról, természetvédelemről, magyar indiánokról. 10–14. o.

LAKI Tamás: Az én DJ-m öt oktávja és egy nagy szekundja. Dankó József (1959–2021) emlékére. 15–16. o.

DELY Géza: Hosszú kényszerszünet után erős nyárral indít a Rábl Színpad. 16–17. o.

Online előfizetési lehetőség! 17. o.

LEX Orsolya: „Gyökerek nélkül elvisz a szél...” Az Auróra FolkGlamour vállalkozás törekvéseiről és sárközi kollekciójáról. 18–20. o.

SZENTIVÁNYI Gábor: Fülöp herceg magyar kapcsolatai. 21. o.

SZÜNDER Dezső: Csokoládé – Minden napra egy falat ünnep. 22–23. o.

SZÜNDER Dezső: Zöld, fehér és egy kis lila. 24. o.

8-9. [7-8.] szám (téves számozás)

MAYER János: idegen tollak, ismerős szövegek. 2. o.

NEBOJSZKI László: Duna-szabályozási munkálatok Baja és Dunaszekcső között. 3–6. o.

SARLÓS István: A dunai strand hivatalos kijelölése. 7. o.

JÁSZ Anikó: [Mesélő bajai sírkövek. 1. rész] Ertl József családjának sírboltja. 8. o.

MAYER János: „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”. Külhoni magyar érmesek a nyári olimpiák történetében. 2. rész. 9–12. o.

SÁNDOR Boglárka: „A világon egyetlen legális drog létezik: a bűvázkodás!” Szatmári Zsolttal merülésekről, mentésekről, élettapasztalatokról. 13–16. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 16. o.

GARAMI Erika: Forintok, pengők – tervek, tervezők. 17–20. o.

[NAGY Réka]: Néhány szó Nagy Réka fotóiról. 21. o.

NAGY Réka: Galéria Nagy Réka fotóiból. 22–23. o.

LAKI Ferenc: Aki a virágot szereti... 24–25. o.

SZENTIVÁNYI Gábor: Vietnámi ingek. 26. o.

GÖRGEI-REINER Rita: Vendégek vagyunk a Földön. 27–30. o.

BOGNÁR-SIMOR Katalin: Gyermekvállalás Finnországban, avagy miért mosolyogtam végig az évet a koronavírus ellenére. 30–32. o.

TOMASKOVITY Szabolcs: Eucharisztikus nagyharang. 33–34. o.

MAYER János: Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából. 10. rész: Szociális gondoskodás Baján az 1950-es években. 34–36. o.

Online előfizetési lehetőség! 36. o.

CSUVÁR-ANDRÁSI Réka – PAP Evelin: A legújabb régészeti kutatások a bajai járásban. 37–38. o.

ZALAVÁRI László: Délszláv dallamok, mulatás hajnalig. Tiszai Jakabbal a 35 éves Čabar zenekar múltjáról és jelenéről. 39–40. o.

VARGA Katalin: Bem utca. 40–41. o.

MAYER János: Pogány (be)köszöntő. Osztrogonác Mikós Ösvények c. regényéről. 42–43. o.

EMESZ Margit: Játsszik a csönd; Itt van most is. (versek) 43. o.

NEBOJSZKI László: Mihalik János emlékezete. 44–45. o.

LEX Orsolya: „...mert az élet értelmével nem szabad játszani. Nem igaz...?” 45–46. o.

SZÜNDER Dezső: Gyerekkorunk ízei: a zöldborsó. 48. o.

9. szám (szeptember)

MAYER János: Új hullámok hátán. 2. o.

GYENESEI József: A bajai levéltár története. 3–4. o.

Helyreigazítás. (A 2021/7-8. számban a lapszám javítása és a 8. oldalon cím kiegészítése.) 4. o.

Scherer Gabriella kitüntetése. 4. o.

SARLÓS István: Új bútorok a tanévkezdéshez. 5. o.

A Rábl Színpad és Zenei Közösség 2021/22-es őszi évadterve. 6. o.

A Bajai Fiatalok Színházának őszi tervei. 6. o.

[BONCZOSNÉ KOZÁRI Anna]: Száz éve ért véget Baja szerb megszállása. (fotók) 6. o.

MAYER János: „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”. Külhoni magyar érmesek a nyári olimpiák történetében. 3. rész. 7–10. o.

JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 2. rész. Rózsa Dezső nyomdász családjának sírja. 11. o.

KENYERES Zsolt: A keleti front elfeledett (elhallgatott) hadműveletei 1941-ben. 12–14. o.

RADVA Luca – PETHŐ Attila: „Aki hivatást érez magában, nem méricskél...” Bellyeiné Horváth Györgyi (1951–2021) emlékére. 15–16. o.

LEX Orsolya: A múlt nem vitrinbe, üvegbúra alá való... A Fokos zenekarral a vajdasági települések népzenei hagyatékáról. 17–19. o.

SZENTIVÁNYI Gábor: Iskolai szüret az 1960-as években. 20. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 20. o.

SARLÓS István: A biatorbágyi merénylet következménye (?) 21. o.

RÁCZ Sándor: A szegény... 22. o.

Online előfizetési lehetőség! 22. o.

M. J. [MAYER János]: Bajai Honpolgár-estek: folytassuk együtt! 23. o.

A Bajai Honpolgár-estek tervezett tematikája 2021/22. 23. o.

SZÜNDER Dezső: Halat, vadat s mi jó falat... 24. o.

10. szám (október)

MAYER János: Multságok szüret idején. 2. o.

MAYER János: Adalék a Bajai (Felső-bácskai) Olimpikonok Falához. 1. rész (1912–1968). 3–6. o.

Online előfizetési lehetőség! 6. o.

JÁSZ Anikó (összeáll.): Pedagógus és mérnök díszdiplomák átadása Baján. 7. o.

Kitüntetések a közelmúltból. 8. o.

SARLÓS István: A Szent Rókus Kórház új épülete a 20. század elején. 8–9. o.

PETZ Gábor: Türr István származása a családfakutató szemével. 10–14. o.

[HOROSNYI Sándor]: Néhány szó a Duna Fotóklub Egyesület székelőföldi képeihez. 14. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 14. o.

LEX Orsolya: „Lehet magyarul is sajtót csinálni...” Pencz Pállal sajtókról, hagyományörzésről, gazdálkodásról. 15–17. o.

VALTER Bálint: Szakszavak, köznyelv, érthetőség. Varga Szabolcs „Devictus vincit. A Magyar Királyság sorsfordulói a közép- és koraújkor határán (1439–1566)” c. tanulmányának szókinccsvizsgálata. 18–21. o.

SZÜNDER Dezső: Szüret. 21–22. o.

SZÜNDER Dezső: Ezt esszük szüret idején: toszkán szőlős lepény. 23. o.

Galéria a Duna Fotóklub Egyesület székelőföldi képeiből. 24. o.

11. szám (november)

MAYER János: Köd előttem, köd mögöttem. 2. o.

MÁRKUS Beáta: Bács-Bodrog vármegyei német civilek Szovjetunióba deportálása, 1944/1945. 3–6. o.

KÁRPÁTI Jonatán: Anyámmal beszélni. 7. o.

JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 3. rész. Barátnők sírja a Józsefvárosi temetőben. 8. o.

EMESZ Margit: Érintő szóval; Október-november. (versek) 8. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 8. o.

POZSGAI Imre: Hogyan tovább, Kincses Bácska? Gondolatok Baja város és térsége gazdaságfejlesztési lehetőségeiről. 9–11. o.

Online előfizetési lehetőség! 11. o.

MAYER János: Adalék a Bajai (Felső-bácskai)

Olimpikonok Falához. 2. rész (1972-2021). 12-14. o.

ZALAVÁRI László: „Taníthatok és zenekarban játszom, ami minden nap elfoglaltságot biztosít...” Kubán Loránddal kárpátaljai kezdetekről, hegedűoktatásról, bajai hazatalálásról. 15-17. o.

BŐSZE Ádám: Baja a gócpont. Beszámoló az I. Nemzetközi „Zongoramesék” zongoraverseny gálahangversenyéről. 17-18. o.

SZTANÁNÉ BABITS Edit: Az Eötvös József Főiskola iskolamúzeumának története és állománya. 19-22. o.

MAYER István: A bajai pedagógusképzés másfél évszázadáról. (könyvismertetés) 23. o.

A következő Bajai Honpolgár-estek a 2021/2022-es évadban. 23. o.

SZÜNDER Dezső: Már nem nyár, de még nem tél – itt van az ősz. 24. o.

12. szám (december)

SCHINDLER Mátyás: Adventkor – karácsony közeledtén. 2. o.

N. KOVÁCS Zita: 100 éve született B. Mikli Ferenc festőművész, Baja város díszpolgára. 3-5. o.

A Bajai Honpolgár támogatói 2021-ben. 5. o.

Kedves Támogatók és Barátaink! (Elmarad az évzáró vacsora). 5. o.

Előfizetési felhívás. 5. o.

Karácsonyi üdvözet az olvasóknak. 5. o.

SARLÓS István: A Baja-Zombor testvérvárosi kapcsolat ünnepsége 1986-ban. 6. o.

KISSNÉ KOVÁCS Emőke: Száz éve történt: IV. Károly visszatérési kísérletei. 7-9. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 9. o.

TÓTH Kálmán: Karácsonykor (Egy kisgyermeknek.). (vers) 9. o.

TÓTH Kálmán: Karácsonykor. (vers) 9. o.

ZALAVÁRI László: „A sok gyakorlás teszi a mestert...” Születésnap beszélgetés Hosszú Istvánnal kosárlabdáról, szülői örömeiről, sportvezetéséről. 10-13. o.

MAYER János: Bajai kosarasok az orosz medve barlangjában. 14-16. o.

PETHŐ Attila (összeáll.): 30 éve a zene ösvényein. Ad Libitum-jubileum a kórustagok szemével. 17-20. o.

HÁGEN András: Kaotikus kapcsolatok az időjárásban. 20-22. o.

EMESZ Margit: Különös karácsony este. 23. o.

SZÜNDER Dezső: Finom falatok az év utolsó hónapjára. 23-24. o.

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

ÁDÁM Péter 5/24;

BARICS Sándor 3/24;

BOGNÁR Ferencné 3/16;

BOGNÁR-SIMOR Katalin 1-2/23; 7-8/30;

BONCZOSNÉ KOZÁRI Anna 9/6;

BŐSZE Ádám 11/17;

CSUVÁR-ANDRÁSI Réka 7-8/37;

DELY Géza 6/16;

DOROGI-KOVÁCS Krisztina 1-2/33; 12/23;

EMESZ Margit 1-2/34; 7-8/43; 11/8;

GARAMI Erika 7-8/17;

GÖRGEI-REINER Rita 7-8/27;

GYENESEI József 9/3;

HÁGEN András 1-2/22; 12/20;

HAMAR Péter 1-2/32; 5/13;

HIEZL József 1-2/8;

HOROSNYI Sándor 10/14;

HORVÁTH Ninett 3/3;

IVASKÓ Livia 1-2/40;

JÁSZ Anikó 1-2/9; 1-2/45; 7-8/8; 9/11; 10/7; 11/8;

KÁRPÁTI Jonatán 11/7;

KENYERES Zsolt 4/5; 6/7; 9/12;

KISSNÉ KOVÁCS Emőke 12/7;

KORDÉ Nóra 4/9; 5/5;

KOVÁCS Zita, N. lásd N. KOVÁCS Zita

LAKI Ferenc 5/7; 7-8/24;

LAKI Tamás 6/15;

LEX Orsolya 4/3; 4/16; 6/18; 7-8/45; 9/17; 10/15;

MANZ Alfréd 5/19;

MÁRKUS Beáta 11/3;

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna 4/20;

MAYER István 3/16-17; 3/22; 3/23; 5/16; 11/23;

MAYER János 1-2/2; 1-2/11; 1-2/28; 1-2/40; 3/10; 4/12; 4/23; 5/2; 5/3; 5/16; 6/2; 6/3;

7-8/2; 7-8/34; 7-8/9; 7-8/42; 9/2; 9/7; 9/23; 10/2; 10/3; 11/2; 11/12; 11/23; 12/14;

MUNCZIG Dénesné 3/13;

N. KOVÁCS Zita 3/15; 12/3;

NAGY Réka 7-8/21; 7-8/22;

NEBOJSZKI László 5/22; 7-8/3; 7-8/44;

OSZTROGONÁCS Miklós 5/20;

PAP Evelin 7-8/37;

PÉTER Árpád, ifj. 1-2/37;

PÉTER Tünde 1-2/16;

PETHŐ Attila 9/15-16; 12/17;

PETZ Gábor 10/10;

POZSGAI Imre 11/9;

RÁCZ Sándor 1-2/7; 4/21; 9/22;

RADVA Luca 9/15;

SÁNDOR Boglárka 3/2; 3/7; 5/9; 7-8/13;

SARLÓS István 1-2/15; 1-2/44; 3/5; 4/8;

6/9; 7-8/7; 9/5; 9/21; 10/8; 12/6;

SCHINDLER Mátyás 12/2;

SIPOS Katalin 3/20;

STRIEGL István 1-2/40;

SZARKA Ildikó 1-2/35;

SZENTIVÁNYI Gábor 6/21; 7-8/24; 9/20;

SZTANÁNÉ BABITS Edit 11/19;

SZUTRÉLY Péter 1-2/32;

SZÜNDER Dezső 1-2/26; 1-2/48; 3/18; 4/24; 5/23; 6/22; 6/24; 7-8/48; 9/24; 10/21;

10/23; 11/24; 12/23;

TOLDI Norbert 4/2;

TOMASKOVITY Szabolcs 3/6; 7-8/33;

TÓTH Kálmán 12/9;

VALKAI Sándor 1-2/17;

VALTER Bálint 10/18;

VANCSURA Margit 1-2/42;

VARGA Katalin 7-8/40;

ZALAVÁRI László 1-2/3; 3/3; 4/17; 6/10; 7-8/39; 11/15; 12/10;

CIKKSOROZATOK MUTATÓJA

Adalék a Bajai (Felső-bácskai) Olimpikonok Falához. (Mayer J.)

1. rész: (1912-1968)	10/3;
2. rész: (1972-2021)	11/12;

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából. (Mayer J.)

9. rész: Baja, a dunai gabonaszállítás csomópontja az 1950-es években.

5/3;

10. rész: Szociális gondoskodás Baján az 1950-es években.

7-8/34;

Keresztnevadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20. században. (Mayer J.)

1. rész	1-2/28;
2. rész	3/10;
3. rész	4/12;

Mesélő bajai sírkövek. (Jász A.)

1. rész: Ertl József családjának sírboltja. 7-8/8;

2. rész: Rózsa Dezső nyomdász családjának sírja. 9/11;

3. rész: Barátnők sírja a Józsefvárosi temetőben. 11/8;

„Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...” Külhoni magyar érmesek a nyári olimpiák történetében. (Mayer J.)

1. rész	6/3;
2. rész	7-8/9;
3. rész	9/7;

A polihisztor és népművelő – 150 éve halt meg Eötvös József. (Kordé N.)

1. rész.	4/9;
2. rész.	5/5;

Többségből kisebbségbe. (Sipos K.)

2. rész: Téli élmények a Székelyföld pere-mén.	3/20; ■

Új év, új remények, új tervek, új ételek

Szünder Dezső

■ 2022-t írunk. Eltelt egy év, melynek mérlegét minden bizonnyal sokan áttekintették az év utolsó napjához közeledve. Van, ami velünk maradt az új évre is, hiába igyekeztünk... Vagyis nem hiába, hiszen meg kellett tanulnunk együtt élni valami megfoghatatlan dolog tudatával. A merészebbek – vagy vakmerőbbek, ezt majd az idő eldönti – próbálnak fittyet hányni a veszélyre, és az orvosi megoldások helyett megpróbálnak vigyázni magukra. A másik tábor vakon hiszi az előzőek ellentétét, ez pedig a választások közeledtével remek táptalajt ad azon erőknél, melyek így vagy úgy befolyásolni szeretnék – nem minden ok nélkül – mindennapjainkat, tetteinket, véleményünket. Minden Kedves Olvasót óva intek 2022-ben is attól, hogy vakon átadja magát egy eszmének; próbáljuk megőrizni higgadt-ságunkat, józan eszünket akkor is, ha napról napra nehezebb lesz. De az óév utolsó napjaiban nem csak az Olvasó, hanem a szerkesztő, cikkíró is számot vet. A saját tavalyi évemet jól jellemzi az, hogy inkább az új év eljövendő feladataira koncentrálok, és igyekszem a régit feledni. Mindenkit csak biztatni tudok erre, ha pedig nagyon nem megy, vegyünk elő egy kedves receptünket, készítsük el magunk és családjunk örömeire. Mire az étkezés végére értünk, a sok mosolygó arcot talán mi is sokkal jobban érezzük magunkat.

Mert bizony enni idén is kell, fogunk is. Az újévi fogadkozások az évnek ebben a szakában még frissek, talán megpróbálunk tudatosabban, magunkra és a körülöttünk lévőkre jobban odafigyelve ételt készíteni. Gyarló ember lévén nem ígérhetem, hogy a *Kockás abrosz* rovat minden egyes alkalommal partner, társ lesz a fogadalmak betartásában, de annyi bizonyos, hogy idén is számtalan izgalmas recept közül lehet majd válogatni. Forgassák azért bátran az óév lapszámait is, hónap elején pedig keressék az újat!

Az ideai első Honpolgár-számba olyan receptet kerestem, melyhez még csak hasonlót sem ettünk az ünnepek alatt. Fontos, hogy ne legyen nehéz, laktató, ellenben könnyen elkészíthető, a hozzávalók pedig legyenek könnyen beszerezhetőek, esetleg idényjellegűek. Ezért aztán arra gondoltam, hogy a friss számban egészen egyszerűen süssünk meg egy csirkét minden bonyodalom nélkül, és készítsünk hozzá egy *tabbouleh*-t.

A most papírra vetett receptet – ahogyan a korábbiakat is – bárki könnyedén személyre szabhatja, módosíthatja, saját szája íze formálhatja. Ez egy alap, lecsupaszított verzió, mely a maga egyszerűségében mégis

csodálatos eredményt ad, s nem csupán a gyomornak, hanem a tálalás során a szemnek is kielégülést hoz. Nyugodtan vegyünk elő az ünnepek alatt használt étkezletet, és varázsoljunk ünnepnapot otthonunkban ezzel a recepttel egy szimpla vasárnapon.

Kezdjük a csirkével! Kisvárosban élve viszonylag egyszerűen szerezhethetünk be normális tartásból származó, egész csirkét. Válasszunk kicsit nagyobb, olyan rántani való formát. Az enyém közel 2,5 kg-ot nyomott. A viszonylag nagy méret előnye, hogy a hús nem tud kiszáradni a sütőben még akkor sem, ha esetleg az utolsó 10 percben meg is feledkezünk róla. Ha megvan a kiszemelt baromfi, akkor nézzük át alaposan, tisztítsuk meg az esetlegesen fennmaradó szőrszálaktól. A nyakat vágjuk le, a belsőségekkel együtt tegyük félre későbbi tetszőleges felhasználásra. A csirke bőrét kívül és a hasüreget is kenjük be olívaolajjal, használjuk a kezünket a műveletre, így biztosan mindenhová jut. Az olajozás után megszóroszuk be a csirkét a már említett helyeken sóval. Egy evőkanál só az egyik oldalára, egy evőkanál a másikra, végül egy a belsejébe. Ne féljünk tőle, nem fogjuk elsózni, ez a mennyiség szükséges ahhoz, hogy a vastagabb húsrészek is kellően ízletesek legyenek majd. Ha ezzel végeztünk, ízlés szerint tegyük frissen őrölt vegyes szemesborsot az olajos, sós felületekre. Ha elkészültünk, akkor fogjunk egy műanyag zacskót – akár tiszta, műanyag bevásárlózsákot is megteszi – csomagoljuk bele alaposan a csirkét, és tegyük minimum egy órára a hűtőbe. Ajánlatos egész éjszakára (vagy csak több órát) ott hagyni, így lehet biztosítani azt, hogy a só mindenhová el fog jutni, és a csirkénk valóban ízletes lesz.

Melegítsük elő a sütőt 160 °C-ra, légkeveréssel. A csirkesütő állványra húzzuk rá a csirkét, tegyük be a sütőbe, és 2,5 kg-os csirke esetén süssük 2 órát. Ha nincs állványunk, akkor kénytelenek leszünk azt valamivel helyettesíteni. Erre a célra tökéletesen megfelel egy fél literes sörösdoboz, melyből egy kis pohár sört kiöntünk, és erre húzzuk rá a csirkénket. A sörbe opcionálisan dobhatunk néhány gerezd megtisztított fokhagymát is. Ha letelt az idő, óvatosan vegyük ki a sült csirkét a sütőből, húzzuk le az állványról, és hagyjuk hűlni 10 percet a szeletelés, darabolás előtt.

A tabbouleh Közel-Keleten elterjedt és kedvelt étel. Általában hosszú, akár 8-10 fogásból álló ételsorok részeként kínálják. Számtalan

verziója létezik: míg Szíriában és Libanonban több benne a petrezselyem, mint a bulgur, addig a törököknél, örményeknél épp fordított az arány. Az egyik fő alkotója – a bulgur – a közel-keleti és a török konyha egyik kedvelt körete, magyarral talán búzátöretként fordítható. A még éretlen vagy meghántolt érett búzaszemeket párolás után kiszárítják, majd durvára összetörik. Az előállítás okán többféle méretben kapható, hazánkban leginkább a rizszem méretű bulgur terjedt el. Mivel a bulgurt előzetesen párolják, ezért szinte alig kell főzni, elég csak leforrázni forró vízzel és állni hagyni. A rosttartalma magas, egy csésze a napi bevétel negyedét fedezi. A búzátöret kifejezetten tápláló étel, lassan felszívódó szénhidrátjainak köszönhetően cukorbetegségben szenvedőknek kifejezetten ajánlott. Kiemelkedő mennyiségben tartalmaz fehérjét, támogatja az emésztés egészséges működését.

A tabbouleh alapverziójában paradicsom szerepel, ezt az arab országokban szívesen helyettesítik gránátalmamagokkal. Én is ezt a verziót használtam az étel elkészítése során. A bulgurt alaposan mossuk át, tegyük fel forró, kétszeres mennyiségű forró vízben főzni maximum 5 percre. Vegyük le a tűzről, ízlés szerint sózzuk, fedjük le és tegyük félre hűlni. Egy nagy csokor petrezselymet és 4-5 szál friss mentát vágjunk durvára. A gránátalma magjait gyűjtsük össze, a levétől szűrjük le. Ha a bulgur legalább langyosra hűlt, őröljük bele friss fekete borsot ízlés szerint, locsoljuk meg 1-2 evőkanál extraszűz olívaolajjal, facsarjuk bele egy fél citrom levét, adjuk hozzá a gránátalmamagokat, a zöldfűszereket és az egészet keverjük össze. Tegyük a hűtőbe egy órára.

Tálaljuk a darabokra vágott csirkével. Alternatív lehetőségként a csirkét csontozzuk ki, vágjuk apró darabokra, tálaláskor keverjük össze a tabbouleh-vel, és tálaljuk így.

Minden Kedves Olvasónak boldog új évet, sok, örömteli konyhában töltött percet kívánok! Jó étvágyat! ■